

**OSAKEYHTIÖIDEN JA KONSERNIEN
VOITONJAKOKELPOISET VARAT**

Laskentatoimi
pro gradu -tutkielma
Heli Rautiainen
syyslukukausi 1997

Helsingin
Kauppakorkeakoulun
Kirjasto

7122

_____ Laskentatoimen _____ laitoksen

laitosneuvoston kokouksessa 27 / 11 1997 hyväksytty

arvosanalla _____ cum laude approbatur

_____ KTT Jarmo Leppiniemi KTT Markku Koskela

5.11.1997

OSAKEYHTIÖIDEN JA KONSERNIEN VOITONJAKOKELPOISET VARAT

TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Tutkielman tarkoituksena oli tutkia Suomen osakeyhtiölain salliman maksimisuuruisen osingonjaon vaikutusta yritysten taloudelliseen asemaan. Ensisijaisena tavoitteena oli selvittää, voidaanko osakeyhtiön ja konsernin voitonjakokelpoinen vapaa oma pääoma jakaa omistajille ilman, että yritysten maksuvalmius- tai vakavaraisuustilanne huononee liikaa. Toisena tavoitteena oli selvittää, voiko rahoituksellisen aseman tarkastelu korvata OYL 12:2 §:n 3. momentin konsernirajoituksen. Työn teoriaosassa käsiteltiin suomalaisia ja kansainvälisiä voitonjakosäännöksiä sekä suomalaisten yritysten mahdollisuuksia tilinpäätösratkaisuilla vaikuttaa voitonjakokelpoisen vapaan oman pääoman muodostumiseen. Empiriaosassa tarkasteltiin 50 suomalaisen emoyhtiön ja konsernin taloudellista asemaa.

LÄHDEAINEISTO

Tutkielman teoriaosan voitonjakoa koskeva lähdeaineisto muodostui Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan, Ison-Britannian, Saksan, Yhdysvaltojen, EU:n ja IASC:n voitonjakoa säätelevistä säännöksistä sekä säännöksiä selittävästä kirjallisuudesta. Kirjanpitolain osalta lähdeaineistona käytettiin Suomen kirjanpitolakia ja -asetusta sekä kirjanpitolautakunnan yleisohjeita ja lausuntoja. Empiriaosan lähdeaineisto koostui 50 suomalaisen yrityksen vuoden 1996 julkaisuista vuosikertomuksista.

TULOKSET

Kansainvälisissä voitonjakosäännöksissä vaaditaan yleensä yritysten taloudellisen aseman arviointia sen toteamiseksi, ettei yritysten maksuvalmius tai vakavaraisuus voitonjaon vuoksi vaarannu. Suomen voitonjakosäännöksiin ei tällaista määräystä sisälly. Empiirisessä tutkimuksessa havaittiin, että osakeyhtiölain sallima voitonjako on useiden yritysten rahoitukselliseen asemaan nähden ylimitoitettu. Liian suuri voitonjako voi vaarantaa erityisesti yritysten maksuvalmiuden. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Suomessakin voitonjakokelpoiset varat pitäisi määritellä entistä useammin taloudellisilla perusteilla muodollisten voitonjakosäännösten sijasta. Taloudellisen aseman arvioinnilla voidaan useimmissa tapauksissa myös estää konsernin aseman kannalta liian suuret emoyhtiön osingonjaot.

AVAINSANAT

voitonjako, vapaa oma pääoma, osakeyhtiö, konserni, maksuvalmius, vakavaraisuus

SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO.....	1
LYHENNELUETTELO.....	3
1 JOHDANTO.....	4
1.1 Työn taustaa.....	4
1.2 Tavoitteet ja rajausta.....	5
1.3 Määritelmiä.....	6
2 OMA PÄÄOMA JA VOITONJAKO.....	9
2.1 Osakeyhtiön oma pääoma	10
2.2 Konsernin oma pääoma.....	11
2.3 Osakeyhtiön ja konsernin voitonjako.....	12
2.3.1 Jakokelpoiset varat	13
2.3.2 Voitonjaon rajoitukset	15
2.3.2.1 Tappio	15
2.3.2.2 Muut jakokelvottomat erät	16
2.3.2.3 Muut voitonjaon rajoitukset	18
2.3.3 Voitonjako konsernissa.....	19
2.3.3.1 Emoyhtiön voitonjako.....	20
2.3.3.2 Tytäryhtiön voitonjako.....	22
2.3.4 Voitonjaosta päättäminen	22
2.3.5 Voitonjakosäännösten arviointia.....	23
3 VOITONJAKOKELPOISIIN VAROIHIN VAIKUTTAMINEN.....	25
3.1 Yksittäisen yrityksen tilinpäätöksen tulokseen vaikuttavat tekijät	26
3.1.1 Tilinpäätöksen tulos	26
3.1.2 Hyvä kirjanpitolaita	29
3.1.3 Tilinpäätöksen joustokohdat	30
3.1.3.1 Vaihto- ja käyttöomaisuuden hankintameno.....	30
3.1.3.2 Osatuloutus.....	31
3.1.3.3 Suunnitelman mukaiset poistot	32
3.1.3.4 Poistoero.....	34
3.1.3.5 Pitkävaikutteiset menot	35
3.1.3.6 Ulkomaanrahan määräiset erät.....	36
3.1.3.7 Vapaaehtoiset varaukset.....	37
3.1.3.8 Eläkevastuuvajaus.....	38
3.1.3.9 Tilinpäätöksen ajankohdan valinta.....	38
3.1.3.10 Kirjanpitolainsäädännön muutosten vaikutus	39
3.1.4 Kirjanpidon ja verotuksen sidonnaisuus.....	40
3.1.5 Kirjanpidon ja verotuksen tulosten erot	42

3.2 Konsernin vapaaseen omaan pääomaan vaikuttavat tekijät	45
3.2.1 Erillistilinpäätösten yhdistely ja eliminointikirjaukset.....	47
3.2.1.1 Konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle jättäminen.....	47
3.2.1.2 Konserniyritysten laskentaperiaatteiden erot	49
3.2.1.3 Sisäisten katteiden eliminointi	50
3.2.1.4 Konserniaktiiva ja -passiiva	51
3.2.1.5 Hankintamenolaskelman ajankohta.....	52
3.2.1.6 Vapaaehtoiset varaukset ja poistoero	53
3.2.1.7 Konsernin sisäisen omistuksen eliminointimenetelmät.....	54
3.2.1.8 Ulkomaisen tytäryrityksen yhdistely konsernitilinpäätökseen	56
3.2.2 Konsernitaseiset kirjaukset.....	56
3.2.3 Tuloksen taseaus konsernin sisällä	59
3.3 Yhteenveto	61
4 VOITONJAKOKELPOISET VARAT KANSAINVÄLISESTI.....	62
4.1 Kansainväliset kirjanpito-standardit (IAS).....	63
4.2 Euroopan unionin direktiivit.....	63
4.3 Ruotsi	65
4.4 Norja	69
4.5 Tanska.....	72
4.6 Iso-Britannia	73
4.7 Saksa	76
4.8 Yhdysvallat	78
4.9 Yhteenveto	80
5 VOITONJAON VAIKUTUS YRITYSTEN RAHOITUKSELLISEEN ASEMAAN	82
5.1 Tutkimusmenetelmät.....	82
5.2 Käytetyt rahoituksen tunnusluvut ja niiden laskentakaavat	83
5.3 Tutkimuksen tulokset.....	86
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	95
LÄHDELUETTELO.....	98
LIITTEET	104

LYHENNELUETTELO

ABL	Ruotsin osakeyhtiölaki (Aktiebolagslagen 1975:1385)
AktG	Saksan osakeyhtiölaki (Aktiengesetz 1965/98)
DASL	Tanskan osakeyhtiölaki (Lov nr. 370 af 13 juni 1973 om aktieselskaber)
EU	Euroopan unioni
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360
GmbHG	Saksan rajavastuuyhtiölaki (Gesetz über Gesellschaften mit beschränkter Haftung 1906/58)
HE	Hallituksen esitys
Kila	Kirjanpitolautakunta
KonsAvL	Laki konserniavustuksesta verotuksessa 21.11.1986/825
KPL	Kirjanpitolaki 10.8.1973/655
KPLE	Hallituksen esitys kirjanpitolainiksi
KPA	Kirjanpitoasetus 30.12.1992/1575
KTM	Kauppa- ja teollisuusministeriö
NASL	Norjan osakeyhtiölaki (Lov nr. 59 af 4 juni 1976 om aktieselskaper)
OYL	Osakeyhtiölaki 29.9.1978/734
YHL	Laki yhtiöveron hyvityksestä 29.12.1988/1232

1 JOHDANTO

1.1 Työn taustaa

Yrityksen toiminta vaatii menestyäkseen pääomaa. Osakeyhtiölaki edellyttää osakeyhtiöillä olevan tietynsuuruisen minimiosakepääoman. Tämän lisäksi yritykseen voidaan sijoittaa pääomaa vieraan pääoman tai oman pääoman ehdoin. Vieraan pääoman sijoittajat odottavat saavansa takaisin yritykseen sijoittamansa pääoman sekä korkotuottoa vastineeksi sijoituksestaan. Myös oman pääoman sijoittajat haluavat sijoitukselleen tuottoa. Tuotto voi olla lähinnä joko osinkoja yrityksen jakaessa syntyneitä voittoja omistajilleen tai sijoituksen arvonnousun myötä saatuja myyntivoittoja.

Sijoittajien ainakin lyhyen aikavälin intressissä on saada mahdollisimman paljon osinkoja. Yrityksen kannalta puolestaan on toivottavaa, että mahdollisimman vähän sijoitettua pääomaa tai syntyneitä voittoja on palautettava omistajille. Yrityksen toiminta saattaa kärsiä, jos liian suuri osa pääomista tai voitoista maksetaan ulos yrityksestä. On myös kolmansien osapuolien - esimerkiksi velkojen - etu, että yrityksellä on käytössään riittävästi varoja. Yritys pystyy näin jatkamaan toimintaansa ja suoriutumaan velvoitteistaan.

Yritysten toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi ja kaikkien osapuolien vaatimusten tyydyttämiseksi tarvitaan kriteerejä, kuinka paljon varoja yrityksestä voidaan maksaa. Suomessa osakeyhtiöiden osalta varojen jakoa koskevat kriteerit sisältyvät osakeyhtiölain (OYL) 12. lukuun. OYL 12:1 §:ssä säädetään ehdoista, joiden puitteissa yhtiön varoja saadaan jakaa osakkeenomistajille. OYL 12:2 §:ssä määrätään osakeyhtiön voitonjakokelpoisista varoista. Luvun muut pykälät koskevat muun muassa vararahastoa, ylikurssirahastoa ja niin sanottuja lähipiirilainoja.

Suomessa on päätetty, että osakepääomaa ja muita sidotun oman pääoman eriä ei normaalitilanteissa saa maksaa yrityksestä. Sidottua omaa pääomaa voidaan maksaa vain rekisteriviranomaisen luvalla, muun erikseen säädetyn ehdon täytyessä tai yrityksen toiminnan loppuessa. Osakeyhtiön voitonjaon määrä on osakeyhtiölain 12:2 §:n 1 momentin mukaan sidottu ensiksikin yhtiön vapaan oman pääoman määrään. Saman

pykälän 3. momentin perusteella konsernin emoyhtiön voitonjakoa rajoittaa lisäksi konsernin vapaa oma pääoma.

1.9.1997 astui voimaan osakeyhtiölain uudistus, joka muutti hiukan osakeyhtiön voitonjakokelpoisten varojen määrittelyä. Muuttuneet säännökset perustuivat Kauppa- ja teollisuusministeriön asettaman Oma pääoma –työryhmän raporttiin. Raportissa esitettiin myös muita muutosehdotuksia, jotka toteutuessaan veisivät Suomen voitonjakosäännöstön yhä lähemmäs kansainvälistä voitonjakomallia. Työryhmä ehdotti muun muassa, että yrityksen taloudellinen asema ja tulevaisuuden näkymät olisi otettava ennistä enemmän huomioon voitonjaosta päätettäessä. Työryhmä ehdotti myös poistettavaksi rajoituksen, jolla emoyhtiön voitonjako sidotaan konsernin vapaaseen omaan pääomaan.¹ Työryhmän ehdotukset saivat niin ristiriitaisen vastaanoton, että kaikkia ehdotuksia ei lakiuudistuksen yhteydessä sellaisenaan toteutettu. Voitonjakokelpoisia varoja käsitellään jatkovalmisteluissa, joissa pohditaan laajemminkin kirjanpitolain ja osakeyhtiölain uudistamista.²

1.2 Tavoitteet ja rajaus

Perustan tutkielmalle antoi Hallituksen esityksessä 89/1996 vp. ollut maininta ”voitonjakoon käytettävissä olevien varojen määritelmää ehdotetaan täsmennettäväksi siten, että jakokelpoiset varat edustavat nykyistä tarkemmin yhtiön taloudellista ylijäämää”. Tutkielman tarkoituksena on ensiksi selvittää, onko osakeyhtiön voitonjakokelpoinen vapaa oma pääoma yrityksen taloudellisen aseman kannalta ylimääräistä ylijäämää? Voidaanko jakokelpoinen vapaa oma pääoma huoletta jakaa osakkeenomistajille yrityksen taloudellisen aseman tästä liikaa kärsimättä? Vai pitäisikö voitonjakokelpoisilla varoilla itse asiassa tarkoittaa jotain muuta kuin voitonjakokelpoista vapaata omaa pääomaa? Toisena tavoitteena tutkielmassa on selvittää, voiko taloudellisen aseman tarkastelu korvata OYL 12:2 §:n 3. momentin konsernirajoituksen.

¹ KTM (1994) s. 51-56

² HE 89/1996 s. 43

Tutkielman teoriaosassa tarkastellaan suomalaisten ja joidenkin EU-maiden sekä Norjan ja Yhdysvaltojen osakeyhtiöiden ja konsernien voitonjakokelpoisia varoja koskevaa lainsäädäntöä. Työssä käsitellään myös suomalaisten osakeyhtiöiden ja konsernien jakokelpoisen vapaan oman pääoman muodostumista ja sekä jakokelpoisiin varoihin vaikuttamisen keinoja. Suomalaista lainsäädäntöä on seurattu 24.10.1997 asti. Ulkomaisen lainsäädännön seuraaminen on lopetettu 1.7.1997. Tutkielman kirjanpitolakia koskevat osat on kirjoitettu lokakuun lopussa 1997 voimassa olevan kirjanpitolain perusteella. Myös kirjanpitolain pykälänumerointi on pääosin voimassa olevan lain mukainen. Ainoastaan kirjanpitolain uudistusta käsittelevän tekstin yhteydessä on käytetty uuden hallituksen esityksen mukaista pykälänumerointia.

Työn empiirisen osan tarkastelukohteeksi on valittu suomalaiset konsernit. Toisaalta mukaan on otettu suuria suomalaisia pörssiyhtiöitä; toisaalta mukana on myös pienempiä pörssissä noteeraamattomia konserneja. Tarkoituksena on ollut valita edustava otos erisuuruisia ja eri aloilla toimivia yrityksiä. Laskelmien pohjana olevat tiedot on kerätty yritysten julkaisemista vuosikertomuksista.

Tutkimuksessa ei käsitellä muihin yhtiömuotoihin kuin osakeyhtiöihin liittyviä säännöksiä. Tutkimuksen ulkopuolelle jätetään myös asunto- ja kiinteistöyhtiöt sekä luotto-, vakuutus- ja eläkelaitokset. Työssä tarkastellaan laillista voitonjakoa. Tutkielman ulkopuolelle on siten rajattu laitonta varojen jakoa ja peiteltyä osingonjakoa koskevat säännökset.

1.3 Määritelmiä

Voitonjako

Voitonjaolla tässä tutkielmassa tarkoitetaan yhtiön voitoksi luettavien varojen vastikkeetonta jakamista osakkeenomistajille. Esimerkiksi Yhdysvalloissa sana 'distribution' voi tarkoittaa myös muunlaista varojen jakoa kuin edellä määritettyä voitonjakoa. Näitä muita varojenjakomuotoja ei kuitenkaan tässä työssä käsitellä.

Voitonjako-termin sijasta työssä on toisinaan käytetty termiä osingonjako. Osingonjako voidaan tarkoittaa yhtiökokouksen päättämää osakkeenomistajille osinkoina jaettua summaa. Tässä työssä voitonjakoa ja osingonjakoa käytetään kuitenkin toistensa synonyymeinä; niillä tarkoitetaan siten samaa asiaa.

Konsernin käsite

Konsernista voidaan puhua joko taloudellisena tai juridisena eli kirjanpitolain ja osakeyhtiölain mukaisena käsitteenä. Taloudellisella konsernin käsitteellä on merkitystä osingonjaon ja verojen suunnittelun kannalta. Kirjanpito- ja osakeyhtiölain mukaisella konsernikäsitteellä puolestaan on merkitystä muun muassa konsernitilinpäätökseen perustuvan osingonjakorajoitteen kannalta.

Taloudellinen konserni on kahden tai useamman oikeudellisesti itsenäisen yrityksen muodostama pysyväksi tarkoitettu taloudellinen kokonaisuus, jossa yhdellä talousyksiköllä (emolla) on omistussuhteiden, johdon, rahoituksen tai muun syyn perusteella määräysvalta muihin tähän kokonaisuuteen kuuluviin talousyksiköihin (tyttäriin).³

Kirjanpitolain 22 a §:ssä säädetään konsernitilinpäätöksen laatimisvelvollisuus, jos kirjanpitovelvollisella on määräämisvalta toisessa liiketoimintaa harjoittavassa kirjanpitovelvollisessa tai siihen verrattavassa ulkomaisessa yrityksessä. KPL:n 22 b §:n perusteella kirjanpitovelvollisella on määräämisvalta, kun sillä on

- 1) enemmän kuin puolet kaikkien osakkeiden, jäsenosuuksien tai yhtiöosuuksien tuotamasta äänimäärästä;
- 2) yhtiöjärjestyksen, yhtiösopimuksen tai niihin verrattavien sääntöjen nojalla oikeus nimittää osa toisen kirjanpitovelvollisen tai siihen verrattavan ulkomaisen yrityksen hallituksen taikka vastaavan toimielimen jäsenistä tai sellaisen toimielimen jäsenistä, joka nimittää tällaisen toimielimen, ja tämä oikeus yhdessä omistuksen tai jäsenyyden tuottaman äänivallan kanssa tuottaa oikeuden nimittää tällaisen toimielimen jäsenten enemmistön; sekä
- 3) sopimuksen perusteella 1- tai 2-kohdassa säädettyä vastaava määräysvalta.

³ Riistama - Prepula - Tuokko - Järvinen s. 17

Määräämisvalta on myös, jos kirjanpitovelvollisella yhdessä yhden tai useamman tytäryrityksen kanssa taikka tytäryrityksellä yksin tai yhdessä muiden tytäryritysten kanssa on edellä tarkoitettu määräämisvalta toisessa kirjanpitovelvollisessa.

Ääniosuutta laskettaessa ei oteta huomioon yhtiölle tai sen tytäryhtiölle kuuluvia osakkeita eikä yhtiön tai sen tytäryhtiön perustamalle eläkesäätiölle kuuluvia osakkeita.

Osakeyhtiölain mukainen konserni muodostuu silloin, kun osakeyhtiöllä (emoyhtiö) on suoraan tai välillisesti määräysvalta kotimaisessa tai ulkomaisessa yhteisössä (tytäryhtiö). (OYL 1:3 §) Yhteisöllä tarkoitetaan kaikkia yksityisoikeudellisia oikeushenkilöitä säätiöitä lukuun ottamatta. Osakeyhtiölain määräysvaltaa koskevat säännökset ovat varsin lähellä KPL:n 22 b §:n määräämisvallan määritteleviä säännöksiä. Erona osakeyhtiölain ja kirjanpitolain välillä on lähinnä se, että osakeyhtiölain tarkoittama konserni voi muodostua pelkän äänivallan käyttöä tai hallituksen valintaa koskevan sopimuksen perusteella, kun taas kirjanpitolain mukaisen määräämisvallan syntyminen edellyttää myös omistusta tai jäsenyyttä tytäryhteisössä. Lisäksi osakeyhtiölain mukainen konsernisuhde syntyy jo verrattain lyhytaikaisen määräysvaltasuhteen perusteella. Kirjanpidollisen konsernisuhteen syntyminen edellyttää sen sijaan pidempiaikaista määräysvaltaa.⁴

Kirjanpitolain konsernimääritelmä tulee sovellettavaksi niissä osakeyhtiölain säännöksissä, joissa on kyse konsernitilinpäätöksestä. Siten esimerkiksi OYL 12:2 §:n voitonjakokelpoisten varojen kannalta kirjanpitolain konsernimääritelmä on yleensä ratkaiseva. Kirjanpidossa edellytettyä pysyvyyttä ei kuitenkaan vaadita arvioitaessa, onko syntynyt sellainen konsernisuhde, joka kieltää jakamasta emoyhtiön voittoa yli sallitun enimmäismäärän.⁵

⁴ Airaksinen-Jauhiainen s. 74

⁵ Koski – Sillanpää 13:5

2 OMA PÄÄOMA JA VOITONJAKO

Erityisesti Yhdysvalloissa on ollut tyypillistä käyttää teoreettisia malleja voitonjakokelpoisten varojen määrittelyn perustana. Teoreettisten mallien käyttö ei ole ollut lainkaan yhtä yleistä Manner-Euroopassa ja Pohjoismaissa. Syynä tähän on ilmeisesti ollut se, että Euroopassa voitonjakokelpoisten varojen määrittelyä ei ole analysoitu yhtä kriittisesti kuin Yhdysvalloissa. Euroopassa on otettu lähes itsestäänselvytenä periaate, jonka mukaan osakepääomaa ja muita maksettuja pääoman eriä on suojeltava omistajien ja kolmansien osapuolien, esimerkiksi velkojien, etujen vuoksi.

Ruotsalainen Jan Andersson on jaotellut voitonjakokelpoisten varojen pääasialliset määrittelymallit seuraavasti:⁶

1. insolvency test,
2. balance sheet surplus test (capital impairment test) ja
3. earned surplus test.

Insolvency test kieltää voitonjaon, jos yritys on tai voitonjaon jälkeen olisi maksukyvytön (insolvency in the equity sense) tai varaton (insolvency in the bankruptcy sense).

Balance sheet surplus test tarkoittaa sitä, että yrityksen osakepääoma ei ole käytettävissä voitonjakoon. Kaikki muut oman pääoman erät voidaan sen sijaan jakaa osinkoina omistajille. Voitonjaon jälkeen yrityksen varojen on vastattava velkoja ja osakepääomaa.

Earned surplus testin perusteella voitonjakoon voidaan käyttää kertyneet voittovarot eli viimeisimmän tilikauden voitto ja edellisten tilikausien voittovarot, joista on vähennetty edellisten tilikausien tappiot sekä viimeisimmän tilikauden tappio. Earned surplus -malli ei salli osakepääoman ja muun maksetun oman pääoman jakamista omistajille.⁷

Euroopassa käytössä olevat voitonjakosäännökset perustuvat yleensä earned surplus testiin. Myös Suomessa sidotun oman pääoman suojeleminen on valittu johtavaksi periaatteeksi voitonjakosäännösten laadinnassa. Suomessa (ja Ruotsissa) on sidotun oman

⁶ Andersson s. 116

⁷ Andersson s. 116-123

pääoman suojelemisessa menty vielä muuta Eurooppaa pitemmälle sikäli, että voitonjaon jälkeen myös konsernin sidotulle omalle pääomalle pitää jäädä täysi kate.

2.1 Osakeyhtiön oma pääoma

Liiketoimintayritysten pääoma jakaantuu vieraaseen pääomaan eli velkoihin ja omaan pääomaan. Kirjanpitoasetuksen 7 §:n mukaan oma pääoma jakaantuu seuraaviin eriin:

- osake-, osuus- ja muu niitä vastaava pääoma
- muu oma pääoma
- edellisten tilikausien voitto/ylijäämä (tappio/alijäämä)
- tilikauden voitto/ylijäämä (tappio/alijäämä)

Osakeyhtiölaissa on osakeyhtiöiden osalta säädetty tarkemmasta oman pääoman erittelystä. OYL 11:6 §:n 3. momentin mukaan osakeyhtiön oma pääoma on taseessa jaoteltava sidottuun omaan pääomaan ja vapaaseen omaan pääomaan ja erityiseksi eräksi merkittävään pääomalainaan. OYL 11:6 §:n 4. momentin mukaan sidottua omaa pääomaa ovat osakepääoma, ylikurssirahasto, vararahasto ja arvonnkorotusrahasto. Muut rahastot ovat vapaata omaa pääomaa. Tilikauden voitto ja voitto edellisiltä tilikausilta ilmoitetaan erikseen vapaan oman pääoman lisäyksenä, tilikauden tappio ja tappio edellisiltä tilikausilta sen vähennyksenä.

Tilinpäätöspäivänä rekisteröimätön osakepääoman korotus kirjataan omaksi eräkseen sidottuun omaan pääomaan.⁸ Tavallisessa fuusiossa syntyvän fuusiovoiton oman pääoman luonteesta sidottuna tai vapaana omana pääomana on kirjanpitolautakunta antanut seuraavan ratkaisun:

KILA 1994/1253 (tavallisessa fuusiossa syntyvän fuusioerotuksen kirjanpidollinen käsittely):

Fuusiutilille päätetään fuusioitavan yhtiön varat, velat ja varaukset (nettovarot) kirjanpitoarvonsa määräisinä sekä fuusiovastikkeeksi annettujen osakkeiden nimellisarvo. Nettovarojen ja fuusiovastikkeen erotuksena syntyvä fuusioerotus kirjataan yhtiön sidotun ja vapaan oman pääoman kesken siten, ettei fuusioitajan ja vastaanottaneen yhtiön fuusiota edeltäneiden vapaiden ja sidottujen omien pääomien yhteismäärät

⁸ Leppiniemi - Leppiniemi (1995a) s. 121

jatkuvuusperiaatteen mukaisesti fuusion seurauksena muutu. Mikäli vastikkeena annettujen osakkeiden nimellisarvo ei vastaa fuusoidun yhtiön fuusiota edeltänyttä sidotun pääoman määrää, vastaanottavan yhtiön sidottuun omaan pääomaan kirjataan tätä erotusta vastaava määrä. Loppuosa fuusioerotuksesta kirjataan vastaanottavan yhtiön vapaaseen omaan pääomaan.

Arvonkorotuksesta muodostettu arvonkorotusrahasto on osakeyhtiön sidottua omaa pääomaa. Jos arvonkorotus kuitenkin osoittautuu aiheettomaksi, se on peruutettava. (KPL 18 §) Mikäli arvonkorotus on siirretty osakepääomaan eikä arvonkorotusrahastossa ole peruuttamiseen tarvittavaa saldoa, peruutus on tehtävä vapaasta omasta pääomasta.⁹

2.2 Konsernin oma pääoma

Kirjanpitolain konsernitilinpäätöstä koskevan yleisohjeen mukaan¹⁰ oma pääoma konsernissa jaotellaan

- osake-, osuus- ja muuhun niitä vastaavaan pääomaan
- muuhun omaan pääomaan
- vapaaehtoisista varauksista ja poistoerosta omaan pääomaan siirrettyyn osuuteen
- edellisten tilikausien voittoon/ylijäämään (tappioon/alijäämään)
- tilikauden voittoon/ylijäämään (tappioon/alijäämään).

Osakeyhtiömuotoisen konsernin oma pääoma jakautuu konsernin sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan sekä pääomalainaan. Konsernin sidottua omaa pääomaa ovat osakepääoma, ylikurssirahasto, vararahasto ja arvonkorotusrahasto. Muuhun sidottuun pääomaan kirjataan konserniin kuuluvien kotimaisten ja ulkomaisten yhtiöiden sidotun pääoman erät, joita ei voi rinnastaa osakeyhtiölaissa mainittuihin eriin. Myös ulkomaisten tytäryhtiöiden hankintamenojen eliminoinnissa syntyneet muuntoerot, jotka koskevat hankittujen yhtiöiden hankintahetken sidottua pääomaa, kirjataan Kilan yleisohjeen mukaisesti yleensä muuhun sidottuun omaan pääomaan.

⁹ Leppiniemi – Leppiniemi (1997) s. 297

¹⁰ Kila (1993b) liite 6

Tosin nämä muuntoerot voi kirjata myös konsernin vapaaseen omaan pääomaan.¹¹ Konsernin vapaata omaa pääomaa ovat kertyneet voittovarot (tappiot), tilikauden voitto (tappio) ja sidottuun pääomaan kuulumattomat varat, esimerkiksi käyttörahasto. KPL 22 c.4 §:n mukaan konsernitilinpäätöksessä on sallittua merkitä vapaaehtoiset varaukset ja poistoero jaettuna toisaalta tilikauden tulokseen ja omaan pääomaan sekä toisaalta laskennallisen verovelan muutokseen ja verovelkaan. Jos jakaminen suoritetaan, omaan pääomaan kirjattava osa vapaaehtoista varauksista ja poistoerosta kirjataan konsernitaseessa vapaaseen omaan pääomaan.

Emoyhtiön vapaan oman pääoman ja konsernin vapaan oman pääoman välinen ero syntyy konsernitilinpäätöstä laadittaessa. Yleisesti esitettyä emoyhtiön ja konsernin vapailla omilla pääomilla on seuraavat erot:¹²

Emoyhtiön vapaa oma pääoma

- +/- konsernin osuus tytäryritysten hankinnan tai perustamisen jälkeen kertyneistä voitoista (+) tai tappioista (-)
- +/- tytäryritysten hankinnan yhteydessä syntyneen konserniaktiivan (-) tai -passiivan (+) kumulatiivinen vähennys
- +/- konsernitilinpäätöksen laatimisen yhteydessä syntyneet muunto- ja kurssierot
- +/- kumulatiivinen osuus osakkuusyritysten voitosta (+) tai tappiosta (-)
- +/- emoyhtiön ja konserniyritysten välisessä kaupankäynnissä syntyneet katteet (voitto -, tappio +), jotka eliminoidaan konsernitilinpäätöstä laadittaessa
- + vapaaehtoisista varauksista ja poistoerosta vapaaseen omaan pääomaan kirjattava osa

2.3 Osakeyhtiön ja konsernin voitonjako

Voitonjako on yksi sallittu osakeyhtiön varojenjakomuoto. (OYL 12:1 § 1. mom.) OYL 12:2 §:n 1. momentin mukaan voitonjako on osakeyhtiöissä rajoitettu viimeksi kuluneelta tilikaudelta vahvistetun taseen mukaisen voiton ja yhtiön muun vapaan oman pääoman yhteismäärään. Tästä yhteismäärästä on vähennettävä taseen mahdollisesti

¹¹ Simola s. 13

¹² Pitkänen s. 43

osoittama tappio, taseeseen aktivoituja perustamismenoja vastaava määrä, omien ja emoyhtiön osakkeiden hankintameno ja se määrä, joka on yhtiöjärjestyksen mukaan siirrettävä vararahastoon tai muuten jätettävä jakamatta. Pääomalainalle maksettava korko tai muu hyvitys pienentää myös voitonjakokelpoisia varoja. (OYL 5:1 § 2. mom.)

Osakeyhtiön voitonjaon enimmäismäärä voidaan laskelmana esittää seuraavasti:

Tilikaudelta vahvistetun taseen mukainen voitto tilikaudelta

- + käyttämätön voitto aikaisemmilta tilikausilta
 - + yhtiön muu vapaa oma pääoma
 - taseen osoittama tappio tilikaudelta
 - tappio aikaisemmilta tilikausilta
 - taseeseen aktivoituja perustamismenoja vastaava määrä
 - omien ja emoyhtiön osakkeiden hankintameno
 - määrä, joka yhtiöjärjestyksen mukaan on siirrettävä vararahastoon tai jätettävä muutoin jakamatta
 - pääomalainalle maksettava korko tai muu hyvitys
-
- = voitonjaon enimmäismäärä

Esimerkki 1. Oy Stockmann Ab:n jakokelpoiset varat vuodelta 1996

Tilikauden voitto	138,4 milj. mk
Kertyneet voittovarot	73,6 ”
Käyttöraho	260,0 ”
	<hr/>
Jakokelpoinen oma pääoma 31.12.1996	472,0 ”

2.3.1 Jakokelpoiset varat

Osingonjakoon käytettävissä olevia varoja muodostuu pääasiassa voitollisen tilikauden jälkeen, kun osa tilikauden tuloksesta tai tulos kokonaisuudessaan siirretään yhtiön voittovaroihin tai vapaaseen omaan pääomaan kuuluviin rahastoihin. Tilikauden voiton muodostumista koskevia säännöksiä on selostettu myöhemmin luvussa 3.1, joten tässä yhteydessä asiaan ei puututa tarkemmin.

Jaettava voitto voi olla peräisin joko yhtiön ansaitsemasta todellisesta tuloksesta tai inflaation aiheuttamasta nimellisestä voitosta. Jos esimerkiksi yhtiö on ostanut rakennuksen 10 vuotta sitten 100.000 markalla ja myy nyt sen 200.000 markalla, koko myyntivoitto 100.000 markkaa on jaettavissa osakkaille, vaikka osa myyntivoitosta onkin inflaation aiheuttamaa. Voiton täytyy olla kuitenkin realisoitunutta. Realisoitumatonta arvonnousua ei voi hyödyntää jakokelpoista voittoa laskettaessa. Vaikka aiemman esimerkin rakennuksen tiedettäisiin olevan tilinpäätöshetkellä 200.000 markan arvoisen, 100.000 markan arvonnoususta ei voi lisätä osingonjakokelpoisiin varoihin, ellei rakennusta ole myyty.¹³

Voitonjakoon voidaan käyttää yhtiökokouksen päätöksellä kaikkia muita rahastoja paitsi ylikurssirahastoa, vararahastoa ja arvonnousurahastoa. Yhtiökokouksen päätökseen perustuva ns. vapaa rahasto voidaan uuden päätöksen jälkeen käyttää voitonjakoon riippumatta rahastolle alunperin määrätystä tarkoituksesta. Vapaaseen omaan pääomaan kuuluva rahasto voi perustua myös yhtiöjärjestyksen määräykseen, jossa rahaston käyttötarkoitukseksi on mainittu muu kuin voitonjako. Jotta tällaista rahastoa voitaisiin käyttää voitonjakoon, yhtiöjärjestykseen on muutettava rahaston käyttötarkoitus tai rahastomääräys on poistettava kokonaan yhtiöjärjestyksestä. Rahastomääräyksen muuttamisen tai poistamisen jälkeen rahasto voidaan käyttää normaalisti voitonjakoon.¹⁴

Jaetun voiton absoluuttista tai suhteellista suuruutta ei osakeyhtiölaissa ole säädelty. Jos voitonjaon rajoitukset on huomioitu, yhtiö voi jakaa koko edellisen tilikauden voittonsa ja muun vapaan oman pääoman, vaikka jaettava osinko olisi moninkertainen yhtiön osakepääomaan tai sidottuun omaan pääomaan verrattuna.¹⁵

¹³ Norri s. 419

¹⁴ Koski - af Schultén s. 182

¹⁵ Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio s. 759

Voitonjako ei edellytä, että yhtiöllä olisi tilinpäätöksen mukaan käteisiä varoja osingon maksamiseen, kunhan yhtiöllä vain on joitakin varoja osingon maksamiseen. Yhtiö voi esimerkiksi myydä omaisuuttaan tai ottaa lainaa maksaakseen osingon.¹⁶

2.3.2 Voitonjaon rajoitukset

Voitonjakoa rajoittavina tekijöinä osakeyhtiölaissa on mainittu tappio edellisiltä tilikaudelta tai päättyneeltä tilikaudelta, muut jakokelvottomat erät ja pääomallainalle maksettava korko tai muu hyvitys. Näiden lisäksi osingonjakoon käytettävissä olevia varoja saattavat vähentää yhtiökokouksen päätökset ja vapaan oman pääoman muu käyttö.

2.3.2.1 Tappio

Voitonjako ei sinänsä edellytä, että päättynyt tilikausi olisi ollut voitollinen. Voittoa voidaan jakaa tappiollisenkin tilikauden jälkeen, jos yhtiöllä on voitonjakokelpoisia varoja aikaisemmilta tilikausilta. Tavallisesti yhtiökokouksessa päätetään kattaa tappio edellisten tilikausien voittovaroilla tai muilla tappion kattamiseen käytettävissä olevilla varoilla. Ensisijaisesti tappio on katettava syntyvällä voitolla tai muulla vapaalla omalla pääomalla. Tappio voidaan peittää myös käyttämällä tappion kattamiseen tarkoitettuja rahastoja. Sidottuun omaan pääomaan kuuluvaa vararahastoa ja ylikurssirahastoa voidaan käyttää tappion kattamiseen vasta sen jälkeen, kun kaikki vapaa oma pääoma on käytetty. Viimeisenä keinona on osakepääoman alentaminen tappion kattamiseksi. Osakeyhtiölaissa on kuitenkin voitonjako-rajotus, joka koskee osakepääoman alentamistilanteita. OYL 6:4 §:n 3. momentin mukaan osakepääoman alentamisen rekisteröimistä seuraavan kolmen vuoden aikana voitonjaosta saadaan päättää vain rekisteriviranomaisen luvalla, jollei osakepääomaa ole korotettu vähintään osakepääoman alentamismäärällä. Arvonkorotusrahastoa sen sijaan ei voida milloinkaan käyttää tappion kattamiseen.¹⁷

¹⁶ Kyläkallio – Irola – Kyläkallio s. 759

¹⁷ OYL 11:4 §:n 1. momentin perusteella arvonkorotusrahasto saadaan käyttää vain rahastoantiin ja sekaemissioon.

Osakeyhtiölaki ei tosin vaadi tappion kattamista, vaan taseeseen voidaan jättää omaksi eräkseen edellisiltä tilikausilta kumuloitunut tappio. Tappion peittäminen ja poistaminen taseesta on kuitenkin suositeltavaa ainakin silloin, kun yhtiöllä on varoja tappion kattamiseksi. Tappioista puhdistettu tase antaa havainnollisemman kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta.¹⁸ Jos tappio päätetään kuitenkin jättää kattamatta, tappion vastapainoksi yhtiöllä pitää olla riittävästi vapaata omaa pääomaa. Silloin osingonjako on mahdollinen.

Osakeyhtiölakiin ei sisälly säännöksiä sen tapauksen varalta, että yhtiö on tilikauden päättymisen jälkeen mutta ennen voitonjaosta päättämistä kärsinyt niin suuria tappioita, että nämä vastaavat taseen mukaista vapaata omaa pääomaa tai jopa ylittävät sen. Koska voitonjaon nimenomaisesti kieltävää säännöstä ei ole, vahvistetun taseen mukaisesti toimitettua voitonjakoa ei tappioista huolimatta voida pitää laittomana.¹⁹ Hallituksen velvollisuuksiin kuuluu kuitenkin yhtiön asioiden huolellinen hoitaminen. Tähän sisältyy se, että jos yhtiö on tilikauden päättymisen jälkeen kärsinyt merkittäviä tappioita tai yhtiön taloudellinen tilanne on muuten olennaisesti huonontunut, hallitus ei saa esittää tai hyväksyä suurempaa osingonjakoa kuin tilanne huomioiden on puolustettavissa.²⁰ Myös tilintarkastajien tulee ottaa kantaa tilikauden päättymisen jälkeen, mutta ennen tilintarkastuksen valmistumista, kärsittyjen tappioiden vaikutukseen yhtiön voitonjakokykyyn.²¹

2.3.2.2 Muut jakokelvottomat erät

Osakeyhtiölakia uudistettaessa jakokelvottomiksi on määrätty sellaiset erät, jotka on menetetty lopullisesti tai jotka voidaan rinnastaa varojen jakoon. Osakeyhtiölain 12:2 §:n 1. momentissa on mainittu kaksi erää, jotka voidaan merkitä taseeseen omaisuudeksi mutta joita voitonjaosta päätettäessä on käsiteltävä kuluina. Taseeseen aktivoidut perustamismenot ja omien ja emoyhtiön osakkeiden hankintameno eivät

¹⁸ Koski - af Schultén s. 181

¹⁹ HE 27/1977 s. 89

²⁰ Kyläkallio - Iirola - Kyläkallio s. 756

²¹ Koski - af Schultén s. 184

paranna voitonjakomahdollisuuksia, vaan ne on täytyy vähentää voitonjakokelpoisesta omasta pääomasta.

Julkisen osakeyhtiön omien osakkeiden tilinpäätöskäsittelyssä on kaksi vaihtoehtoa. Omat osakkeet saadaan merkitä taseeseen, jos ne ovat julkisen kaupankäynnin kohteena. Tällöin osakkeiden hankintamenoa vastaava määrä on merkittävä taseeseen jakokelvottomaksi eräksi vapaaseen omaan pääomaan. (OYL 11:6a §) Elleivät osakkeet ole julkisen kaupankäynnin kohteena tai ellei osakkeita muuten haluta merkitä taseeseen, osakkeet ilmoitetaan liitetietona. Liitetietoihin sisältyvien omien osakkeiden hankintameno on vähennettävä voitonjakokelpoisista varoista voitonjaon enimmäismäärää laskettaessa. Yksityisen osakeyhtiön osalta vain omien osakkeiden ilmoittaminen liitetietona ja vähentäminen voitonjakokelpoisista varoista on mahdollista.²²

Aktivoituja perustamismenoja löytyy yleensä ainoastaan melko pienten yritysten taseista ja niistäkin vain perustamisen jälkeisinä muutamana vuonna. Perustamismenoja saatetaan aktivoida taseeseen, jos toiminta yrityksen käynnistämisen jälkeen on ollut tappiollista. Tappiolliselle yritykselle ei muutenkaan kerry osingonjakokelpoisia varoja, joten rajoituksen käytännön merkitys ei ole kovin suuri.

Yhtiöjärjestyksessä voi olla määräys, jonka perusteella yhtiön on siirrettävä osa voitostaan tai jopa koko tilikauden voitto vararahastoon tai johonkin omaan pääomaan kuuluvaan rahastoon. Tällainen rahastosiirto on suoritettava ennen voitonjakoa. Toisaalta yhtiöjärjestyksessä voidaan vaatia, että osa tilikauden voitosta tai voitto kokonaisuudessaan on jätettävä jakamatta ilman, että sitä tarvitsee siirtää rahastoihin. Jakamatta jätettävä määrä on tällöin kirjattava voittovaratilille, jolloin se ilmenee seuraavina vuosina taseesta edellisten tilikausien voitot/tappiot -eränä. Tätä voittovaratilille kirjattua erää ei voida käyttää voitonjakoon ennen kuin jakamatta jättämiseen velvoittava määräys on poistettu yhtiöjärjestyksestä. Yhtiöjärjestyksen säännökset ovat yhtiökokousta sitovia eikä tilikauden voitto säännösten rajoittamalta osin ole käytettävissä voitonjakoon.²³

²² Jauhiainen – Airaksinen s. 450

²³ Koski – Sillanpää 11: 8-9

2.3.2.3 Muut voitonjaon rajoitukset

Jakokelpoisia varoja arvioitaessa on otettava huomioon, että vapaata omaa pääomaa on saatettu sitoa muuhun käyttöön ilman, että tämä näkyy selvästi taseesta tai liitetiedoista. Tällaista vapaan oman pääoman käyttöä ovat ainakin

- koron tai muun hyvityksen maksaminen pääomalainoille sekä
- rahalainojen ja vakuuksien antaminen lähipiiriin kuuluville henkilöille ja yhtiöille.

Osingonjaon tavoin näitä menettelyitä rajoittaa vahvistetun taseen mukainen vapaan oman pääoman määrä. Vapaan oman pääoman on riitettävä kaikkiin haluttuihin menettelyihin.

Osakeyhtiölain 5:1 §:ssä sanotaan, että pääomalainalle saadaan maksaa korkoa tai muuta hyvitystä vain, jos maksettava määrä on viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettavan taseen perusteella käytettävissä voitonjakoon. Lisäksi pääomalainan pääoma voidaan palauttaa vain, jos viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettavan taseen sitotulle omalle pääomalle ja muille jakokelvottomille erille jää täysi kate.

Yritysmailmassa on ollut varsin yleistä, että osakeyhtiö on antanut rahalainoja osakkeenomistajilleen tai johtohenkilöilleen. Tällaiset lainat eivät aiemmin rajoittaneet yhtiön oikeutta voitonjakoon. Jos kuitenkin lainat ja päätettävä voitonjako ylittivät vapaan oman pääoman määrän, voitonjako saattoi aiheuttaa lainojen takaisinmaksuvelvollisuuden.²⁴ Osakeyhtiölain uudistuksen jälkeen lainoja ja vakuuksia lähipiirille voi antaa ainoastaan voitonjakokelpoisten varojen puitteissa ja turvaavaa vakuutta vastaan. (OYL 12:7 § 1. mom.) Ennen 1.9.1997 annettujen lainojen vakuuksia ei kuitenkaan tarvitse uusua, jos lainaehdot pysyvät muuttumattomina. Jos lainojen määrä ylittää voitonjakokelpoisen oman pääoman, yhtiön on ryhdyttävä perimään lainoja tai vakuuksia takaisin. (OYL 12:8 § 3. mom.)

Voitonjaosta päättävä yhtiökokous voi päättää, että osa tilikauden voitosta rahastoidaan vararahastoon tai muuhun rahastoon. Yhtiökokouksen perusteella voidaan myös perustaa uusi vapaaseen omaan pääomaan kuuluva rahasto.

²⁴ Koski - af Schultén s. 180-181

Yhtiökokouksen päätöksellä rahastoon siirretyt varat eivät ole käytettävissä voitonjakoon, ellei yhtiökokous myöhemmin tee uutta päätöstä rahastoitujen varojen käytöstä tai rahaston lopettamisesta. Rahastointipäätöstä tehtäessä on kuitenkin huomioitava, ettei rahastoinnilla voi loukata vähemmistön minimiosinko-oikeutta.²⁵

Valmisteluvaiheessa oleva kirjanpitolainsäädännön uudistus tuo todennäköisesti hiukan muutosta myös osakeyhtiöiden voitonjakokelpoisiin varoihin. Osakeyhtiölakiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan taseeseen aktivoidut tutkimusmenot pienentäisivät osakeyhtiön voitonjakokelpoisia varoja. Rajoitus koskisi sekä ennen kirjanpitolainsäädännön uudistusta että sen jälkeen aktivoituja tutkimusmenoja. Vastaavaa rajoitusta ehdotetaan myös niille aktivoiduille kehittämismenoille, jotka eivät täytä kirjanpitolakiehdotuksen 5:8 §:n 2. momentissa viitatussa ministeriö päätöksessä asetettavia ehtoja.²⁶

2.3.3 Voitonjako konsernissa

Emoyhtiön tytäryhtiöineen katsotaan yhdessä muodostavan taloudellisen kokonaisuuden. Tällä voitaisiin perustella sääntöä, jonka mukaan myös voitonjakoa tarkasteltaisiin kokonaisen konsernin puitteissa eikä yksittäisten konserniyhtiöiden kannalta. Konsernin voittona voitaisiin jakaa vain määrä, joka vastaisi konsernin yhteenlaskettua vapaata omaa pääomaa vähennettynä konserniyhtiöiden taseiden osoittamilla tappioilla ja yhtiöjärjestysten mahdollisesti määräämillä rahastosiirroilla. Tytäryhtiöiden vähemmistöosakkaiden suojan tarpeen vuoksi tällaista säännöstä ei ole kuitenkaan sisällytetty osakeyhtiölakiin. Konsernitasolla oleva voitonjaon rajoitus koskee vain konsernin emoyhtiötä ja mahdollisen alakonsernin emoyhtiötä.²⁷

²⁵ OYL 12:4 §:n 2. momentissa on säännös vähemmistön minimiosingosta. Vähintään 10 % kaikista osakkeista omistavilla osakkeenomistajilla on mahdollisuus vaatia voittona jaettavaksi vähintään puolet tilikauden voitosta sen jälkeen, kun voitosta on ensin vähennetty jakokelvottomat erät. Voitonjako ei kuitenkaan saa ylittää voitonjakokelpoisten varojen määrää eikä osakkeenomistaja voi vaatia voittona jaettavaksi enempää kuin 8 % yhtiön omasta pääomasta.

²⁶ HE 173/1997 vp s. 43

²⁷ HE 27/1977 vp. s. 89

2.3.3.1 Emoyhtiön voitonjako

Emoyhtiön asemaan konsernissa liittyy riski, että emoyhtiö käyttää asemaansa väärin ja kerryttää itselleen voittoja tytäryhtiöiden ja niiden vähemmistöosakkaiden kustannuksella esimerkiksi käyvistä hinnoista poikkeavilla siirtohinnoilla. Tällöin sekä tytäryhtiön vähemmistöosakkaiden että velkojien edut saattavat vaarantua.²⁸ Riskiä pienentää toisaalta konsernitilinpäätöksen laatimisvelvollisuus; toisaalta konsernin emoyhtiön voitonjakoa koskee OYL 12:2 §:n 1. momentin yleissäännön lisäksi 3. momentissa oleva rajoitus, jolla voitonjako sidotaan konsernitaseen osoittamaan vapaaseen omaan pääomaan. Momentti kuuluu seuraavasti:

Emoyhtiön voittona ei saa jakaa määrää, joka ylittää viimeksi kuluneelta tilikaudelta vahvistetun konsernitaseen mukaisen voiton ja konsernin muun vapaan oman pääoman vähennettynä konsernitaseen osoittamalla tappiolla, 1. momentissa tarkoitetuilla muilla jakokelvottomilla erillä, 2. momentissa tarkoitetuilla erillä sekä määrällä, jolla konserniin kuuluvien yhteisöjen tilinpäätöksissä tehdyt, KPL:n 17 §:ssä tarkoitetut varaukset sekä tehtyjen ja suunnitelman mukaisten poistojen erotus on konsernitaseessa merkitty vapaaseen omaan pääomaan.

Emoyhtiön jaettavissa olevaa määrää laskettaessa konsernitaseen mukaisesta voitosta ja muusta vapaasta omasta pääomasta on vähennettävä samat voitonjakoa rajoittavat erät kuin yksittäisessä yhtiössäkin. Lisäksi on huomioitava, että KPL 22 c §:n 4 momentin perusteella vapaaehtoisista varauksista ja kertyneestä poistoerosta omaan pääomaan siirretty osuus ei lisää emoyhtiön konsernitilinpäätöksen perusteella jaettavissa olevaa osinkoa. Emoyhtiön voitonjako ei siis voi olla konserniin kuuluvien yritysten yhteenlaskettua voitonjakokelpoista vapaata omaa pääomaa eikä emoyhtiön voitonjakokelpoista vapaata omaa pääomaa suurempi. Konsernista ei siten periaatteessa voi jakaa voittoja osinkoina enempää kuin konsernin tulos ja asema kokonaisuudessaan edellyttää.

Konsernitilinpäätökseen on pääsääntöisesti sisällytettävä kaikki konserniin kuuluvat yhtiöt. KPA 19 a §:ssä on kuitenkin poikkeussäännös, joka sallii tytäryhtiön jättämisen

²⁸ Pitkänen s. 53

konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle. Voitonjakosäännöksissä ei oteta kantaa tilanteeseen, jossa tytäryhtiö on joko osittain tai kokonaan jätetty konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle. Emoyhtiön voitonjaon enimmäissuuruus määräytyy tällöinkin emoyhtiön oman taseen ja konsernitaseen pohjalta. Konsernitilinpäätökseen on kuitenkin liitettävä selvitys siitä, mikä on tilinpäätöksen ulkopuolelle jätetyn tytäryhtiön tulos ja asema ja miten ne on otettu huomioon hallituksen ehdotuksessa emoyhtiön voitonjaoksi.²⁹

Esimerkki 2. Oy Hackman Ab:n ja Hackman-konsernin jakokelpoiset varat vuodelta 1996 (luvut miljoonia markkoja)

	Oy Hackman Ab	Hackman-konserni
Tilikauden voitto	37,8	
Kertyneet voittovarot	214,7	278,7
Käyttörahas	134,4	
Tilikauden tappio		- 1,0
	<hr/>	<hr/>
Vapaa oma pääoma 31.12.96	386,9	277,6
Vapaaehtoisista varauksista ja poistoerosta omaan pääomaan siirretty osuus		-124,4
	<hr/>	<hr/>
Jakokelpoinen oma pääoma 31.12.96	156,2	156,2

Oy Hackman Ab:n oman tilinpäätöksen perusteella laskettu voitonjaon enimmäismäärä vuodelta 1996 oli 386,9 miljoonaa markkaa. Koska Oy Hackman Ab on konsernin emoyhtiö, sen voitonjakokelpoisia varoja laskettaessa täytyy huomioida myös konsernitilinpäätös. Koko Hackman-konsernin jakokelpoinen oma pääoma 31.12.1996 oli pienempi kuin emoyhtiön jakokelpoinen oma pääoma. Näin ollen Oy Hackman Ab:stä oli jaettavissa osinkoina ainoastaan konsernin jakokelpoiset varat 156,2 miljoonaa markkaa. Varsinaiseen osingonjakomäärään OYL 12:2 §:n 3. momentin rajoituksella ei ollut kuitenkaan vaikutusta. Osinkoja päätettiin jakaa 11 miljoonaa markkaa eli noin 7 prosenttia konsernin jakokelpoisista varoista.

²⁹ HE 27/1977 vp. 89-90

2.3.3.2 Tytäryhtiön voitonjako

Konsernista johtuva voitonjakorajoitus ei koske tytäryhtiöiden voitonjakoa. Yksittäisestä tytäryhtiöstä voidaan siten jakaa osinkoa normaalien sääntöjen mukaan (OYL 12:2 § 1 mom.), vaikka koko muu konserni olisikin tappiollinen ja vaikka voitto olisi saatu aikaan aiheuttamalla tappiota muille konserniyhtiöille. Jos emoyhtiön tilinpäätös on tappiollinen ja yhden tai useamman tytäryhtiön tulos on voitollinen, tytäryhtiöt voivat periaatteessa jakaa osinkoina voittonsa ja muun vapaan oman pääomansa. Tällöin koko konsernin sidotulle omalle pääomalle ei ehkä jää riittävästi katetta. Tytäryhtiöiden jättämistä konsernin voitonjaon rajoitusten ulkopuolelle on perusteltu tytäryhtiöiden vähemmistöosakkaiden aseman turvaamisella.³⁰ Jos tytäryhtiö on konserniin sisältyvän alakonsernin emoyhtiö, sen voitonjakoa koskee myös OYL 12:2 § 2. momentin säännös emoyhtiön voitonjaosta.

2.3.4 Voitonjaosta päättäminen

Voitonjaon edellytyksenä on voitonjakokelpoisen oman pääoman olemassaolo varsinaisessa yhtiökokouksessa vahvistetussa taseessa; konsernin emoyhtiön osalta myös konsernitaseessa. Voitonjakopäätöksen perustana ei voi käyttää välitilinpäätöstä joko niin, että sen avulla pyritäisiin jakamaan osinkoa tilikautta lyhyemmältä ajalta tai että sen avulla oikaistaisiin kuluneen tilikauden tilinpäätöstä vastaamaan paremmin sen hetken tilannetta.³¹

Voitonjaosta voi päättää ainoastaan yhtiökokous. Voiton jakaminen edellyttää aina nimenaista voitonjakopäätöstä. Tavallisesti voitonjaosta päätetään siinä varsinaisessa yhtiökokouksessa, jossa käsitellään ja vahvistetaan edellisen tilikauden tilinpäätös. Voitonjakopäätös voidaan tehdä kuitenkin myös ylimääräisessä yhtiökokouksessa.³²

Yhtiökokouksen voitonjakopäätöksen edellytyksenä on normaalisti hallituksen ehdotus. Hallituksen on toimintakertomuksessa tehtävä esitys yhtiön voittoa (tai

³⁰ Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio s. 760

³¹ Kyläkallio – Iirola – Kyläkallio s. 756

³² Blummé – Karhu – Palvi s. 93

tappiota) koskeviksi toimenpiteiksi (OYL 11:9,5 §). Tilintarkastajien on tilintarkastuskertomukseensa sisällytettävä erityinen lausunto voitonjakoehdotuksesta. Jos yhtiössä on hallintoneuvosto, on tämän annettava lausunto tilinpäätöksen johdosta ja siten myös mahdollisesta voitonjakoa koskevasta hallituksen esityksestä. Yhtiökokous ei saa päättää jaettavaksi voittona enempää kuin hallitus on ehdottanut tai hyväksyy. Vastoin hallituksen ehdotusta tai hyväksymistä tehty voitonjakopäätös on pätemätön eikä sitä saa panna täytäntöön.³³ Hallituksen ehdotusta tai hyväksymistä ei välttämättä vaadita silloin, kun yhtiökokous vähemmistöosakkeenomistajien vaatimuksesta tai yhtiöjärjestykseen sisältyvän voitonjakomääräyksen johdosta on velvollinen tekemään päätöksen määrätynsuuruisen voiton jakamisesta tai voiton muusta käyttämisestä.

2.3.5 Voitonjakosäännösten arviointia

Suomessa vain osakeyhtiön voitonjakokelpoinen vapaa oma pääoma on jaettavissa yhtiön osakkeenomistajille. Sidotun oman pääoman jakokieltoa lukuun ottamatta osakeyhtiölakiin ei sisälly säännöksiä, jotka vaatisivat ottamaan yhtiön taloudellisen aseman huomioon voitonjakopäätöstä tehtäessä.

Hallituksen on kuitenkin tosiasiassa huomioitava tilikauden päättymisen jälkeen syntyneiden tappioiden vaikutus yhtiön osingonjakokykyyn.³⁴ Hallituksen suorittamaa yhtiön taloudellisen tilan arviointivaatimusta korostaa myös se, että yhtiökokous ei saa päättää jaettavaksi enempää osinkoa kuin hallitus on ehdottanut tai hyväksyy. (OYL 12:3 § 1. mom.) Tätä on perusteltu sillä, että hallituksella on katsottava olevan parhaat mahdollisuudet arvioida, millainen voitonjako on yhtiön tulevaisuutta ajatellen soveliaa.³⁵ Kosken ja af Schulténin mielestä hallituksen tulee voitonjakoehdotusta laatiessaan ottaa huomioon yhtiön kunkinhetkinen vakavaraisuus ja maksuvalmius ja niiden kehitysnäkymät.³⁶ Yhtiön taloudellisen tilan arviointivaatimus aiheutuu yhtiön johdon huolellisuusvaatimuksesta. Osakeyhtiölain voitonjakosäännöksissä tätä ei siis nimenomaisesti

³³ Koski – Sillanpää 11:11

³⁴ HE 27/1977 vp. s. 89

³⁵ HE 27/1977 vp. s. 90-91

³⁶ Koski – af Schultén s. 192

vaadita.³⁷ Jos osakeyhtiön osingonjakopäätös on tehty voitonjakokelpoisen oman pääoman puitteissa ja yhtiön tulos tilikauden päättymisen jälkeen on ollut voitollinen, voitonjako on täysin laillinen. Yhtiön maksuvalmius- tai vakavaraisuusasema saattaisivat kuitenkin puoltaa voitonjaon lykkäämistä, kunnes yhtiön rahoitustilanne on parantunut.

Suomessa varojen jakaminen sidotusta omasta pääomasta on normaalitilanteissa kiellettyä. Osakeyhtiölain voitonjakosäännökset täyttävät näin earned surplus testin edellytykset. Myös balance sheet surplus test tulee siltä osin toteutetuksi, että osakepääoman on oltava jäljellä osingonmaksun jälkeenkin. Insolvency testin edellytyksiä Suomen voitonjakosäännökset eivät sen sijaan täytä, koska insolvency testin toteuttaminen on jätetty vain hallituksen huolellisuusvelvoitteen varaan.

Voitonjaon enimmäismäärälaskelma on helppo ja objektiivinen tapa arvioida voitonjaon laillisuus. Voidaan kuitenkin kysyä, antaako se oikean ja riittävän kuvan yrityksen taloudellisesta asemasta.

Esimerkki 3. Yrityksen taseen vastattavaapuoli muodostuu seuraavista eristä:

Sidottu oma pääoma		10.000
Vapaa oma pääoma		
Voittovarot	5.000	
Tilikauden voitto	15.000	20.000
Vieras pääoma		100.000

Voittovarot ja tilikauden voitto yhteensä 20.000 päätetään jakaa osinkoina. Voitonjaon jälkeen yhtiön oma pääoma on 10 prosenttia vieraasta pääomasta. Esimerkin tietoja arvioitaessa on sanottava, että osingonjakopäätös on osakeyhtiölain mukainen, koska osingonjako tapahtuu vapaan oman pääoman puitteissa. Eri asia on, onko voitonjako yhtiön taloudellisen tilan kannalta perusteltu.

³⁷ Yhtiön tilintarkastajakin ottaa tilintarkastuskertomuksessaan yleensä kantaa vain voitonjakoehdotuksen osakeyhtiölain mukaisuuteen. Tosin tilintarkastaja voi ottaa myös esille voitonjaosta päättämisen kannalta olennaisia näkökohtia, esimerkiksi yhtiön likviditeettitilanteen. (Suomela - Palvi - Karhu s. 101-102)

Toinen voitonjaon enimmäismäärän laskentaan liittyvä ongelma on, miten voittovarot ja tilikauden tulos ovat muodostuneet. Onko kyse todellisesta liiketoiminnan tuloksena syntyneestä voitosta? Vai onko mukana esimerkiksi laskentakäytännön muutoksen tai oman pääoman kannalta edullisten arvostusten ja aktivointien aikaansaamaa tulosta? Seuraavassa luvussa käsitellään tilinpäätäjän mahdollisuuksia kirjanpito- ja tilinpäätös-ratkaisuillaan vaikuttaa voitonjakokelpoisen oman pääoman määrään.

3 VOITONJAKOKELPOISIIN VAROIHIN VAIKUTTAMINEN

Vuoden 1993 alussa voimaan tulleen kirjanpitolain uudistuksen tavoitteena oli, että tilinpäätös antaisi oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.³⁸ Tämä oikeiden ja riittävien tietojen vaatimus koskee myös konsernitalinpäätöstä.

Käytännössä kuitenkin kirjanpitolain vaatimat oikeat ja riittävät tiedot ovat usein ristiriidassa osakeyhtiölain voitonjakosäännösten kanssa. Oikeiden ja riittävien tietojen kannalta suositeltavin kirjanpitoratkaisu ei välttämättä johda yrityksen voitonjakokelpoisten varojen kannalta tavoiteltuun tulokseen. Tämä saattaa johtaa siihen, ettei erityisesti konsernitalinpäätöksen laatija voi aina valitakaan oikeiden ja riittävien tietojen kannalta parasta ratkaisua. Emoyhtiön voitonjakokelpoisen oman pääoman määrän maksimointi ajaa tällöin oikeiden ja riittävien tietojen edelle.³⁹

Pääasialliset osingonjakokelpoisiin varoihin vaikuttamisen keinot konserneissa ovat ensiksi yksittäisten yhtiöiden voittovarojen lisääminen tilikauden tuloksen kautta ja toisaalta konsernin oman pääoman parantaminen konsernitalinpäätöksen laadintatapaan vaikuttamalla. Seuraavassa käsitellään näihin liittyviä asioita.

³⁸ Komiteamietintö 1990:45 s. 179

³⁹ Pitkänen s. 54

3.1 Yksittäisen yrityksen tilinpäätöksen tulokseen vaikuttavat tekijät

Osingonjakotavoitteet liittyvät yrityksen tilinpäätös- ja verosuunnitteluun. Osingonjaon yhtiöoikeudellisena edellytyksenä on taseesta ilmenevä vapaa oma pääoma. Konsernin emoyhtiön osalta myös konsernitaseen täytyy osoittaa vapaata omaa pääomaa. Vapaan oman pääoman ylläpitäminen edellyttää yleensä tilinpäätöksessä esitettävää voittoa. Tilinpäätöstä laadittaessa huomioon täytyy ottaa kirjanpitoa sääntelevien määräysten ja ohjeiden lisäksi myös verolainsäädännön säännökset, sikäli kuin niillä on vaikutusta tilikauden tuloksen muodostumiseen.

3.1.1 Tilinpäätöksen tulos

Koski määrittelee voitonjaon seuraavasti: ”Voitonjako tarkoittaa yhtiön voitoksi luetavien varojen kokonaan tai osittain tapahtuvaa vastikkeetonta jakamista osakkeenomistajille”.⁴⁰ Voitonjaon edellytysten selvittämiseksi täytyisi siten pystyä määrittämään yrityksen tilikauden voitto. Ongelmana kuitenkin on, että yrityksen tilikaudelta voi muodostua useitakin tuloksia sen mukaan, mihin tarkoitukseen tulosta lasketaan sekä millaisia sääntöjä ja normeja tuloksen laskennassa käytetään ja miten niitä sovelletaan.

Kirjanpitolainsäädännön uudistamiskomitean mietinnössä tilinpäätöksen ensisijaiseksi tehtäväksi katsotaan ”yleisesti kirjanpitovelvollisen tuloksen laskeminen sekä oman pääoman, osakeyhtiöissä erityisesti jakokelpoisen vapaan oman pääoman selvittäminen. Vuosituloslaskennan tehtävänä on siten tilikauden tuloksen selvittäminen voitonjakoa varten”.⁴¹ Lainsäädännön avulla kirjanpidon tuloslaskentaa pyritään säätelemään niin, ettei jakokelpoista voittoa näytettäisi liian suurena kolmansien osapuolien, esimerkiksi velkojen ja muiden sidosryhmien, etuja loukaten.

Suomessa kirjanpidon perustaksi on valittu Martti Saarion kehittämä meno-tulo -teoria. Siinä periaatteellisena lähtökohtana on, että tilivuoden juoksevassa kirjanpidossa rekisteröidään pelkästään menoja, tuloja ja maksuja. Menot ja tulot realisoituvat suorite-

⁴⁰ Koski s. 93

⁴¹ Komiteamietintö 1990:45 s. 91

perusteisesti yrityksen ja ulkomaailman välisessä vaihdannassa. Maksut taas syntyvät yrityksen ja ulkomaailman välisistä rahavirroista kassa- eli maksuperusteisesti. Tilinpäätös tehdään meno-tulo -teorian mukaan kolmessa vaiheessa:

1. tulot tyhjennetään tulostilille tuotoiksi
2. menot jaetaan kahtia
 - a) osa tulostilille kuluiksi
 - b) osa aktivoidaan
3. rahoitustilien saldot päätetään tasetilille.⁴²

Meno-tulo -teoriaan kiinteästi liittyvässä meno-tulon-kohdalle -periaatteessa määritellään mm. pitkäaikaisen menon oikea-aikainen jaksotus. Yritys uhraa menoja tuloja saadakseen. Näin ollen tilinpäätöksessä kustakin tulosta tulee vähentää juuri se meno, joka on tarvittu tämän tulon aikaansaamiseksi. Loppuosa tulosta on voittoa.⁴³

Teorioiden ja periaatteiden lisäksi tarvitaan konkreettisia ohjeita ja sääntöjä tuloksen laskemiseksi. Suomessa suurin osa näistä ohjeista sisältyy kirjanpitolakiin. Kirjanpitolain ja -asetuksen lisäksi osakeyhtiöiden tilikauden voiton laskentaan vaikuttavia säännöksiä on muiden muassa osakeyhtiölaissa sekä vero- ja arvopaperimarkkinalainsäädännössä.

⁴² Leppiniemi (1995) s. 39

⁴³ Leppiniemi (1995) s. 40

Minimituloslaskelmakaavio, jolla saadaan selville tilikauden voitto voi olla esimerkiksi seuraavanlainen:⁴⁴

Liikevaihto

- +/- valmistevaraston muutos
 - + valmistus omaan käyttöön
 - + liiketoiminnan muut tuotot
 - kulut
-

Käyttökate

- poistot
-

Liikevoitto

- +/- rahoitustoiminnan tuotot ja kulut
-

Voitto ennen satunnaiseriä, varauksia ja veroja

- +/- poistoeron muutos
 - +/- vapaaehtoisten varausten muutos
 - välittömät verot
-

Tilikauden voitto

Kirjanpitoasetuksessa on vaihtoehtoisia tuloslaskelmakaavoja, joista kirjanpitovelvollinen voi valita tarpeisiinsa sopivan. Tuloslaskelma on laadittava kaavoja yksityiskohtaisempana, jos se on tilikauden tulokseen vaikuttaneiden tekijöiden selvittämiseksi tarpeen. Lisäksi kirjanpitolautakunta voi myöntää perustellusta syystä poikkeuksia tuloslaskelmakaavoihin.

Tilikauden tulos määräytyy kirjanpitolaista (KPL 16 §, 16 a §, 17 § ja 19 §) ilmenevien normaalien kirjanpitoperiaatteiden mukaisesti. Kirjanpitoperiaatteet ovat tosiasiaa kuitenkin vain suuntaviivat tai raamit, joiden puitteissa varsinainen tuloksen laskenta tehdään. Kirjanpitolakiin ja -asetukseen ei aina ole mahdollista, eikä edes tarkoituksenmukaista, sisällyttää kaikkien kirjanpitovelvollisten eri tilanteisiin soveltuvia kirjanpito- ja tilinpäätösratkaisuja ohjaavia säännöksiä. Käytännössä tuloksen laskentaa ohjaa paljolti seuraavassa luvussa käsiteltävä hyvä kirjanpitotapa.

⁴⁴ Leppiniemi (1993b) s. 41

3.1.2 Hyvä kirjanpitolaitos

Koska osakeyhtiön voitonjaon edellytyksenä on vapaan oman pääoman esiintyminen vahvistetussa tilinpäätöksessä, voitonjaon laillisuus vaatii, että tilinpäätös on laadittu hyvän kirjanpitolaitoksen mukaisesti. Kirjanpitolain 3 §:n mukaan kirjanpitolaitoksen on noudatettava hyvää kirjanpitolaitosta. Lisäksi KPL 9 § 2. momentissa määrätään, että ”tilinpäätöksen tulee antaa oikeat ja riittävät tiedot kirjanpitolaitoksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tuloslaskelman ja taseen liitteenä on ilmoitettava tätä varten tarpeelliset lisätiedot”. Hyvään kirjanpitolaitokseen liittyy yleisperiaatteena myös oikean ja riittävän kuvan antaminen kirjanpitolaitoksen varoista ja veloista, taloudellisesta asemasta sekä voitosta tai tappiosta.

Hyvän kirjanpitolaitoksen lähteitä ovat mm.:

- edellä mainittu meno-tulo -teoria
- kirjanpitolaki ja -asetus, eri yhteisölakien kirjanpitoa koskevat säännökset sekä kirjanpitolaitoksen kannalta tärkeät kauppaoikeudelliset säännökset
- kirjanpitolautakunnan ohjeet ja lausunnot kirjanpitolain soveltamisesta
- Helsingin Arvopaperipörssin ohjeet ja suositukset
- tilintarkastaja- ja muiden laskentatoimen ammattihenkilöiden järjestöjen lausunnot ja kannanotot
- kirjanpidon yleiset periaatteet ja kansainväliset periaatteet.⁴⁵

Hyvän kirjanpitolaitoksen -mukaisuuden tutkimisessa on olennaista todeta, ettei vapaata omaa pääomaa ole esitetty jättämällä tilinpäätöksestä pois kuluja, menetyksiä tai velkoja.⁴⁶ Varovaisuuden periaate⁴⁷ onkin saanut runsaasti huomiota kirjanpitolautakunnan lausunnoissa. Kirjanpitolautakunta ei ole esimerkiksi hyväksynyt tulonodotukset ylittäviä aktivointeja.⁴⁸ Myös osakeyhtiölaissa on säädetty tiettyjä

⁴⁵ Järvinen - Prepula - Riistama - Tuokko s. 38

⁴⁶ Leppiniemi (1987) s. 18-19

⁴⁷ Varovaisuuden periaatteen mukaan vaihtoehtoisista menettelytavoista valitaan vapaata omaa pääomaa vähiten lisäävä tai sitä eniten vähentävä vaihtoehto.

⁴⁸ Esimerkiksi Kilan päätös 1992/1209

vähimmäiskulukirjauksia (OYL 11:3 §), jotta jakokelpoista voittoa ei esitettäisi liian suurena ja siten vaarannettaisi yhtiön jatkuvuutta.

3.1.3 Tilinpäätöksen joustokohdat

Tuloslaskentaa sääntelevä kirjanpitolaki on valtaosin puitelaki. Laissa sallitaan useita vaihtoehtoisia menettelytapoja. Kirjanpitolain uudistuksista huolimatta tuloksen laskeamiseen on yhä jäänyt melko runsaasti liikkumatilaa: erilaiset tilinpäätösratkaisut voivat johtaa erilaisiin tulosvaikutuksiin. Seuraavassa esitetään tärkeimpiä säännöksiä, joiden soveltamisessa tilinpäätäjälle on jätetty harkintavaltaa.

3.1.3.1 Vaihto- ja käyttöomaisuuden hankintameno

Vaihto- ja käyttöomaisuuden hankintamenoon luetaan pääsääntöisesti KPL 13 §:n 1. momentin mukaisesti hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet muuttuvat menot. Vaihtoehtoisesti, jos hankintaan ja valmistukseen liittyvien kiinteiden menojen määrä hankintameno on nähden on olennainen, hankintameno voidaan lukea myös siihen kohdistuva osuus hankinnan ja valmistuksen kiinteistä menoista. (KPL 13 § 2. mom.) Korkoja ym. vieraan pääoman menoja ei voimassa olevan kirjanpitolainsäädännön perusteella voi sisällyttää hankintameno.⁴⁹ Aktivoituun hankintameno luetut hyödykkeen hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet kiinteät menot on voitava selvittää kustannuslaskennan tai -laskelmien avulla. Kiinteiden menojen osuuden olennaisuuden vaatimusta on tulkittu niin, että kiinteitä menoja tulisi olla vähintään noin 10 % hankintamenosta.⁵⁰

Hankintamenon laskentatapa vaikuttaa tulokseen varaston muutoksen ja käyttöomaisuuden poistojen kautta. Kiinteiden menojen aktivointiin siirtyminen aiheuttaa kirjanpidon ja verotettavan tuloksen sekä kertaluonteisen kasvamisen että jäämisen pysyvästi aiempaa korkeammalle tasolle. Aktivointi lisää myös yrityksen nettovarallisuutta ja varallisuusverotuksessa veronalaisten varojen määrää.⁵¹

⁴⁹ Esimerkiksi Kilan päätös 1995/1340

⁵⁰ Tulkinta perustuu erityisesti Kilan lausuntoon 1993/1222.

⁵¹ Leppiniemi (1996) s. 76

Hankintamenon laskentaperusteet eivät ole vuosittain käytettävissä oleva tuloksenjärjestelykeino. Jos yritys päättää ruveta lukemaan hyödykkeen hankintamenoa myös kiinteitä kuluja, ratkaisu on kerran tehtävä toimenpide, ja menettelyä on sen jälkeen noudatettava jatkuvasti.⁵² Paluu takaisin vain muuttuvien menojen lukemiseen hyödykkeen hankintamenoa vaatii perustellun syyn, esimerkiksi tuotantoprosessin muutoksen. Pelkkä tuloksenjärjestely ei riitä syyksi laskentamenettelyn muutokseen.

Voimassa olevassa kirjanpitoaissa ei ole säännöksiä vaihto-omaisuuden käyttöjärjestyksen määrittämisestä. Tilinpäätöksissä noudatetaan elinkeinoverolain 14 §:n 2. momentin säännöstä, jossa hankintamenon laskennan pääsäännöksi määrätään FIFO-periaate⁵³. Hankintameno voidaan kuitenkin määrittää myös muulla tavalla, jos verovelvollinen niin vaatii ja näyttää, mihin vaatimus perustuu. (EVL 14. § 2. mom.)

3.1.3.2 Osatuloutus

Pitkän valmistusajan vaativan suoritteiden kate voidaan tulouttaa tulouttamista koskevan KPL 16 §:n 1. momentin pääsäännön mukaisesti suoritteiden luovuttamisen yhteydessä. KPL 16 §:n 2. momentti tarjoaa tulouttamiseen osatuloutukseksi tai projektituloutukseksi kutsutun vaihtoehdon. Pykälän mukaan pitkän valmistusajan vaativasta suoritteesta syntyvä tulo saadaan kirjata tuotoksi valmistusasteen perusteella. Pitkällä valmistusajalla tarkoitetaan yleensä vähintään yhden vuoden kestävää valmistusaikaa.⁵⁴ KPL 16 §:n 2. momentin mukaan osatuloutusmenettelyn noudattaminen edellyttää, että suoritteesta kertyvän erilliskatteen tulee olla luotettavalla tavalla ennakoitavissa.

Osatuloutukseen siirtyminen saattaa voitollisten projektien osalta parantaa kirjanpidon tulosta verrattuna luovutukseen perustuvaan tuloutusmenettelyyn. Tappiollisten projektien osalta on tehtävä projektin tappion suuruinen pakollinen varaus, ellei tiedossa oleva tappio muuten tule käsitellyksi tulosvaikutteisesti.⁵⁵ Näin tulos muodostuu samanlaiseksi menettelystä riippumatta. Verotettava tulo voi suurentua tai

⁵² Kila (1993 a) luku 3.3

⁵³ FIFO-periaate tarkoittaa sitä, että hyödykkeet on luovutettu siinä järjestyksessä kuin ne on hankittu.

⁵⁴ HE 111/1992 s. 22

⁵⁵ Kila (1993c) luku 6.1

pienentyä sen mukaan, onko odotettavissa oleva erilliskate positiivinen vai negatiivinen.⁵⁶

Osatuloutusmenettely, kuten kiinteiden menojen aktivointi hankintamenoon, liittyy pitemmän aikavälin suunnitteluun eikä sitä voi käyttää vuosittain tilinpäätös- ja verosuunnittelun tuloksenjärjestelykeinona. KPL 16 §:n 2. momentissa edellytetään, että kirjanpitovelvollisen tulee noudattaa valittua menettelytapaa jatkuvasti ja johdonmukaisesti. Jos osatuloutusmenettelyyn siirrytään, menettelytapaa on käytettävä niiden projektien kohdalla, jotka täyttävät menettelyn soveltamisen edellytykset. (KPL 16 § 2. mom. ja EVL 19 §)

3.1.3.3 Suunnitelman mukaiset poistot

Poistot tehdään sekä käyttöomaisuudesta että aktivoiduista pitkävaikutteisista menoista suunnitelman mukaisina. Poistot ja poistoeron käsittely ovat tärkeimpiä operatiivisen tilinpäätös- ja verosuunnittelun keinoja. Kirjanpitovelvollinen voi itse laatia poistosuunnitelman, jonka mukaan tulokseen vaikuttavat poistot kirjataan. Poistosuunnitelmassa voidaan melko vapaasti valita toisaalta poistoajat ja toisaalta poistomenetelmät, kunhan vain väljästi säädellyt enimmäis- ja vähimmäispoistovaatimukset toteutetaan. Kerran laadittua poistosuunnitelmaa on yleensä noudatettava jatkuvuusperiaatteen mukaisesti vuodesta toiseen. Poistosuunnitelman muuttaminen on mahdollista vain, jos käyttöomaisuushyödykkeeseen liittyvät tulonodotukset muuttuvat olennaisesti.⁵⁷

Käyttöomaisuuden hankintameno tulee poistaa vaikutusaikanaan eli hyödykkeen taloudellisenä pitoaikana. Taloudellinen pitoaika riippuu käyttöomaisuushyödykkeeseen liittyvistä tulonodotuksista eli siitä, kuinka kauan meno tuottaa toiminnassa tuloa. Kirjanpitovelvollisen yksilölliset olosuhteet ratkaisevat viime kädessä taloudellisen pitoajan ja siten poistoajan pituuden. Taloudellisen poistoajan määrittelyssä on kuitenkin noudatettava varovaisuuden periaatetta.⁵⁸

⁵⁶ Leppiniemi (1996) s. 79

⁵⁷ Kila (1993d) luku 4.1

⁵⁸ Kila (1993d) luku 2.1

Suunnitelmapoistoilla seurataan periaatteessa käyttöomaisuushyödykkeen tulontuottamiskyvyn vähenemistä, johon puolestaan vaikuttaa joko hyödykkeen käytön määrä tai ajan kuluminen tai molemmat tekijät yhdessä. Teoreettisesti paras poistomenettely meno-tulon-kohdalle -periaatteen perusteella olisi käyttöomaisuuden taloudelliselta pitoajalta ennakoitujen vuositulosten mukainen poistomenettely. Silloin kun käyttöomaisuuden tulontuottamiskyvyn väheneminen riippuu ensisijaisesti hyödykkeen käytön määrästä, sovelletaan käytön mukaista poistomenetelmää. Tulevaisuuden ennakointi on kuitenkin melko vaikeaa ja epävarmaa. Ennakoituihin tuloksiin tai käyttöön perustuvien menetelmien sijasta käytetäänkin usein kaavamaisia ajan kulumiseen perustuvia poistomenetelmiä. Tavallisimpia näistä ovat tasapoisto- ja menojäännöspoistomenettely. Poistosuunnitelmaa laadittaessa on huomioitava, että samanlaisten käyttöomaisuushyödykkeiden osalta on käytettävä samaa poistomenetelmää.⁵⁹

Kirjanpidossa poistosuunnitelma tehdään hankintamenon ja jäännösarvon väliselle erotukselle. Verotuksessa poistot sen sijaan tehdään joko hankintamenosta tai poistoilla vähennetystä menojäännöksestä. Kirjanpidossa käyttöomaisuushyödykkeiden myyntivoitot ja -tappiot sekä romutukset käsitellään hyödykkeittäin suoraan tulosvaikutteisesti. Verotuksessa käyttöomaisuuden myynnistä saadut hinnat ja romutukset pienentävät poistojen perustana olevaa menojäännöstä. Tuloutuminen tapahtuu siten epäsuorasti menojäännöksen ja sitä kautta poistojen pienentymisen vaikutuksesta.

Lyhytikäisen käyttöomaisuuden käsittelyyn on jätetty harkintavaltaa. Lyhytikäisenä käyttöomaisuutena pidetään alle kolme vuotta vaikuttavaa käyttöomaisuutta. Tällainen omaisuus voidaan verotuksessa poistaa kokonaisuudessaan hankintavuoden vähennyskelpoisena menona. (EVL 24 §) Kirjanpidossa hankintamenosta tehdään tällöin suunnitelman mukainen poisto ja suunnitelman ylittävä poisto kirjataan tuloslaskelmaan poistoeron lisäykseksi ja taseeseen kertyneeksi poistoeroksi.

Elinkeinoverolain mukaan käyttöomaisuudesta voidaan tehdä ylimääräisiä poistoja, jos käyttöomaisuuden todennäköinen luovutushinta tai käypä arvo alittaa sen kirjanpitoarvon. Ylimääräisiä poistoja voidaan tehdä lähinnä koneista ja kalustosta, rakennuksista

⁵⁹ Kila (1993d) luku 2.3

ja rakennelmista sekä käyttöomaisuusosakkeista. (EVL 32, 40, 42 §) Vaikka kirjanpidossa ei seuratakaan markkinahintojen muutoksia, verotuksen ja kirjanpidon sidonnaisuus edellyttää, että verotuksessa vähennettäväksi haluttavat ylimääräiset poistot on tehtävä myös kirjanpidossa. Tuloverolakiin ei sisälly mahdollisuutta ylimääräisten poistojen tekemiseen. Tuloverolain mukaan arvonalenemiset ovat vähennyskelpoisia vasta, kun ne ovat realisoituneet.

Kirjanpitolautakunta on antanut 20.6.1994 erillisen suunnitelman mukaisia poistoja koskevan yleisohjeen pienille kirjanpitovelvollisille.⁶⁰ Ohjeessa pienille kirjanpitovelvollisille on annettu oikeus käyttää tiettyjä menettelytapojen yksinkertaistuksia. Yksinkertaistettuja menettelytapoja käytettäessä poistot voidaan pääosin toteuttaa kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä samoin kuin verotuksessa. Tällöin esimerkiksi kertyneitä poistoeroja tai poistoeron lisäyksiä tai vähennyksiä ei yleensä synny. Pienet kirjanpitovelvolliset voivat kuitenkin halutessaan noudattaa poistojen käsittelyssä kaikkia kirjanpitovelvollisia koskevaa yleisohjetta.

3.1.3.4 Poistoero

Poistoeron muutos on merkittävä tilikausittain käytössä oleva tuloksenjärjestelyerä. Poistoeron käsittelyssä ei edellytetä suunnitelmallisuutta eikä jatkuvuutta. Yritys voi melko vapaasti merkitä tilinpäätökseensä suunnitelman mukaisia poistoja kasvattavia poistoeron lisäyksiä tai niitä pienentäviä poistoeron vähennyksiä. Suunnitelman mukaisen poiston ja poistoeron muutoksen summaa nimitetään kokonaispoistoksi.

Yritys voi lähinnä verotussyistä kirjata tilinpäätökseen suunnitelman ylittäviä poistoja. Suunnitelman ylittävän poiston tekeminen mahdollistaa tilikauden kokonaispoiston tekemisen myöhemmin suunnitelmapoistoa pienempänä. Tulokseen vaikuttavat kokonaispoistot voivat olla suunnitelmapoistoa pienempiä vain, jos taseessa on kertynyttä tuloutettavissa olevaa poistoeroa. Kertynyttä poistoeroa voi tuloksenjärjestelytarkoituksessa purkaa tilikausittain vain tilikauden suunnitelmapoiston verran.⁶¹

⁶⁰ Kila (1994)

⁶¹ Kila (1993d) luku 3

3.4.3.5 Pitkävaikutteiset menot

Kirjanpitoasetuksen 7 §:n mukaisessa tasekaavassa pitkävaikutteisiksi menoiksi mainitaan perustamis- ja järjestelymenot, tutkimus- ja kehittämismenot, aineettomat oikeudet, liikearvo sekä muut pitkävaikutteiset menot. Kirjanpitovelvolliset voivat melko itsenäisesti päättää pitkävaikutteisten menojen tilinpäätöskäsittelystä. Pitkävaikutteisia menoja voi joko aktivoida taseeseen tai ne voi kirjata suoraan vuosikuluksi. KPL 16 §:n 5. momentissa sanotaan vain, että ”mikäli muita pitkävaikutteisia menoja on aktivoitu, ne on poistettava vaikutusaikanaan suunnitelman mukaan”. OYL 11:3 §:ssä eräille pitkävaikutteisille menoille on säädetty vähimmäiskulukirjaukset:

- liikearvo eli goodwill 5 vuodessa tai jos liikearvon vaikutusaika on tätä pidempi enintään 20 vuodessa
- teknisen avun, tutkimus- ja tuotekehitystyön, koekäytön, markkinatutkimuksen ja niihin rinnastettavan toiminnan menot 20 %:n tasapoistoin, ellei erityisistä syistä voida perustella pienempää poistoa
- pitkäaikaisen lainan ottamisen yhteydessä syntynyt pääoman alennus ja muut menot lainan erääntymisajankohtaan mennessä.

Myös verotuksessa pitkävaikutteisten menojen jaksottamiseen on jätetty harkintavaltaa. (EVL 25 §, EVL 35 §)

Pitkävaikutteisten menojen aktivointi edellyttää, että menoon liittyy ainakin aktivoidun menon suuruinen tulonodotus. Pitkäaikainen aktivointi on kuitenkin mahdollista vain, jos tulonodotusten nykyarvo on vähintään aktiivan suuruinen. Pitkävaikutteisten menojen jaksottamisessa täytyy noudattaa varovaisuuden periaatetta. Jaksottamista koskevista pääsäännöistä poikettaessa on usein tarpeen noudattaa jopa ”erityistä varovaisuutta”.⁶² Pitkävaikutteisten menojen aktivointia ei saa käyttää peittämään mahdollisia taloudellisia vaikeuksia. Muuten esimerkiksi konkurssitilanteissa saatetaan joutua pohtimaan oikeudellisia vastuukysymyksiä.

Voimassa olevan osakeyhtiölain mukaan taseeseen aktivoidut perustamismenot rajoittavat osakeyhtiön voitonjakoa. (OYL 12:2 § 1. mom.) Kirjanpitolain uudistuksen

⁶² Leppiniemi 1996 s. 95-96

jälkeen kehitysmenoja voidaan aktivoida erikseen määrättyjen aktivointiedellytysten täytyessä. Myös tutkimusmenojen aktivointi taseeseen on edelleen mahdollista. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu se, että osakeyhtiölain uudistuksen jälkeen OYL 12:2 §:n voitonjakorajoituksessa aktivoituja tutkimus- ja kehitysmenoja kohdeltaisiin eri tavalla. Tutkimusmenot rajoittaisivat voitonjakoa; kehitysmenoja osakeyhtiölain voitonjakorajoitus ei sen sijaan koskisi. Tutkimus- ja kehitysmenot ovat varsin samantyyppisiä menoja. Molempien voidaan katsoa tähtäävän yrityksen tulevien menestymismahdollisuuksien parantamiseen. Osakeyhtiölain voitonjakorajoituksen vuoksi tutkimus- ja kehitysmenot kuitenkin asetettaisiin eriarvoiseen asemaan. Kehitysmenoja suositeltaisiin tutkimusmenojen kustannuksella. Taloudelliselta kannalta tarkasteltuna tutkimus- ja kehitysmenojen erilainen voitonjakokohtelu ei tunnu tarkoituksenmukaiselta eikä ole helposti perusteltavissa.

3.1.3.6 Ulkomaanrahan määräiset erät

Alle vuoden sisällä tilinpäätöspäivästä erääntyvät ulkomaanrahan määräiset saamiset, velat ja muut sitoumukset muutetaan Suomen rahaksi Suomen pankin tilinpäätöspäivänä noteeraamaan kurssiin. (KPL 15,2 §) Odotettavissa olevat kurssivoitot ja -tappiot on siten otettava huomioon tulosvaikutteisesti. Sen sijaan, jos saaminen tai velka erääntyy vähintään 12 kuukauden päästä tilinpäätöspäivästä, kurssivoittojen ja -tappioiden käsittelyyn on jätetty harkintavaltaa. Kurssivoitot ja -tappiot voidaan joko ottaa tulosvaikutteisesti huomioon tai jättää ottamatta tulosvaikutteisesti huomioon. Pitkäaikaisten valuuttamääräisten erien lisäksi tilinpäätöspäivän kurssin käyttämisestä voidaan poiketa sopimuksilla tai muutoin tiettyyn kurssiin sidottujen saamisten ja velkojen kohdalla. Ne saadaan muuttaa Suomen rahaksi sovittua kurssia käyttäen.

Mikäli laskennallisia kurssieroja ei käsitellä tulosvaikutteisesti, ne voidaan esittää arvostuseränä taseen vastaavissa tai vastattavissa. Kurssivoitot ja -tappiot on tällöinkin suotavaa jaksottaa tasaisesti saamisen tai velan jäljellä olevalle maksuajalle. Kurssivoittojen tulouttamisessa kuitenkin on erääntymisajankohdasta riippumatta noudatettava varovaisuuden periaatetta.⁶³

⁶³ Kila (1993e) luku 3.2

Ulkomaanrahan määräisten erien käsittelytavan valinta on osa pitkän aikavälin tulossuunnittelua. Kurssivoittojen ja -tappioiden käsittelyssä on noudatettava jatkuvuuden periaatetta, joka edellyttää sitä, että tilinpäätöksessä käytetään kaikkien pitkäaikaisten saamisten ja velkojen muuttamiseen johdonmukaisesti saman perusteen mukaista kurssia merkitykseltään vähäisiä eriä lukuun ottamatta. Sallittu valinnaisuus koskee näin ollen tuloslaskennan puitteita. Yksittäisten tilinpäätösten tuloksen säätelyyn valinnaisuutta ei voi käyttää.

Yritykset voivat käyttää valuuttakurssimuutoksilta suojautumiseen useita keinoja. Valitut suojautumiskeinot ja niiden tilinpäätöskäsittely vaikuttavat yrityksen tilinpäätöksen tulokseen. Koska valuuttasuojauksen tilinpäätöskäsittelystä on olemassa melko vähän säännöksiä ja ohjeita, yritysten käyttämät menettelytavat saattavat poiketa toisistaan huomattavastikin. Siksi onkin suositeltavaa, että suojauksesta ja suojauksen vaikutuksesta tilinpäätökseen annetaan tietoja liitetiedoissa.

3.1.3.7 Vapaaehtoiset varaukset

Vapaaehtoiset varaukset on lueteltu KPL 17 §:ssä, jonka mukaan ”tilinpäätöksessä saadaan tehdä investointi-, luottotappio-, toiminta-, varasto- ja muu sellainen varaus”. KPL 17 §:n perusteluissa⁶⁴ todetaan, että vain veroedun saamiseen liittyviä vapaaehtoisia varauksia on lupa muodostaa. Vapaaehtoiset varaukset ovat vuosittain käytettävissä olevia tilinpäätös- ja verosuunnittelukeinoja. Varausten purkamisessa ja uudelleen muodostamisessa ei edellytetä jatkuvuutta tai johdonmukaisuutta.

Vuoden 1993 jälkeen verolainsäädännössä on rajoitettu huomattavasti vapaaehtoisten varausten muodostamismahdollisuutta, joten varausten merkitys tilinpäätös- ja verosuunnittelussa on käytännössä enää hyvin vähäinen. Useimmista vapaaehtoisista varauksista muodostettiin siirtymävarauksia, jotka lakkaavat vuoden 1997 jälkeen. Siirtymäaikana ei ole lupa muodostaa uusia varauksia. Käytännössä yleisimmin tehtävät varaukset ovat todennäköisesti toiminta- ja investointivarauksia. Toimintavarauksia

⁶⁴ HE 111/1992 vp. s. 27

voivat tehdä yksityiset toiminimet ja henkilöyhtiöt, joiden yhtiömiehet ovat luonnollisia henkilöitä tai jakamattomia kuolinpesiä. (EVL 46 a §) Investointivaraukset ovat lähinnä EVL 43 §:n tarkoittamia jälleenhankintavaroja sen jälkeen, kun investointivarausten perusteella tehdyt investointivaraukset on käytetty viimeistään vuonna 1997.

3.1.3.8 Eläkevastuuvajaus

Eläkesitoumuksista johtuva ennen uudistetun kirjanpitolain voimaantuloa syntynyt meno, joka on jätetty kirjaamatta, on otettava tilinpäätökseen viimeistään 31.12.2000. Kirjanpitoon kuluksi kirjaamaton osa esitetään joko liitetiedoissa vastuusitoumuksena tai taseessa vastaavaa-puolella arvostuseränä ja vastattavaa-puolella pakollisena varauksena.⁶⁵ Käytännössä tosin erää esitetään myös pitkäaikaisena vieraana pääomana. Vastuuvajauksen jaksottamisesta ei ole 31.12.2000 päättyvää jaksottamisaikaa tarkempia määräyksiä, joten yrityksissä voidaan vapaasti valita kuluksikirjaamisaikataulu. Kun eläkesitoumuksista aiheutuvia menoja kirjataan tuloslaskelmassa kuluksi, menot on sisällytettävä henkilöstökuluihin.⁶⁶ Muuhun kuin kuluvaan tilikauteen kuuluvasta erästä on annettava selvitys liitetiedoissa.

3.1.3.9 Tilinpäätöksen ajankohdan valinta

Tilinpäätökseen liittyvä joustokohta on myös tilinpäätöksen ajankohdan valinta ja muuttaminen. KPL 10 §:n 1. momentin pääsäännön mukaan tilikauden pituus on 12 kuukautta. Liiketoimintaa aloitettaessa tai lopetettaessa taikka tilinpäätöksen ajankohdasta muutettaessa tilikausi voi kuitenkin olla lyhyempi tai pidempi kuin 12 kuukautta. Tilikausi ei kuitenkaan voi olla pidempi kuin 18 kuukautta.

Liiketoiminnan aloittaminen ja lopettaminen ovat poikkeuksellisia ja ainutkertaisia vaiheita yritystoiminnassa. Siksi on ymmärrettävää sallia silloin poikkeavanpituiseen tilikauden käyttö. Kolmantena perusteena tilikauden normaalipituudesta poikkeamiseen mainitaan tilinpäätöksen ajankohdan muuttaminen. Sesongin yms. syyn vuoksi

⁶⁵ Pakollisena varauksena esittämistä on edellytetty hallituksen esityksessä 111/1992 s. 25.

⁶⁶ Leppiniemi - Leppiniemi (1995b) s. 169

saatetaan haluta laskea tulos eri tilikaudelta kuin aiemmin. Tällöin on välttämätöntä muuttaa tilikauden pituutta.⁶⁷

Tilikauden normaalipituudesta poikkeaminen on yleensä kertatoimenpide, jonka jälkeen tilikausi on jälleen 12 kuukauden pituinen. Hyvään kirjanpitotapaan kuuluva jatkuvuuden periaatteen noudattaminen estää tilikauden pituuden jatkuvan muuttelun.

3.1.3.10 Kirjanpitolainsäädännön muutosten vaikutus

Suomen kirjanpitolainsäädäntöä ollaan muuttamassa vastaamaan tarkemmin Euroopan yhteisöjen neljättä ja seitsemättä yhtiöoikeudellista tilinpäätösdirektiiviä. Hallituksen eduskunnalle antaman kirjanpitolakiehdotuksen perusteella ainakin seuraavien muuttuvien asioiden kirjanpito- ja tilinpäätöskäsittelyssä sallittaneen vaihtoehtoisia ratkaisuja.⁶⁸

1. Käyttöomaisuuden hankintameno voidaan muiden kiinteiden menojen tavoin aktivoida valmistusaikaan liittyviä korkomenoja. Voimassa olevan kirjanpitolain aikana taseen arvostuseriin aktivoidut käyttöomaisuuden rakennusaikaiset korot siirretään asianomaisen hyödykkeen poistamattoman hankintamenon lisäykseksi. Jatkossa suunnitelman mukaiset poistot lasketaan käyttöomaisuuden poistamattomasta hankintamenosta, johon sisältyvät aktivoidut korot. (KPLE 4:4 § 3. mom.) Vaihtoehtona korkomenojen aktivoinnille on korkojen käsittely vuosikuluna.
2. Voimassa olevassa kirjanpitolainsäädännössä ei ole säännöksiä vaihto-omaisuuden käyttöjärjestyksestä. Kirjanpitolain uudistuksen jälkeen vaihto-omaisuuden hankintameno voidaan laskea joko FIFO-periaatteella tai punnitun keskihinnan menetelmää käyttäen. (KPLE 4:5 § 4. ja 5. mom.)
3. Aineelliseen käyttöomaisuuteen, vaihto-omaisuuteen tai tarvikkeisiin kuuluvat samanlaiset ja hankintamenoiltaan vähäiset hyödykkeet saadaan merkitä taseeseen samaan rahamäärään tilikaudesta toiseen, jos kyseisten hyödykkeiden määrä, arvo ja koostumus eivät vaihtelee merkittävästi. Tarkoitus ei ole kuitenkaan, että taseeseen voitaisiin aktivoida vähäarvoisia käyttöomaisuushankintoja, jotka

⁶⁷ Järvinen - Prepula - Riistama - Tuokko s. 145-148

⁶⁸ HE 173/1997 vp

aiemmin on olennaisuuden periaatteella kirjattu välittömästi kuluksi. (KPLE 5:5 § 3. mom.)

4. Välittömien verojen jaksotuseroista johtuvat laskennalliset verovelat ja -saamiset saadaan merkitä taseeseen varovaisuuden periaatetta noudattaen. (KPLE 5:18 §) Periaatteessa laskennallisia verovelkoja ja -saamisia ei välttämättä tarvitse esittää taseessa. Varovaisuuden periaate edellyttää kuitenkin, että kolmen vuoden aikana todennäköisesti erääntyvät verovelat on esitettävä tilinpäätöksessä. Yli kolmen vuoden päästä saatavia verosaamisia ei puolestaan merkitä tilinpäätöksen tuotoiksi.⁶⁹

3.1.4 Kirjanpidon ja verotuksen sidonnaisuus

Tilinpäätöksessä selvitetään osakeyhtiön jakokelpoinen voitto. Läheisesti tilinpäätökseen liittyvä tuloksenlaskentatehtävä toteutetaan myös verotuksessa. Paljolti tilinpäätöksen pohjalta lasketaan veroilmoituksessa tilikauden verotettava tulo. Periaatteessa rahoittajan ja verottajan tuloslaskennat ovat erillisiä: kirjanpidon tilinpäätös tehdään kirjanpitolakia noudattaen ja veroilmoituksen täyttöohjeena toimiva verottajan tuloslaskenta perustuu yritysten osalta pääasiassa elinkeinoverolakiin. Käytännössä kuitenkin verolainsäädäntöä ei voi unohtaa kirjanpito- ja tilinpäätösratkaisuja tehtäessä. Toisaalta kysymys on nimenomaisista säännöksistä, joilla rahoittajan ja verottajan tuloslaskenta kytketään toisiinsa. Toisaalta kyse on tilinpäätös- ja verosuunnitteluun liittyvistä tekijöistä: tilinpäätösratkaisut ratkaisevat myös verotuskohtelun.⁷⁰

Keskeisimmät kirjanpidon ja verotuksen toisiinsa sitovat säännökset ovat KPL 17 § ja EVL 54 §. KPL 17 §:n mukaan tilinpäätöksessä saadaan tehdä investointi-, luottotappio-, toiminta-, varasto- ja muu sellainen varaus. Hallituksen esityksen perusteluista⁷¹ käy ilmi, että näitä vapaaehtoisia varauksia voidaan vähentää kirjanpidossa ainoastaan siltä osin, kuin ne hyväksytään verotuksessa. EVL 54 §:n mukaan verovelvollisella on oikeus jakaa saamansa tuloerä usealle verovuodelle sekä vähentää vaihto- ja sijoitusomaisuuden hankintameno sekä varaukset kuluina vain mikäli vastaavat kirjaukset on

⁶⁹ Leppiniemi – Leppiniemi (1997) s. 298

⁷⁰ Leppiniemi (1993b) s. 35

⁷¹ HE 111/1992 vp. s. 27

tehty kirjanpidossa. Poistoina, tutkimusmenoista (EVL 25 §) sekä lainan indeksi- tai kurssitappioista (EVL 26 §) tehtyinä vähennyksinä saa verotuksessa vähentää enintään yhtä paljon kuin kirjanpidossa on verovuonna tai aiemmin vähennetty. Elinkeinoverolain muutosten yhteydessä hankintamenon laskeminen ja osatuloutukset on säädetty tehtäviksi samalla tavoin verotuksessa kuin ne tehdään kirjanpidossa. Jos yrityksessä aktivoidaan kirjanpidossa hankintameno kiinteitä menoja, näitä ei voi vähentää vuosikuluna myöskään verotuksessa.

Verotuksessa voidaan estää joidenkin kirjanpidossa pakolliseksi säädettyjen kulujen vähentäminen verotettavasta tuloksesta tai vaatia tiukempien ehtojen täyttymistä vähennyskelpoisuuden toteutukseksi. Verotuksen on katsottu vinouttavan tilinpäätöstä muun muassa epävarmojen saamisten, epäkurantin vaihto-omaisuuden, arvottomien tytäryhtiöosakkeiden, takausvastuiden ja vapaaehtoisten ja pakollisten varausten käsittelyn osalta. Verosidonnaisuus vaikuttaa usein myös suunnitelman mukaisten poistojen ja poistoeron käsittelyyn.⁷²

Verosidonnaisuuden vuoksi useita kirjanpidon kirjauksia tehtäessä veronäkökulma on otettava korostetusti huomioon. Käytännössä verolainsäädäntö ohjaa tosiasiasa kirjanpito- ja tilinpäätösratkaisujen tekemistä. Verolainsäädännön ohjaava vaikutus voi pahimmillaan johtaa siihen, että tilinpäätös antaa väärän kuvan tilikauden tuloksen muodostumisesta.⁷³

Kirjanpidon ja verotuksen ratkaisujen kytkemisellä toisiinsa on pyritty varmistamaan se, että jos tilinpäätöksessä näytetään omistajille jaettavissa olevaa voittoa, on esitettävä myös verotettavaa voittoa. Verotuksellisten tavoitteiden toteutuminen on lisäksi varmistettu osakeyhtiöihin ja osuuskuntiin sovellettavan yhtiöveron hyvitysjärjestelmän avulla. Yhtiön on maksettava veroa normaalisti verotettavan tulon perusteella. Ellei tulon perusteella maksettava vero vastaa tuloveron vähimmäismäärää (7/18 jaettavan osingon määrästä), osingonjakajan on maksettava täydennysveroa. (YHL 6 § ja 7 §)

⁷² Pitkänen s. 51-52

⁷³ Pitkänen s. 51

Maksettava vero voi siten määräytyä joko verotettavan voiton tai jaettavan osingon perusteella.

Kirjanpidon ja verotuksen toisiinsa kytkee käytännössä myös se, että kirjanpitoaineistoa käytetään todistamaan verovelvollisen aikomuksista esimerkiksi verotukseen liittyvissä ongelmatilanteissa. Kirjanpitoratkaisun katsotaan yleensä ilmentävän verovelvollisen todellista tarkoitusta ja taloudellisten tapahtumien todellista luonnetta. Kirjanpitoratkaisu ratkaisee siis myös verotuskohtelun. Verovelvollinen ei tavallisesti voi saada kirjanpitoaineiston edellyttämää edullisempaa kohtelua.⁷⁴

Kelvataksaan verotuksen perustaksi tilinpäätöksen pitää pohjautua luotettavan kirjanpidon tuottamiin tietoihin. Ollakseen luotettavaa kirjanpito on puolestaan tehtävä hyvän kirjanpitotavan mukaan. Jos kirjanpito katsotaan niin epäluotettavaksi, ettei verotusta voida perustaa sille, seurauksena on arvioverotus. (Laki verotusmenettelystä 27 §) Kirjanpidon luotettavuutta voidaan tarkastella myös yksittäisten menettelyjen oikeellisuuskysymyksenä. Kirjanpitoa ei välttämättä pidetä kokonaisuudessaan epäluotettavana. Jonkin asian kohdalla verotus tarvittaessa kuitenkin toimitetaan veroilmoituksesta poikkeavasti.

3.1.5 Kirjanpidon ja verotuksen tulosten erot

Ellei osakeyhtiöllä ole aiemmilta verovuosilta täydennysveron välttämiseksi tarvittavia veroylijäämiä, tilinpäätöksessä kannattaa yleensä näyttää niin suuri voitto, ettei osingonjako johda täydennysveron maksamiseen. Tuloverot kannattaa aina maksaa voiton, ei osingonjaon perusteella. Täydennysveron maksamista on syytä välttää, koska täydennysveron maksaminen johtaa turhaan kuluvaraston menettämiseen. Voiton näyttäminen on edullista myös siksi, että se lisää vapaata omaa pääomaa, jota voidaan käyttää muun muassa osingonjakoon. Lisäksi voittovarot suurentavat yrityksen nettovarallisuutta ja parantavat yrityksen riskinkantokykyä.⁷⁵

⁷⁴ Leppiniemi (1996) s. 37-39

⁷⁵ Leppiniemi (1996) s. 127-128

Yrityksessä asetetaan yleensä tilikaudelle tilinpäätöksen voittotavoite, johon vaikuttaa esimerkiksi yrityksen osingonjakotavoite. Verotettavalle tulolle ja sitä kautta maksettaville veroille voidaan asettaa myös tietty tavoite. Koska kirjanpito ja verotus ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, tilinpäätöksen voittotavoitteesta voidaan johtaa se määrä, joka veroilmoituksessa tulee ilmoittaa verotettavana tulona. Liikekirjanpidon ja verotettavan voiton yhteys voidaan periaatteessa esittää seuraavasti:⁷⁶

Liikekirjanpidon voitto

+ veronalaiset erät, jotka eivät ole liikekirjanpidon tuotoissa

- verovapaat erät, jotka ovat liikekirjanpidon tuotoissa

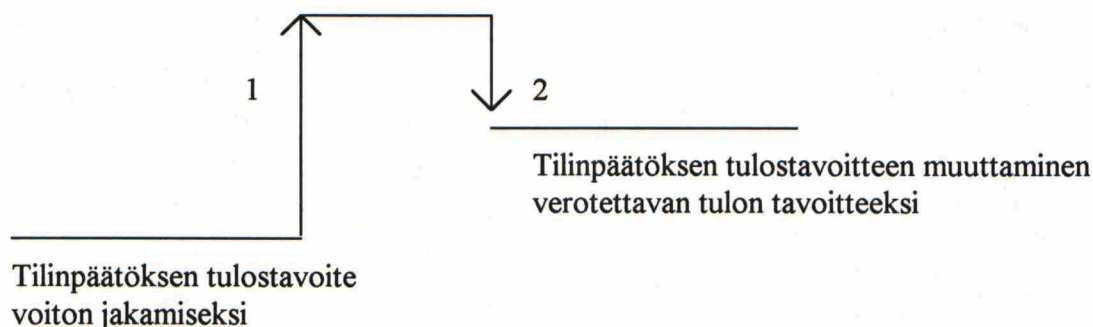
+ vähennyskelpoiset erät, jotka ovat kirjanpidon kuluissa

- vähennyskelpoiset erät, jotka eivät ole kirjanpidon kuluissa

= verotettava voitto

Kriittisen tilinpäätöksen tilanteessa verotettava tulo joudutaan näyttämään tilinpäätöksen voittotavoitteesta johdettua verotettavan voiton tavoitetta suurempana.

Kuvio 1.

(Lähde: Leppiniemi (1996) s. 128 muokattuna)

Kirjanpidon ja verotuksen erilaisten tulo- ja menokäsitteiden vuoksi kirjanpidon ja verotuksen tulostavoitteet kohtaavat varsin harvoin. Kirjanpitoon on merkittäviä kuluja, jotka eivät ole verotuksessa vähennyskelpoisia. Lisäksi verotuksessa on tuloutettava erä, joita ei voi tulouttaa kirjanpidossa. Tilinpäätöksen tulostavoitetta joudutaan siten korottamaan verotuksen vuoksi. (kuviossa nuoli 1) Tyypillisiä verotettavan tulon

⁷⁶ Leppiniemi (1996) s. 34

nostajia ovat mm. välittömät verot, edustusmenojen puolikas, pakolliset varaukset, muun rahoitusomaisuuden kuin myyntisaamisten arvonalentumiset, verotuksessa sallitun poiston ylittävä suunnitelman mukainen poisto ja EVL 16 §:ssä mainitut erät (mm. rangaistusluonteiset maksut) sekä konsernissa konserniaktiivan poisto.

Verotettavan tulon nousua voidaan jossain määrin kompensoida sellaisilla erillä, jotka vähennetään verotuksessa mutta ei kirjanpidossa tai jotka tuloutetaan kirjanpidossa mutta ei verotuksessa. (kuviossa nuoli 2) Verosuunnittelua vaikeuttava ongelma on se, että tällaisia kompensatioeria on huomattavasti vähemmän kuin verotettavaa tulosta nostavia eriä. Esimerkkinä kompensatioeristä voidaan mainita verovapaat fuusiovoitot, sikäli kuin ne voidaan merkitä kirjanpidossa vapaan oman pääoman lisäykseksi, sekä ulkomailta Suomen ja osingon lähdemaan sopimuksen perusteella verovapaina saadut osingot. Verovapaata tuloa on myös veronpalautukselle maksettava yhteisökorko (laki verotusmenettelystä 46 §).

Verotettavaa tuloa pienentävien erien avulla ei yleensä päästä tilanteeseen, jossa verotettavan tulon tavoite voitaisiin alentaa tilinpäätöksen tulostavoitteen tasalle. Erien avulla voidaan tavallisesti vain kompensoida verotettavaa tuloa nostavien seikkojen aiheuttamaa verojen lisääntymistä. Parhaimmillaan voidaan verotettava tulo saada järjestettyä yhtä suureksi kuin on kirjanpidon voitto ennen veroja.

Kirjanpidon ja verotuksen tulosten välinen yhteys johtaa usein osingonjaon kustannusten kasvamiseen. Vapaan oman pääoman kerryttämiseksi yrityksen on näytettävä enemmän verotettavaa voittoa, kuin sen kirjanpidon voitto on. Veroa joudutaan siten maksamaan enemmän, kuin osingonjakotavoitteen perusteella jouduttaisiin maksamaan vähimmäisveroa.

Esim. 1. Tilinpäätöksen tulostavoite osingonjaon toteuttamiseksi on 100.000 markkaa, verokanta on 28 % ja verotettavaa tuloa nostavia eriä on 100.000 markkaa enemmän kuin verotettavaa tuloa pienentäviä eriä. Veroa ei tällöin menekään $100.000 * 0,28 = 28.000$ markkaa vaan $200.000 * 0,28 = 56.000$ markkaa. Näin ollen tilinpäätöksen tulostavoitteesta menee veroa todellisuudessa 28 %:n sijasta 56 %.

Esim. 2. Vertailun vuoksi voidaan esittää seuraava laskelma: Jos yrityksellä olisi kuluvarastoa eikä osinkoa jaettaisi, tilinpäätöksessä voitaisiin näyttää 100.000 markan tappio. Tällöin verotuksessa 100.000 markan tappioon lisättäisiin vähennyskeltovottomat erät 100.000 markkaa, jolloin verotettava tulo ja maksettavat verot olisivat nolla markkaa.

3.2 Konsernin vapaaseen omaan pääomaan vaikuttavat tekijät

Konsernitilinpäätöksen on velvollinen laatimaan liiketoimintaa harjoittava kirjanpitovelvollinen, jolla on määräämisvalta toisessa liiketoimintaa harjoittavassa kirjanpitovelvollisessa tai siihen verrattavassa ulkomaisessa yrityksessä. (KPL 22 a § 1. mom.) Konsernitilinpäätöksen laatimisvelvollisuus ei kuitenkaan koske yksityistä liikkeenharjoittajaa eikä pieniä konserneja. Myöskään ns. alakonsernin konsernitilinpäätöstä ei tarvitse laatia, mikäli vähemmistöosakkaat antavat suostumuksensa konsernitilinpäätöksen laatimatta jättämiseen. Konsernitilinpäätös on kuitenkin aina laadittava, jos emoyhtiö on julkinen osakeyhtiö. Jos yksityisen konsernin emoyhtiö tai alakonsernin emoyhtiö aikoo jakaa osinkoja omistajilleen, konsernin voitonjakokelpoisten varojen selvittämiseksi konsernitilinpäätös on tehtävä silloinkin, kun se ei kirjanpitolain mukaan olisi välttämätöntä. Konsernitilinpäätös on laadittava yksityisessä osakeyhtiössä myös, jos emoyhtiö antaa yhtiön lähipiiriin kuuluville rahallainan, palauttaa pääomalainan pääomaa tai maksaa sen korkoa tai muuta hyvitystä. (OYL 11:10 § 2. mom.)

Kirjanpitolautakunnan yleisohjeessa konsernitilinpäätöksen ensisijaiseksi tavoitteeksi sanotaan ”konsernin tuloksen laskeminen ja esittäminen sekä konsernin voitonjakokelpoisen oman pääoman määrittäminen. Konsernitilinpäätöksen tulee myös antaa kuva konsernin rahoitusasemasta ja kannattavuudesta sekä näihin vaikuttavista tekijöistä.”⁷⁷ Kirjanpitolain 9 §:n 2. momentin vaatimus oikeiden ja riittävien tietojen esittämisestä toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta koskee myös konsernitilinpäätöstä.

⁷⁷ Kila (1993b) luku 1.2

Konsernitilinpäätöksellä pyritään kuvaamaan emoyhtiön määräämisvallassa olevaa taloudellista kokonaisuutta. Meno-tulo -teorian mukaan konsernitilinpäätöksessä

1. konsernin suoriteperusteiset tulot merkitään tuloslaskelmaan tuotoiksi;
2. konsernin menot jaetaan kahtia joko konsernin tuloslaskelmaan merkittäviksi kuluiksi tai konsernin taseeseen merkittäviksi aktiivoiksi;
3. rahoitustilit päätetään konsernin taseeseen.⁷⁸

Konsernista voidaan pitää omaa konsernikirjanpitoa, jonka tuloksena syntyvät konsernituloslaskelma ja -tase. Käytännössä kuitenkin konsernitilinpäätös laaditaan konserniyhtiöiden erillistilinpäätösten pohjalta yhdistämällä erillistilinpäätökset ja suorittamalla tarvittavat eliminoinnit ja oikaisut.

Konsernituloslaskelman tulee osoittaa konsernin tilikauden tulos sen jälkeen, kun

- konsernin sisäiset tuotot ja kulut on vähennetty
- konsernin sisäinen voitonjako on vähennetty
- konsernin sisäisen omistuksen eliminoinnissa syntyneen eliminointieron vähennys on merkitty konsernituloslaskelmaan
- konsernin ulkopuolisten omistajien osuus tytäryritysten tuloksesta on erotettu konsernituloslaskelmassa
- osakkuusyritysten omassa pääomassa tapahtuneet konsernin omistusosuutta vastaavat muutokset on merkitty konsernituloslaskelmaan ja osakkuusyrityksiltä tilikauden aikana saadut osingot on vähennetty konsernituloslaskelmasta.⁷⁹

Konsernitaseen tulee osoittaa konsernin oma pääoma sen jälkeen, kun⁸⁰

- konsernin sisäiset saamiset ja velat on vähennetty
- konsernin sisäiset katteet on eliminoitu
- konsernin sisäinen omistus on eliminoitu
- ulkopuolisten osuus tytäryrityksissä on erotettu omaksi eräkseen
- osakkuusyrityksen hankintameno on tai hankintamenojäännökseen on konsernitaseessa lisätty tai siitä vähennetty vastaavat konsernituloslaskelmaan merkityt erät.

⁷⁸ Riistama – Prepula – Tuokko – Järvinen s. 43

⁷⁹ Järvinen – Prepula – Riistama – Tuokko s. 387

⁸⁰ Järvinen – Prepula – Riistama – Tuokko s. 387-388

Konsernin vapaan oman pääoman määrään vaikuttavat paitsi erillisyhtiöiden tilinpäätökset myös konsernitilinpäätöksessä tehtävät eliminointikirjaukset ja konsernitasolla tehtävät kirjaukset. Konsernin tulosta rasittavia kirjauksia ovat muun muassa konserniaktiivan poistot, sisäisten katteiden eliminointien kirjaukset, sisäisen osingonjaon eliminointi ja konsernitilinpäätökseen kirjattavat pakolliset varaukset.

3.2.1 Erillistilinpäätösten yhdistely ja eliminointikirjaukset

Seuraavassa käsitellään konserniyhtiöiden erillistilinpäätösten yhdistelyyn ja eliminointikirjausten laadintaan liittyviä seikkoja, joissa tilinpäätöksen laatijalla on valittavanaan vaihtoehtoisia ratkaisuja. Erilaiset sovelletut menettelytavat voivat johtaa erisuuruisen konsernin oman pääoman muodostumiseen. Pääasiassa on selitetty tytäryhtiötä koskevia säännöksiä. Asiat koskevat kuitenkin soveltuvin osin yleensä myös osakkuusyhtiöitä.

3.2.1.1 Konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle jättäminen

Konsernitilinpäätökseen yhdistellään pääsääntöisesti kaikki konserniyritykset (emo- ja tytäryritykset) ja osakkuusyritykset. Kirjanpitoasetuksen 19 a §:n mukaan konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle voidaan jättää tytäryritys, jonka tilinpäätöksen yhdistely ei ole tarpeen oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tällöin täytyy kuitenkin ainakin yhden seuraavista ehdoista täyttyä:

1. Konsernisuhde on ollut tai on tarkoitettu lyhytaikaiseksi.
2. Konsernitilinpäätöksen laatimista varten tarpeellisia tietoja ei ole mahdollista saada tilinpäätöksen laatimiselle säädetyssä tai määrättyssä ajassa taikka yhdistelemiseen tarvittavien tietojen hankkiminen aiheuttaisi saavutettuun etuun nähden kohtuuttoman suuria kustannuksia.
3. Tytäryrityksen osakkeet, jäsenosuudet tai yhtiöosuudet ovat vaihto-omaisuutta.

Kirjanpitolain uudistuksen jälkeen tytäryritys saadaan myös jättää yhdistelemättä konsernitilinpäätökseen, jos merkittävät ja pitkäaikaiset rajoitukset estävät olennaisella tavalla emoyritystä käyttämästä vaikutusvaltaansa tytäryrityksessä. (KPLE 6:3 § 1.mom.)

Tytäryrityksen jättäminen konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle tulee olla poikkeustapaus ja poisjättämisen perusteiden on oltava yleensä lyhytaikaisia.

Tytäryrityksen yhdistely konsernitilinpäätökseen on suoritettava aina, kun tytäryhtiön yhdistelemisellä on merkittävä vaikutus konsernin tulokseen ja oman pääoman määrään. Tytäryritysten tilinpäätökset on yhdisteltävä konsernitilinpäätökseen myös, jos konserniin kuuluu kaksi tai useampia tytäryrityksiä, joiden tilinpäätösten samanaikainen yhdistelemättä jättämisen vuoksi konsernitilinpäätös ei antaisi oikeita ja riittäviä tietoja konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Jos yrityksellä ei ole tytäryhtiöitä, konsernitilinpäätöstä ei tarvitse laatia. Osakkuusyhtiöitä ei silloin myöskään tarvitse yhdistellä tilinpäätökseen. Kilan yleisohjeen 6.1 luvussa kuitenkin suositellaan, että jos osakkuusyrityksen yhdistelemättä jättämisellä olisi olennainen vaikutus yrityksen tilinpäätöksen antamiin oikeisiin ja riittäviin tietoihin yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, osakkuusyrityksen tilinpäätös tulee yhdistellä tilinpäätökseen tai toimintakertomuksessa tai liitetiedoissa on annettava vastaavat tiedot. Ulkomainen osakkuusyritys voidaan jättää konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle, koska KPL 22 § 5. momentin yhdistelyvelvollisuus koskee vain suomalaista yritystä.

Voitonjakokelpoisten varojen kannalta konsernitilinpäätökseen yhdistämättä jättämisellä voi olla vaikutusta, jos tappiollinen tytäryritys tai osakkuusyritys jätetään pois konsernitilinpäätöksestä poikkeussäännöksiin vedoten. Yhdistelemisvelvollisuutta tuleeikin niin ollen tulkita ankarasti. Tappiollisten yritysten yhdistelemättä jättämistä voidaan pitää perusteltuna vain poikkeuksellisissa tapauksissa.⁸¹ Käytännössä tappiollinen osakkuusyritys saadaan jätettyä pois konsernitilinpäätöksestä omistusjärjestelyiden kautta. Jos osakkuusyrityksen osakkeita myydään, kunnes konsernin omistusosuus yrityksen äänimäärästä on alle 20 prosenttia, yritystä ei tarvitse enää pidetä osakkuusyrityksenä eikä sitä niin ollen tarvitse yhdistellä konsernitilinpäätökseen.

⁸¹ HE 173/1997 vp s. 32

Miten tytäryrityksen jättämistä konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle tulisi voitonjakopäätöstä tehtäessä arvioida? Osakeyhtiölakiin ei sisälly asiaa koskevia säännöksiä. Hallituksen esityksessä tämän on sanottu tarkoittavan sitä, että osakeyhtiölain säännökset koskevat myös tilanteita, joissa tytäryritys on jätetty konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle. Emoyhtiön voitonjaon enimmäismäärä määräytyy tällöinkin sen oman taseen ja konsernitaseen pohjalta.⁸² Tästä voisi päätellä, että konsernitilinpäätöksen ulkopuolelle jätetyn tytäryrityksen positiivinen vapaa oma pääoma ei lisää emoyhtiön voitonjakomahdollisuuksia. Myöskään tappiollisen tytäryrityksen negatiivinen vapaa oma pääoma ei vastaavasti pienentäisi emoyhtiön voitonjakoa. Hallituksen esityksessä kuitenkin vaaditaan, että ”konsernitilinpäätökseen on liitettävä selostus siitä, mikä on tilinpäätöksen ulkopuolelle jätetyn tytäryhtiön tulos ja asema ja miten ne on otettu huomioon hallituksen ehdotuksessa emoyhtiön voitonjaoksi”.⁸³ Hallituksen esityksen sanamuodosta päätellen tappiollisen tytäryhtiön negatiivinen vapaa oma pääoma pitäisi ilmeisesti tosiasiassa huomioida emoyhtiön voitonjakoa pienentävästi.

3.2.1.2 Konserniyritysten laskentaperiaatteiden erot

Nykyisin voimassa olevassa kauppaja- ja teollisuusministeriön päätöksessä (899/93, 6. §) edellytetään, että konsernitilinpäätöksen laatimisessa noudatetaan mahdollisuuksien mukaan samoja arvostus- ja jaksotusperiaatteita kuin emoyhtiön tilinpäätöksessä. Kirjanpitolaki sallii vaihtoehtoja esimerkiksi vaihto- ja käyttöomaisuuden hankintamenon arvostukselle ja projektitoimitusten tuloutusajankohdalle. Lisäksi erityisesti ulkomaisissa tytäryrityksissä laskentaperiaatteet saattavat poiketa huomattavastikin suomalaisista säännöksistä. Jos tytäryrityksissä on käytetty erilaisia laskentaperiaatteita kuin emoyhtiössä, tytäryhtiöiden tilinpäätökset tulee tarkistaa ja muuttaa emoyhtiön periaatteiden mukaisiksi ennen tilinpäätösten yhdistelyä.

Kirjanpitolakia ollaan uudistamassa siten, että konserniyritysten tilinpäätökset on mahdollista muuttaa emoyrityksen laskentaperiaatteiden lisäksi konsernin pääasiallisessa toiminnassa noudatettujen periaatteiden mukaisiksi. Näin esimerkiksi

⁸² HE 27/1977 vp. s. 89

⁸³ HE 27/1977 vp. s. 90

konsernin kannalta keskeisellä toimialalla toimivan tytäryrityksen laskentaperiaatteet saattavat tulla noudatettaviksi konsernitilinpäätöstä laadittaessa. Uudessa laissa ollaan kaventamassa mahdollisuutta valita, muutetaanko tilinpäätökset yhtenäisten periaatteiden mukaisiksi vai ei. Tilinpäätökset saadaan nimittäin jättää muuttamatta vain erityisen syyn vuoksi. (KPLE 6:4 § 2. mom.) Konsernin vapaan oman pääoman pienenemisen ei pitäisi riittää syyksi muuttamatta jättämiseen.

3.2.1.3 Sisäisten katteiden eliminointi

Sisäistä katetta syntyy silloin, kun konserniyritys on aktivoinut taseeseensa toiselta konserniyritykseltä hankitun suoritteen, jonka hankintahintaan sisältyy konsernissa syntynyttä katetta. KTM:n päätöksen 7 §:n mukaan sisäiset katteet on vähennettävä siltä osin, kuin ne ylittävät hyödykkeen tai oikeuden luovuttajan taseessa olleen poistamattoman hankintamenon.⁸⁴ KTM:n päätöksen 7 §:n 2. momentissa on kuitenkin mainittu poikkeus pääsääntöön. Sisäisiä katteita ei tarvitse vähentää, jos vähentäminen ei ole tarpeen oikeiden ja riittävien tietojen antamiseksi konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Jos sisäisiä katteita ei eliminoida, tällä on vaikutusta konsernin vapaaseen omaan pääomaan. Tapauskohteisesti onkin harkittava, milloin olennaisuuden periaatteen mukaan sisäiset katteet on eliminointava. Riistama, Prepula, Tuokko ja Järvinen pitävät olennaisuuden mittarina konsernin voitonjakokelpoista omaa pääomaa. Heidän mielestään eliminoinnista voi luopua, ”jos sisäinen kate ei ole merkittävä konsernin voitonjakokelpoiseen omaan pääomaan verrattuna”.⁸⁵

⁸⁴ Osakkuusyrityksen kanssa tehdyistä liiketoimista syntyneet sisäiset katteet eliminoidaan KTM:n päätöksen 16 §:n mukaan vain konsernin omistuosuutta vastaavalta osalta.

⁸⁵ Riistama - Prepula - Tuokko - Järvinen s. 80

3.2.1.4 Konserniaktiiva ja -passiiva

Konserniaktiiva muodostuu keskinäistä osakkeenomistusta eliminoitaessa hankintamenomenetelmällä, kun tytäryhtiön osakkeiden tai osuuksien hankintameno on suurempi kuin vastaava osuus tytäryrityksen omasta pääomasta. Konsernipassiiva puolestaan muodostuu, jos hankintameno on pienempi kuin vastaava pääomaosuus.⁸⁶

Konserniaktiivan kohdistamisesta on KTM:n päätöksen 9 §:n 1. momentissa säädetty, että konserniaktiiva tulee mahdollisuuksien mukaan kohdistaa niille konsernitaseen erille, joista sen katsotaan johtuvan. Konserniaktiivan merkitseminen taseeseen ei saa kuitenkaan johtaa konsernin tulo-odotukset ylittävään menojen aktivointiin. Kilan yleisohjeen luvun 4.2.3 mukaan kohdistusperiaatteena käytetään esimerkiksi tase-erien todennäköistä hankintamenoa tai luovutushintaa. Ellei konserniaktiiva riitä kaikille tase-erille, se jaetaan aktiivaerien kesken tasasuhteisesti. Kohdistamatonta konserniaktiivan osaa sanotaan konserniliikearvoksi. Konsernitaseen erille kohdistetut konserniaktiivan osat poistetaan kunkin tase-erän suunnitelman mukaisten poistojen tahdissa. Vapaaehtoisin varauksiin ja poistoeroon kohdistetusta konserniaktiivan osasta poistoja tehdään sitä mukaa kuin tytäryrityksessä puretaan varauksia ja poistoeroa. Konserniliikearvo on KTM:n päätöksen 9 §:n 2. momentissa säädetty poistettavaksi viiden vuoden kuluessa tai, jos sen vaikutusaika on tätä pitempi, vaikutusajan, kuitenkin enintään 20 vuoden kuluessa. Tarvittaessa konserniliikearvo on poistettava nopeammin kuin 5 vuodessa. Ellei konserniliikearvoon kohdistu tulonodotuksia, poisto on tehtävä jopa kertapoistona.⁸⁷

Jos konserniaktiiva kohdistetaan maa-alueisiin tai muuhun käyttöomaisuuteen, josta ei tavallisesti tehdä poistoja, konserniaktiivan poistot eivät rasita konsernin tulosta, ja näin konsernin vapaa oma pääoma muodostuu suuremmaksi kuin tehtäessä konserniaktiivasta poistot normaalisti. Konserniaktiiva voidaan myös katsoa syntyneen hankintahetken vapaaehtoisista varauksista ja poistoerosta. Ellei konserniaktiivasta tehdä poistoja

⁸⁶ Kila (1993b) luku 4.2.3 ja 4.2.4

⁸⁷ Riistama - Prepula - Tuokko - Järvinen s. 186

niin kauan kuin varaukset ja poistoero pysyvät hankintahetken tasolla, konsernin vapaa oma pääoma on yhtä suuri kuin konserniyhtiöiden yhteenlaskettu vapaa oma pääoma.⁸⁸

Konsernipassiiva kohdistetaan KTM:n päätöksen 9 §:n 1. momentin perusteella mahdollisuuksien mukaan niihin tytäryhtiön omaisuus- ja velkaeriin, joista sen katsotaan johtuvan. Käytännössä konsernipassiiva voidaan lisätä tytäryrityksen velkoihin tai pakollisiin varauksiin. Kohdistamatta jäävä osa on konsernireserviä. KTM:n päätöksessä ei ole erityistä määräystä kohdistetun konsernireservin tulouttamisesta konsernitilinpäätöksessä. Konsernireservin vähennyksestä sen sijaan on sanottu, että se merkitään konsernituloslaskelmaan sitä mukaa, kun vastaava meno tai menetys on kirjattu kuluksi tytäryrityksen tulosta laskettaessa tai kun konsernireservi on kirjattavissa tuotoksi. Konsernireservin vähentämiselle ei siten ole asetettu enimmäisjaksoa. Konsernireserviä ei kuitenkaan voi tulouttaa heti konsernituloslaskelmassa. Käytännössä voi olla vaikea arvioida, mihin aktivoituihin menoihin konsernireservi kohdistuu, ja siten määritellä, missä tahdissa tuloutukset tulisi tehdä. Usein konsernireservin jaksotuksessa turvaudutaankin sovinnaisääntöihin.⁸⁹

3.2.1.5 Hankintamenolaskelman ajankohta

Pääsääntöisesti tytäryrityksen konserniaktiivan tai -passiivan määrä lasketaan KTM:n päätöksen 8 §:n 1. momentin mukaan osakkeiden tai osuuksien hankinta-ajankohdan oman pääoman mukaan. Hankintahetken oma pääoma tulisi määrittää hankinta-ajankohdalle laaditun tilinpäätöksen tai välitilinpäätöksen perusteella. Välitilinpäätöksen puuttuessa voidaan käyttää hankinta-ajankohtaa edeltänyttä tilinpäätöstä, ellei konsernin vapaa oma pääoma tämän vuoksi vääristy olennaisesti.⁹⁰ Vaiheittaisessa hankinnassa oma pääoma pitäisi määrittää mahdollisuuksien mukaan hankintaeräkohtaisesti. Jos tytäryrityksen osakkeita tai osuuksia on hankittu konsernin omistukseen ennen kuin yrityksestä tuli tytäryritys, oma pääoma voidaan laskea sen oma pääoman perusteella, joka yrityksellä oli sen tullessa tytäryritykseksi.⁹¹ Mikäli yritys oli ennen tytäryritykseksi

⁸⁸ Haataja s. 84

⁸⁹ Riistama - Prepula - Tuokko - Järvinen s. 196

⁹⁰ Leppiniemi (1985) 16:18

⁹¹ KTM (1993) 8 § 2. mom.

tuloaan osakkuusyritys, omana pääomana käytetään osakkuusyrityksen omistuosuuden osalta sitä pääoman määrää, joka yrityksellä oli sen tullessa osakkuusyritykseksi. Konserniin saatetaan hankkia tytäryritykseksi yritys, joka oli aiemmin näennäisesti itsenäinen, mutta tosiasiassa toimi konsernin lukuun. Hankintamenolaskelma laaditaan tällöin siltä ajankohdalta, jolloin vastuu yrityksen toiminnasta ja oikeus sen tulokseen tosiasiassa siirtyi konsernille.

Edellä selostettujen vaihtoehtojen sijasta hankintamenolaskennassa voidaan käyttää myös sitä oman pääoman määrää, joka tytäryrityksellä oli, kun se yhdistettiin ensimmäisen kerran konsernitilinpäätökseen. Vaihtoehtoisen tavan soveltaminen ei kuitenkaan saa vaarantaa oikeiden ja riittävien tietojen antamista konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta pääsääntöiseen vaihtoehtoon verrattuna.

Tytäryrityksen oman pääoman määrä vaikuttaa konserniaktiivan poistojen tai konsernipassiivan tuloutuksen kautta konsernin oman pääoman määrään. Vaihtoehtoista oman pääoman määrää käytettäessä konsernin oma pääoma voi muodostua olennaisesti erilaiseksi kuin pääsäännön mukaisessa laskentatavassa.

3.2.1.6 Vapaaehtoiset varaukset ja poistoero

Kirjanpitolain 22 c § 4. momentissa sallitaan vapaaehtoisten varausten ja tehtyjen ja suunnitelman mukaisten poistojen erotuksen merkitseminen konsernitilinpäätökseen jaettuna toisaalta tilikauden tulokseen ja omaan pääomaan sekä toisaalta laskennallisen verovelan muutokseen ja laskennalliseen verovelkaan. Kirjanpitolaissa hyväksytään siten ajatus, jonka mukaan vapaaehtoisissa varauksissa ja poistoerossa on laskennallisen verovelan erottamisen jälkeen loput omaa pääomaa. Loogisuuden vuoksi näin pitäisi olla myös tytäryrityksen hankintahetken varauksissa ja poistoerossa. Kilan yleisohjeessa kuitenkin sanotaan, ettei tytäryrityksen taseessa hankintahetkellä olleita vapaaehtoisia varauksia ja poistoeroa pääsääntöisesti lueta omaan pääomaan sisäisen omistuksen eliminointia suoritettaessa.

KTM:n päätöksen 24 §:n siirtymäsäännöksessä sallitaan kuitenkin emoyhtiön jatkaa aiempaa eliminointimenettelyä, jos emoyritys on sisällyttänyt osan tytäryrityksen

hankintahetken vapaaehtoisista varauksista tai poistoerosta ennen 1.1.1993 hankkimansa tytäryrityksen omaan pääomaan. Edellytyksenä aiemman menettelyn noudattamisen jatkamiselle on, ettei sillä ole olennaista vaikutusta oikeiden ja riittävien tietojen antamiseen konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tytäryhtiön vapaaehtoiset varaukset ja poistoero laskennallisella verovelalla vähennettynä voidaan lukea osaksi hankintahetken omaa pääomaa myös, jos hankitaan alakonserni, jossa varaukset ja poistoero on jaettu omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan. Tällöin hankintamenolaskelmassa omaksi pääomaksi voitaneen katsoa hankitun yhtiön konsernitaseeseen merkitty oma pääoma.⁹²

Tytäryrityksen hankintahetken oman pääoman laskentatapa vaikuttaa konsernin omaan pääomaan konserniaktiivan tai konsernipassiivan kautta. Ellei tytäryhtiön hankintahetken oman pääomaan lueta osaa varauksista ja poistoerosta, konserniaktiiva muodostuu suuremmaksi tai konsernipassiiva pienemmäksi kuin vaihtoehtoisesti toimittaessa. Konserniaktiivan suurempi poisto tai konsernipassiivan pienempi tuloutus johtavat pienempään konsernin omaan pääomaan.⁹³

Tytäryhtiön vapaaehtoiisiin varauksiin ja poistoeroon liittyvään ongelmaan on tulossa ratkaisu kirjanpitolainsäädännön uudistuksen myötä. Lakiuudistuksen jälkeen tytäryrityksen omaan pääomaan luetaan myös vapaaehtoiset varaukset ja poistoero, joista on vähennetty laskennallinen verovelka. (KPLE 6:8 § 1. mom.) Muutoksen jälkeen tytäryrityksen hankintahetkellä ja emoyrityksen ensimmäisen konsernitilinpäätöksen laatimisajankohdalla ei ole vaikutusta sovellettavaan laskentamenettelyyn.

3.2.1.7 Konsernin sisäisen omistuksen eliminointimenetelmät

Suomessa konsernin sisäisen omistuksen eliminoinnissa sovelletaan KTM:n päätöksen 8 §:n 1. momentin mukaan pääsääntöisesti hankintamenomenetelmää. KTM:n päätöksen 10 §:n mukaisten edellytysten täytyessä eliminointi voidaan suorittaa myös yhdistelmä- eli poolingmenetelmää käyttäen. Emoyritys, joka on tehnyt

⁹² Simola s. 24

⁹³ Haataja s. 84

konsernitilinpäätöksen ennen kirjanpitolain konsernitilinpäätössäännösten voimaantuloa, on voinut käyttää hankintameno- tai pooling-menetelmän sijasta jotain muuta eliminointimenetelmää. KTM:n päätöksen 24 § 1. momentin perusteella emoyritys voi jatkaa aiemmin soveltamansa menetelmän käyttämistä. Muiden eliminointimenetelmien käyttäminen johtaa kuitenkin usein pienempään konsernin vapaaseen omaan pääomaan kuin hankintameno- tai pooling-menetelmä. Muut menetelmät eivät siksi ole Suomessa kovin laajassa käytössä.

Konsernin vapaan oman pääoman kannalta hankintamenomenetelmän ja pooling-menetelmän olennaisin eroavuus on eliminointieron käsittely. Hankintamenomenetelmässä veloitusero (konserniaktiiva) aktivoidaan taseeseen ja kirjataan vaikutusaikanaan poistoina kuluksi. Näin konsernin vapaa oma pääoma pienenee. Käytännössä melko harvinaiset hyvityseron (konsernipassiivan) tuloutukset puolestaan lisäävät konsernin vapaata omaa pääomaa. Pooling-menetelmässä eliminointiero ei aktivoida, vaan se kirjataan suoraan konsernin oman pääoman lisäykseksi tai vähennykseksi. Lisäys tai vähennys tehdään ensisijaisesti konsernin sidottuun omaan pääomaan kuuluvaan vararahastoon tai muuhun sidottuun omaan pääomaan. Vain mikäli konsernin sidottu oma pääoma ei riitä, veloitusero vähennetään konsernin vapaasta omasta pääomasta.⁹⁴ Normaalisti siis pooling-menetelmässä konsernin vapaa oma pääoma jää koskemattomaksi.

Hankintamenomenetelmä ja pooling-menetelmä ovat harvoin toisilleen vaihtoehtoisia menettelyitä. Mutta mikäli poolingin käytön edellytykset ovat olemassa, pooling-menetelmän soveltaminen saattaa johtaa suurempaan konsernin vapaaseen omaan pääomaan kuin hankintamenomenetelmän käyttäminen.⁹⁵

⁹⁴ Riistama - Prepula - Tuokko - Järvinen s. 134-135

⁹⁵ Rouvala s. 119-120

3.2.1.8 Ulkomaisen tytäryrityksen yhdistely konsernitilinpäätökseen

Ulkomaisen tytäryhtiön yhdistelyä konsernitilinpäätökseen on käsitelty Kilan konsernitilinpäätöksen laatimista koskevan yleisohjeen 9. luvussa. Yleisohjeessa ei ole annettu ehdottomia määräyksiä, vaan tytäryhtiön tilinpäätöksen muuntamismenetelmän valinnassa on jätetty runsaasti valinnanvaraa. Kirjanpitovelvolliset voivat soveltaa yleisesti tunnettuja ja hyväksyttyjä muuntamismenettelyitä hyvän kirjanpitotavan mukaisesti edellyttäen, että konsernitilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot konsernin toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

Ensisijaisesti muuntamisessa suositellaan käytettäväksi Suomen pankin tilinpäätöspäivänä noteeraamaa keskikurssia. Tuloslaskelman muuntamisessa tulisi kuitenkin käyttää tilikauden keskikurssia, joka lasketaan esimerkiksi tilikauden kunkin kuukauden viimeisten päivien kurssien keskiarvona. Jos valuuttasaamiset ja -velat on sidottu sopimuksella tai muuten tiettyyn kurssiin, ne saadaan muuttaa Suomen rahaksi tämän kurssin mukaisesti.

Konsernitilinpäätöstä laadittaessa syntynyt kurssitappio voidaan kirjata joko kuluksi konsernituloslaskelmaan tai arvostuseräksi konsernitaseen vastaaviin. Kurssivoitto suositellaan merkittäväksi arvostuseräksi konsernitaseen vastattaviin. Kurssivoittoa ei siten tulisi kirjata tulosvaikutteisesti. Kurssivoitot ja -tappiot voi kuitenkin laskea yhteen ja merkitä yhtenä eränä konsernitaseeseen, ellei se estä oikeiden ja riittävien tietojen antamista konsernin tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Kurssivoittojen ja -tappioiden laskemisessa on joka tapauksessa noudatettava varovaisuuden periaatetta.

3.2.2 Konsernitaseiset kirjaukset

Konsernitilinpäätökseen voidaan tehdä paitsi eliminointikirjauksia myös varsinaisia konsernitaseisia kirjauksia, joita ei ole kirjattu erillisyyhtiöiden tilinpäätöksiin. Mikäli konsernitaseisia kirjauksia tehdään, niillä on usein vaikutusta konsernin tilikauden tulokseen ja omaan pääomaan.

Konsernituloslaskelman välittömät verot muodostuvat konserniyritysten suoriteperusteisesti kirjattujen verojen yhteenlasketusta määrästä. KTM:n päätöksen 12 §:n mukaan, mikäli konsernitilinpäätöksen mukainen tulos on yhdistelytoimenpiteiden vuoksi olennaisesti suurempi tai pienempi kuin erillisyritysten tilinpäätösten tulosten yhteismäärä, välittömiä veroja on oikaistava ja täydennettävä siltä osin kuin vastaista veronmaksua tai -palautusta on pidettävä ilmeisenä. Tällöin konsernitasolla kirjattavat verojen oikaisut suurentavat tai pienentävät konsernituloslaskelman tulosta ja omaa pääomaa. Kauppa- ja teollisuusministeriön päätös on kirjanpitovelvollisia sitova. Käytännössä kuitenkin verovelkojen ja -saamisten merkitseminen taseeseen ei ole ollut kovin yleistä.⁹⁶

Tilinpäätösten laatijat saattavat haluta käyttää konsernitilinpäätöksen laadinnassa erilaisia laskentaperiaatteita kuin erillistilinpäätöksissä on käytetty. Verosidonnaisissa erillistilinpäätöksissä varaston arvo voi olla laskettu vain muuttuvien kustannusten perusteella eikä projektien osatuloutusta ole suoritettu. Voiko tällöin konsernitilinpäätöksessä sallia vaihto-omaisuuden täyskateellisen hinnoittelun ja projektien osatulouttamisen? Karhun mielestä ”menettelytapa on ymmärrettävä ja vaikka siihen suhtaudutaan kriittisesti, on tapa hyväksyttävissä”. Konsernikirjauksista syntyvästä tulosparannuksesta on kuitenkin ehdottomasti kirjattava konsernitasolla verovelka.⁹⁷

Kilan yleisohjeen 9.1. luvussa määrätään, että konsernin tilinpäätöspäivän ja konsernin tilinpäätöksen laatimisen välisenä aikana sattunut valuuttakurssin olennaista huonontumista vastaava erä on otettava huomioon varovaisuuden periaatteen mukaisesti pakollisena varauksena konsernitilinpäätöksessä, ellei varausta ole ehditty kirjata erillistilinpäätöksiin. Myös muut pakolliset varaukset on mahdollista kirjata vain konsernitasolla, mikäli tarve pakollisen varauksen tekemiseen syntyy vasta, kun tytäryhtiön tilinpäätös on valmistunut ja allekirjoitettu. Tilanteessa, jossa emoyhtiössä on päätetty tietyn liiketoiminnan supistamisesta mutta jossa ei ole päätetty, minkä tytäryhtiön toimintaa

⁹⁶ Kirjanpitolain uudistamistyöryhmä 1995:n raportti s. 242

⁹⁷ Karhu s. 73

alasajo koskee, syntyvät saneerausculut voitaneen kirjata konsernin pakollisiin varauksiin.⁹⁸

Eläkesitoumuksista aiheutuvat menot on Karhun mukaan ”mahdollista tai jopa perusteltua” kirjata konsernitasolla jo ennen vuoden 2000 tilinpäätöstä, ellei erillistilinpäätöksissä kirjausta tehdä.⁹⁹

Uutuutena konsernitasoisiin kirjauksiin kirjanpitolain uudistuksen jälkeen tulee rahoitusleasingin käsittely. Nykyisin kaikkia leasingsopimuksia käsitellään kirjanpidossa käyttöleasingin tavoin. Menettelyä noudatetaan sekä yksittäisten yhtiöiden tilinpäätöksissä että konsernitilinpäätöksessä. Lakimuutoksen jälkeenkin yksittäiset yhtiöt kirjaaavat leasingvuokrat kirjanpitoon vuokrakuluiksi. Konsernitilinpäätöksessä sen sijaan rahoitusleasingsopimuksella omaisuuden hankkinut vuokralleottaja saa merkitä hyödykkeen kuin se merkittäisiin ostettuna ja vuokralleantaja saa merkitä hyödykkeen kuin se merkittäisiin myytynä. (KPLE 6:18 § 1. mom.) Vaihtoehtona konsernitilinpäätöksessä rahoitusleasingin osalta on vuokrauksen lisäksi siis myös myynti- ja ostokäsittely.

Jos kirjanpitovelvollinen käyttää hyväkseen mahdollisuutta kirjata konsernitilinpäätöksessä rahoitusleasingsopimukset oston ja myynnin tavoin, myynti- ja takaisinvuokraustilanteissa (sale and leaseback transactions) myyntivoitto tai -tappio tulee jaksottaa konsernitilinpäätöksessä sopimuksen kestoajalle. (KPLE 6:18 § 2. mom.) Nykyisen kirjanpitolainsäädännön perusteella myynti- ja takaisinvuokraussopimuksia käsitellään tavanomaisen myyntitapahtuman tavoin, jolloin myyntivoitto tai -tappio tuloutetaan myynnin yhteydessä.

Aikaisempina tilikausina tehtyjen rahoitusleasingsopimusten sekä myynti- ja takaisinvuokrausten kirjanpitokäsittely tulisi pääsääntöisesti oikaista muuttunutta menettelytapaa vastaavaksi. Siirtymäsäännöksen perusteella kirjanpitovelvollinen voisi kuitenkin

⁹⁸ Karhu s. 73 - 74

⁹⁹ Karhu s. 74

siirtyä uuteen käytäntöön myös siten, että vasta lakimuutoksen voimaantulon jälkeisiä tapahtumia käsitellään muutettujen säännösten mukaisesti.

Jos rahoitusleasingsopimuksia ja myynti- ja takaisinvuokraussopimuksia käsitellään konsernitilinpäätöksessä eri tavalla kuin yksittäisissä tilinpäätöksissä, konsernin tulos muodostuu erilaiseksi kuin yksittäisten yhtiöiden tulokset. Tällöin välittömien verojen oikaisusta syntyvä laskennallinen verovelka merkitään konsernitaseeseen varovaisuuden periaatetta noudattaen.

3.2.3 Tuloksen tasaus konsernin sisällä

Konsernisuhteella ja konsernitilinpäätöksellä ei ole suoranaista vaikutusta verotukseen, koska konserni ei ole verotussubjekti. Jokaista konserniyritystä verotetaan sen oman erillistilinpäätöksen perusteella. Koska kirjanpito ja verotus ovat varsin tiukasti sidoksissa toisiinsa, konserniyritykset pyrkivät yleensä näyttämään voittoa vain sen verran kuin osingonjaon kannalta on välttämätöntä. Tällöin myöskään konsernitilinpäätökseen ei kerry vapaata omaa pääomaa yli yksittäisten konserniyhtiöiden oman tarpeen.

Konsernisuhteella voi kuitenkin olla vaikutusta yksittäisten yritysten tilinpäätös- ja verosuunnitteluun. Ainakin emoyhtiön voitonjakorajoitus joudutaan ottamaan huomioon. Mikäli emoyhtiöstä halutaan jakaa osinkoja, konserniyhtiöissä saatetaan joutua näyttämään suurempi verotettava tulo kuin yksittäisten konserniyhtiöiden kannalta olisi tarpeen.

Esim. 1. Emoyhtiöstä halutaan jakaa 500 rahaa osinkoa

Erillisyhtiöiden tulokset yhteensä	+ 500
Konserniaktiivan poistot	- 700
Vaihto-omaisuuden sisäisten katteiden eliminointi	- 300
Sisäinen osingonjako	- 200

Konsernin tulos	- 700

Ellei konsernissa ole aiemmilta vuosilta vapaata omaa pääomaa, konserniyhtiöissä pitää näyttää 1200 rahaa enemmän tulosta, jotta emoyhtiön osingonjako on mahdollinen.

Konsernisuhde mahdollistaa tuloksentasauksen konsernin sisällä. Tuloksentasauserien avulla voidaan tietyin edellytyksin estää tilanne, jossa yhdessä yrityksessä syntyisi haluttua suurempi verotettava tulo toisen yrityksen näyttäessä huomattavaa tappiota.

Konserniavustus on nopein ja joustavin keino tuloksen siirtämiseen konserniyritysten välillä, mikäli konserniavustuksen antamiselle asetetut melko tiukat kriteerit vain täyttyvät.¹⁰⁰ Konserniavustusta voidaan siirtää minkä tahansa konserniyhtiön välillä, ja vaikutus toteutuu heti samana tilikautena. Konserniavustuksen antaminen ei edellytä vapaan oman pääoman olemassaoloa eikä konserniavustukseen liity samanlaista veronmaksupakkoa kuin osingonjakoon. Konserniavustuksen antamisella voidaan useissa tapauksissa välttyä konsernitilinpäätöksen laatimiselta, jota osingon jakaminen edellyttää. Konserniavustuksella voidaan hyödyntää toisessa yhtiössä olevaa kuluvarastoa ja siten vaikuttaa konserniverorasituksen määrään.¹⁰¹ Konserniavustus luetaan antajan verotuksessa kuluksi ja saajan verotuksessa tuotoksi. (KonsAvL 4 §) Usein kuitenkin konserniavustuksen saajalla on käytettävissään kuluvarastoa, joten käytännössä konserniavustus ei aiheuta saajayritykselle lisää verojen maksua. Näin konsernin kokonaisverorasitus alenee. Huomattava kuitenkin on, ettei konserniavustus saa ylittää elinkeinotoiminnan tulosta ennen konserniavustuksen vähentämistä. Konserniavustusta ei siten voi lukea vahvistettavaan tappioon.

Osingonjako konsernin sisällä tytäryhtiöiltä emoyhtiölle tulee lähinnä kyseeseen, elleivät konserniavustuksen antamisen edellytykset täyty. Osinkoa voidaan jakaa myös, jos osinkoa jakavan emoyhtiön tulee näyttää tulosta ja maksaa osingonjakoa vastaavasti veroja.¹⁰² Osingonjaossa ongelmana on, että se ei toteudu saajayhtiön tulona välittömästi, vaan vuoden viiveellä. Lisäksi osingonjakoon liittyy aina konsernitilinpäätöksen laatimisvelvollisuus ja tytäryhtiön veronmaksupakko.

Emoyhtiö voi maksaa tytäryhtiölle **konsernitukea** silloin, kun konserniavustusta ei voi antaa konserniavustuksen edellytysten puuttumisen vuoksi. Konsernituki voi olla

¹⁰⁰ Konserniavustukselle asetetut edellytykset on esitetty laissa konserniavustuksesta verotuksessa (825/86).

¹⁰¹ Riistama – Prepula – Tuokko – Järvinen s. 406

¹⁰² Ahti – Tikkanen – Viljanen s. 192

oikaisuerä, jolla eliminoidaan huonosti kannattavan konserniyhtiön muille yhtiöille maksamien liian korkeiden hintojen tai muilta yhtiöiltä perittyjen liian alhaisten hintojen vaikutuksia. Konsernitukea voidaan maksaa myös muiden konserniyhtiöiden toimintaa edistävän tytäryhtiön toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi.¹⁰³ Konsernitukea pidetään EVL:n 7 §:n mukaisena verotuksessa vähennyskelpoisena menona, jos se liittyy välittömästi tai välillisesti elinkeinotoiminnassa tulon hankkimiseen tai säilyttämiseen.

Konsernin sisäisen **siirtohinnoittelun** tarkoituksena ei tulisi olla tuloksen taseus. Konserniyhtiöiden erilliseen verovelvollisuuteen kuuluu taustaoletus, että kukin yhtiö näyttää sille kuuluvaa ”oikeaa” voittoa. Siirtohinnoittelun osalta tämä tarkoittaa sitä, että konserniyhtiöiden välisessä hinnoittelussa pitäisi pyrkiä käypien arvojen käyttämiseen.¹⁰⁴ Toisinaan käyvän hinnan selvittäminen saattaa olla vaikeaa, tai sitten jostain muusta syystä poiketaan käypien arvojen käyttämisestä. Tämä sinällään on ymmärrettävää. Varsinainen tuloksen taseus tulisi tehdä avoimien tuloksensiirtokeinojen avulla, ei siirtohinnoittelulla. Erityisen tärkeää on, etteivät siirtohinnot suosi jotain konserniyhtiötä jonkin toisen konserniyhtiön kustannuksella.

3.3 Yhteenveto

Voitonjakosäännösten muodollisen luonteen vuoksi voitonjakokelpoisen vapaan oman pääoman muodostumisella on Suomessa erittäin tärkeä asema. Kirjanpito- ja tilinpäätösratkaisuja ei tietenkään aina tehdä jakokelpoisen voiton ja oman pääoman maksimointia silmällä pitäen. Toisaalta, niin halutessaan yritysjohto voi tilinpäätösratkaisuiltaan vaikuttaa huomattavastikin yrityksen voitonjakomahdollisuuksiin. Kirjanpito- ja verolainsäädännön sekä yhtiöoikeuden uudistuksista huolimatta yrityksille on jäänyt melko runsaasti tilinpäätösratkaisuihin liittyviä suunnittelumahdollisuuksia.

Pääasiallisesti konserneissa voitonjakokelpoiisiin varoihin voidaan vaikuttaa joko yksittäisen yrityksen tilikauden tuloksen kautta tai konsernitilinpäätöksen laadintatavan avulla. Yksittäisten yritysten pidemmän aikavälin suunnitteluun liittyviä

¹⁰³ Andersson – Ikkala s. 61-62

¹⁰⁴ Tikka – Nykänen 18:13

tuloksenjärjestelykeinoja ovat esimerkiksi vaihto- ja käyttöomaisuuden hankintamenon määrittelytavan, pitkäaikaisten projektien tuloutuksen ja poistosuunnitelman laadintatavan valinta. Tilikausittain käytettävissä oleva tuloksenjärjestelyerä on puolestaan poistoeron muutos. Sen käsittely ei edellytä suunnitelmallisuutta eikä jatkuvuutta. Osakeyhtiölain uudistus toi mukanaan uuden, nimenomaan voitonjakokelpoisiin varoihin liittyvän suunnittelukohteen. Pitkävaikutteisten menojen aktivointia taseeseen tulee harkita entistä tarkemmin, koska osaan pitkävaikutteisia menoja liittyy voitonjaon rajoituksia.

Konsernin vapaan oman pääoman määrään vaikuttavat konserniyhtiöiden erillistilinpäätösten yhdistely ja eliminointikirjaukset sekä varsinaiset konsernitasekirjaukset, kuten esimerkiksi rahoitusleasingin käsittely. Eliminointikirjauksiin liittyviä vaihtoehtoisia ratkaisuja sisältyy ainakin konsernin sisäisten katteiden ja keskinäisen osakkeenomistuksen eliminointiin. Konsernin aseman arviointi saattaa vaikeutua erityisesti, jos tilinpäätöksen laatijalle jää liikaa vaihtoehtoja valita, mitä yhtiöitä konsernitalinpäätökseen yhdistellään ja mitä jätetään yhdistelemättä. Tällöin konsernin vapaa oma pääoma ei välttämättä anna todellista kuvaa konsernin voitonjakokyvystä.

4 VOITONJAKOKELPOISET VARAT KANSAINVÄLISESTI

Kirjanpito- ja osakeyhtiölainsäädäntöä uudistettaessa Suomessa on yleensä otettu mallia ulkomailla voimassa olevasta lakisäännöstöstä ja toteutetuista uudistuksista. Aiemmin perinteisesti ohjenuorana käytettiin pohjoismaista, erityisesti ruotsalaista, säännöstöä. 1990-luvulla ETA- ja EU-jäsenyyden myötä Euroopan unionin yhtiöoikeudellisista direktiiveistä on tullut entistä tärkeämpi Suomen lainsäädäntöön vaikuttava tekijä. Suomen lakimuutostarpeita on siten mahdollista ennakoida tarkastelemalla kansainvälisiä standardeja ja ulkomaista lainsäädäntöä. Seuraavassa selvitetään kansainvälisiin kirjanpitostandardeihin ja EU-direktiiveihin sekä Ruotsin, Norjan, Tanskan, Ison-Britannian, Saksan ja Yhdysvaltojen lainsäädäntöön liittyviä omaa pääomaa ja voitonjakokelpoisia varoja koskevia säännöksiä.

4.1 Kansainväliset kirjanpitostandardit (IAS)

Taseessa eritellään taloudellisen aseman olennaiset osat: varat eli omaisuuserät (assets), vastuut tai velvoitteet ulkopuolisille (liabilities) ja oma pääoma. IAS-ajattelun mukaan oma pääoma on jäännöserä, joka saadaan selville vähentämällä resursseista vastuut.¹⁰⁵ Standardeissa ei ole tarkasti määritelty oman pääoman jaottelua. Niinpä oman pääoman erät vaihtelevatkin maittain ja yrityksittäin. Yleensä kuitenkin omaan pääomaan kuuluu ainakin seuraavia eriä:¹⁰⁶

- a) osakepääoma
- b) muu oma pääoma
 - emissiovoitot
 - arvonorotusrahasot
 - rahastot
 - tietyt valuuttakurssierot
 - voittovarot

International Accounting Standards Committee ei ole antanut suositusta siitä, mitä oman pääoman eriä voidaan käyttää voitonjakoon ja mitkä erät ovat voitonjakokelvottomia. Kansallisen lainsäädännön tehtävänä on siten määritellä voitonjakokelpoiset varat. IAS-tilinpäätöksessä on kuitenkin annettava selvitys omaan pääomaan liittyvistä voitonjaon rajoituksista.¹⁰⁷

4.2 Euroopan unionin direktiivit

Euroopan unionin neljännen yhtiöoikeudellisen direktiivin (78/660/ETY) 9. ja 10. artiklan perusteella jäsenvaltioiden on säädettävä oman pääoman esittämisestä yhtiöiden taseissa seuraavasti:

1. merkitty pääoma (jollei kansallisen lainsäädännön mukaan maksettavaksi vaadittua pääomaa ole merkittävä tähän kohtaan. Siinä tapauksessa merkityn pääoman ja maksettavaksi vaaditun pääoman määrät on ilmoitettava erikseen.)
2. ylikurssi

¹⁰⁵ Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, 49(c)

¹⁰⁶ Cairns s. 116 ja 463-464

¹⁰⁷ Cairns s. 473

3. arvonorotusrahasto

4. rahastot

- lakisääteiset rahastot, jos kansallisessa lainsäädännössä edellytetään tällaisia rahastoja
- rahastot omia osakkeita tai osuuksia varten, jos kansallinen lainsäädäntö edellyttää tällaisia rahastoja
- yhtiöjärjestyksessä tai säännöissä määrätyt rahastot
- muut rahastot

5. edellisten tilikausien tulos

6. tilikauden tulos (Tilikauden tappio voidaan kuitenkin säätää merkittäväksi taseen vastaavaa-puolelle.)

Voitonjakokelpoisia varoja koskevat säännökset ovat pääasiassa toisen yhtiöoikeudellisen direktiivin (77/91/ETY) 15. artiklassa. 1.a-kohdassa kielletään jakamasta varoja osakkeenomistajille, jos ”yhtiön tilinpäätöksestä ilmenevä nettovarallisuus viimeksi päättyneen tilikauden tilinpäätöspäivänä on tai jakamisen johdosta olisi pienempi kuin merkityn pääoman ja sellaisten rahastojen yhteismäärä, joita ei lain tai yhtiöjärjestyksen mukaan saa jakaa”. Jos merkityn pääoman maksamatonta osuutta ei ole merkitty taseen vastaaviin, maksamaton osuus on vähennettävä merkityn pääoman määrästä laskettaessa jakokelpoisia varoja. (1.b-kohta) Varsinaisesti voitonjakokelpoiset erät on määritelty artiklan 1.c-kohdassa. Direktiivin mukaan voitonjako osakkeenomistajille ei saa olla ”suurempi kuin viimeksi päättyneen tilikauden voitto lisättynä siirtyvillä voitoilla ja varoilla rahastoista, joita saadaan käyttää tähän tarkoitukseen, sekä vähennettynä siirtyvillä tappioilla ja varoilla, joita on lain tai yhtiöjärjestyksen perusteella siirretty rahastoihin”.

Neljännän yhtiöoikeudellisen direktiivin (78/660/ETY) 34(1.b)- ja 37(1)-artiklassa on aktivoituja perustamismenoja sekä tutkimus- ja kehitysmenoja koskevat voitonjakorajitukset. Voitonjako on mahdollista ainoastaan siltä osin kuin jakokelpoisten rahastojen ja kertyneiden voittovarojen yhteissumma ylittää poistamattomat perustamismenot sekä tutkimus- ja kehitysmenot. Toisen yhtiöoikeudellisen direktiivin 22. artiklan 1.b-kohdassa säädetään omien osakkeiden taseeseen aktivoidut hankintamenot jakokelvottomiksi varoiksi.

Lakisääteistä (vara)rahastoa ja yhtiöjärjestyksen määräykseen perustuvaa rahastoa ei voida lukea voitonjakokelpoisiin varoihin. Muiden rahastojen osalta direktiiveissä ei ole säännöksiä, voidaanko rahastoja käyttää voitonjakoon. Kansallisen lainsäädännön tehtävänä on päättää, mitkä rahastot ovat sidottuja ja mitkä voitonjakoon käytettävissä olevia rahastoja. Direktiiveissä ei ole myöskään vaadittu jäsenvaltioita säätämään pakolliseksi voittovarojen (osittaista) rahastointia esimerkiksi vararahastoon. Yhtiöjärjestykseen voidaan kuitenkin sisällyttää määräys, että enintään 50 prosenttia voitonjakokelpoisista varoista on käytettävä tietyllä tavalla. (rakennedirektiiviehdotuksen 50(2)-artikla) Loput 50 prosenttia voitonjakokelpoisista varoista on säilytettävä yhtiökokouksen määräysvallassa, jolloin ne voidaan esimerkiksi jakaa osinkoina omistajille.

Merkillepantavaa säännöksissä on, että voitonjakokelpoiset varat on määritelty selkeästi oman pääoman erien avulla. Voitonjakosäännöksiin ei ole siten sisällytetty varovaisuutta korostavia harkinnanvaraisia seikkoja, jotka pitäisi ottaa huomioon voitonjaosta päätettäessä.

4.3 Ruotsi

Ruotsin kirjanpitolain (1976:125) 19 §:n mukaan taseessa esitetään omana ryhmänään oma pääoma ja sen muutokset sekä tilikauden tulos. Tilinpäätöslain (Årsredovisningslag 1995:1554) 2. liitteessä olevan tasekaavan perusteella osakeyhtiöiden oma pääoma muodostuu seuraavista eristä:

1. osakepääoma
2. ylikurssirahasto
3. arvonnkorotusrahasto
4. muut rahastot
 - vararahasto
 - muut rahastot
5. voittovarot (tai kertyneet tappiot)
6. tilikauden tulos

Tilinpäätöslain 5:14 §:ssä on säännökset osakeyhtiöiden oman pääoman jakamisesta sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan. Sidottuun omaan pääomaan kuuluvat

osakepääoma, ylikurssirahasto, arvonorotusrahasto ja vararahasto. Vapaata omaa pääomaa ovat vapaat rahastot, voittovarot (tai kertyneet tappiot) ja tilikauden tulos.

Voitonjakokelpoisia varoja koskeva pääsääntö on, että viimeksi päättyneen tilikauden vahvistetun taseen mukainen vapaa oma pääoma on käytettävissä voitonjakoon, sikäli kuin siitä ei ole tehtävä siirtoa sidottuun omaan pääomaan. Osakeyhtiölain 12:2 §:n 1. momentissa on määrätty, että voitonjako ei saa ylittää taseen mukaista tilikauden voiton, edellisten tilikausien voiton ja vapaiden rahastojen yhteismäärää, josta on vähennetty

1. tilikauden tai aikaisempien tilikausien tappio
2. määrä, joka lain tai yhtiöjärjestyksen perusteella on siirrettävä sidottuun omaan pääomaan
3. määrä, joka yhtiöjärjestyksen perusteella on käytettävä muuhun tarkoitukseen kuin voitonjakoon.

Ruotsissa on säädetty voittovarojen pakollisesta rahastoinnista vararahastoon. ABL 12:4 §:ssä määrätään siirtämään vuosittain vararahastoon vähintään 10 prosenttia tilikauden voitosta, josta on ensin vähennetty kertyneet tappiot. Rahastosiirtoja on suoritettava siihen asti, kun vararahasto ja ylikurssirahasto yhdessä vastaavat 20 prosenttia osakepääomasta. Yhtiökokous voi tietysti päättää siirtää vararahastoon enemmänkin kuin laissa vaaditaan. Jos yritys on antanut esimerkiksi toimitusjohtajalle tai hallituksen jäsenille tantieemin tai muun yrityksen tulokseen sidotun palkkion, tantieemi tai muu palkkio on lisättävä tilikauden voittoon laskettaessa vararahastoon siirrettävää määrää.¹⁰⁸

ABL 12:2 §:n 1. momentin ehdottoman voitonjakorajoituksen lisäksi pykälän 2. momentissa on yleinen varovaisuussäännös eli arvionvaraisia kriteerejä, jotka on otettava huomioon voitonjakomahdollisuuksia arvioitaessa. Voitonjako ei saa olla ristiriidassa hyvän liiketavan kanssa yhtiön konsolidointitarve, maksuvalmius ja yleinen tilanne huomioiden.

¹⁰⁸ Kedner - Roos - Skog s. 114 ja Rodhe s. 97

Konsolidointitarpeella tarkoitetaan yleensä vakavaraisuuden parantamista, jotta yritys pystyisi maksamaan velkansa ja muut velvoitteensa. Vakavaraisuutta voidaan parantaa jättämällä voittovaroja yritykseen. Lakimääräisen vararahastointivelvoitteen lisäksi varoja voidaan kirjata muihin rahastoihin ja voittovaratilille. Myös verottamattomia varauksia ja ylipistoja voidaan käyttää vakavaraisuuden parantamiseen.¹⁰⁹

Konsolidointitarpeelle ei voida asettaa mitään tarkkoja kriteerejä. Kyse on yrityskohtaisista tekijöistä. Yrityksen toiminnan laatu, riskialttius ja pääoman tarve vaihtelevat suurestikin yrityksittäin. Riskialttiilla ja pääomavaltaisella toimialalla toimivan yrityksen on jätettävä enemmän varoja yritykseen kuin esimerkiksi pienen palvelualan yrityksen.¹⁰⁹ Voittojen jättämisellä yritykseen yritys varautuu kannattavuuden heikentymiseen, jonka voivat aiheuttaa suhdanteiden huononeminen, kilpailutilanne tai muut olosuhteet.¹¹⁰ Myös yrityksen rahoitusolosuhteet, pidemmän ajan tuloskehitys ja muut tulevaisuuden näkymät sekä osingonjaon tasaisuus ja jatkuvuus on huomioitava voitonjaon suuruudesta päätettäessä.¹¹¹ Toisaalta kuitenkin suuryrityksen (lähinnä pörssiyrityksen) on usein välttämätöntä jakaa osinkoja tulevan vakavaraisuuden säilyttämiseksi. Yritys, joka ei jaa riittävästi osinkoja, ei ole sijoittajien näkökulmasta kiinnostava. Siten konsolidointitarve ei saa estää mahdollisuutta hankkia osakeannilla uutta pääomaa.¹¹²

Voittovarojen pidättämistä vakavaraisuuteen vedoten ei saa käyttää vähemmistöosakkaiden näännyttämiseen. Vähemmistöosakkaiden vaatima osingonjako ei kuitenkaan saa vaarantaa yhtiön vakavaraisuutta, maksuvalmiutta tai asemaa muutoin. Siten minimiosinko-oikeus on toissijainen voitonjakorajoituksiin nähden.¹¹³

Maksuvalmiutta koskeva rajoitus tarkoittaa ainakin sitä, ettei osinkojen maksaminen lyhyellä aikavälillä saa johtaa yhtiötä maksuvalmiuskriisiin. Voitonjako ei myöskään pidemmällä aikavälillä saa vaarantaa yritysjohtoon investointisuunnitelmia ja pääoman hankintamahdollisuuksia. Vakavaraisuuden tapaan maksuvalmiuden arvioinnissa on

¹⁰⁹ Kedner – Roos - Skog s. 98

¹¹⁰ Bökmark s. 119

¹¹¹ Kedner – Roos - Skog s. 97

¹¹² Rodhe s. 94

¹¹³ Kedner - Roos - Skog s. 99

kyse yrityskohtaisista tekijöistä. Maksuvalmiuteen vaikuttaa paljolti yrityksen tulontuottamiskyky. Eri yritysten maksuvalmiusvaatimukset riippuvat yrityksen toiminnan laadusta ja laajuudesta sekä toimintaan liittyvistä riskeistä.¹¹⁴

Yrityksen yleisestä tilanteesta on huomioitava erityisesti tilikauden päättymisen jälkeiset tapahtumat. Esimerkiksi yrityksen tuotteiden kysynnän romahtaminen ja tiedossa olevat todennäköiset luottotappiot vähentävät yrityksen voitonjakomahdollisuuksia. Myös voitonjakopäätöksen tekemisen jälkeen sattuneiden merkittävien tapahtumien vuoksi voidaan voitonjakopäätöstä joutua muuttamaan.¹¹⁵

Yrityksen konsolidointitarve, maksuvalmius ja yleinen tilanne täytyy arvioida, mikäli voitonjako on ristiriidassa hyvän liiketavan kanssa. Ongelmana kuitenkin on voitonjakoon liittyvän hyvän liiketavan määrittely. Koska yleisiä säännöksiä ei ole, yrityksissä on tapauskohtaisesti päätettävä, milloin voitonjako ylittää hyvän liiketavan mukaisen määrän. Erityisesti arvioinnissa on otettava huomioon tietyllä toimialalla vallitseva käytäntö. Viime kädessä tuomioistuimet ratkaisevat, onko voitonjaossa noudatettu hyvää liiketapaa.¹¹⁶

Ruotsissa konsernitaseen mukainen vapaa oma pääoma rajoittaa emoyhtiön voitonjakomahdollisuuksia. ABL 12:2 §:n 1. momentissa sanotaan, ettei emoyhtiön voitonjako saa ylittää konsernitaseen mukaista konsernin tilikauden voittoa, voittovaroja ja vapaita rahastoja. Näistä on vähennettävä konsernitaseen osoittamat tappiot, sidottuun omaan pääomaan siirrettävät erät sekä määrä, joka on muuten käytettävä muuhun kuin voitonjakoon. Huomattava on, että Ruotsissa konsernin vapaa oma pääoma rajoittaa konsernin emoyhtiön lisäksi myös tytäryhtiöiden voitonjakoa. Rajoitusten tarkoituksena on estää konserniyhtiöitä jakamasta voittona niin suurta määrää, että voitonjako on ristiriidassa hyvän liiketavan kanssa konsernin konsolidointitarve, maksuvalmius ja yleinen tilanne huomioiden.¹¹⁷

¹¹⁴ Kedner – Roos- Skog s. 99-100 ja Andersson s. 212-213

¹¹⁵ Kedner – Roos – Skog s. 100

¹¹⁶ Andersson s. 216

¹¹⁷ Kedner s. 255

Jos tytäryhtiö antaa konserniavustusta emoyhtiölleen, kyse on tosiasiallisesti voitonjako-
osta, vaikka konserniavustusta annettaessa ei käytännössä noudateta kaikkia voitonja-
koa koskevia muodollisia säännöksiä. ABL 12:2 §:n voitonjakorajoituksia on kuitenkin
noudatettava. Konserniavustusta ei siten voi antaa enempää kuin osinkoa olisi ollut
mahdollista jakaa. Konserniavustuksen antamisen jälkeen sidotun oman pääoman pitää
olla täysimääräisesti jäljellä eikä taseessa saa näkyä kertynyttä tappiota. Lisäksi yleinen
varovaisuussäännös täytyy ottaa huomioon konserniavustusta annettaessa. Konser-
niavustuksen voitonjaon luonnetta korostaa myös se, että konserniavustus on lisättävä
tilikauden voittoon laskettaessa vararahastoon siirrettävää määrää.¹¹⁸

4.4 Norja

Norjan osakeyhtiölain (NASL 4.6.1976 nr. 59) § 11-6:ssä osakeyhtiöiden oma pääoma
jaetaan sidottuun omaan pääomaan ja vapaaseen omaan pääomaan seuraavasti:

1. Sidottu oma pääoma
 - osakepääoma
 - vararahasto
 - arvonorotusraho
 - (väliaikainen) verotuksellinen varautumisraho (tilbakeføringsfond)
2. Vapaa oma pääoma
 - vapaat rahastot
 - voittovarot tai kertyneet tappiot

Oman pääoman erät ovat lähes samat kuin ruotsalaisilla osakeyhtiöillä paria poikkeusta
lukuun ottamatta. Norjassa sidottuun omaan pääomaan ei sisälly EU:n neljännen yhtiö-
oikeudellisen direktiivin edellyttämää ylikurssirahastoa, joka on käytössä ruotsalaisissa
osakeyhtiöissä. Norjalainen erikoisuus puolestaan on sidottuun omaan pääomaan kuu-
luva väliaikainen varautumisraho. Tietty verovapaat erät (NASL § 12-13 A) on kir-
jattava varautumisrahastoon, josta voidaan siirtää vuosittain yksi viidesosa vapaaseen
omaan pääomaan. Varautumisrahastoa voidaan käyttää myös tappioiden kattamiseen,
mikäli vapaa oma pääoma ei siihen riitä.

¹¹⁸ Kedner - Roos - Skog s. 104

Norjassa on meneillään osakeyhtiölain uudistusprosessi, joka toteutuessaan tuo muutoksia myös voitonjakokelpoisia varoja koskeviin säännöksiin. Seuraavassa esitetään tällä hetkellä voimassa olevat säännökset ja Norjan osakeyhtiölain tarkistamistyöryhmän ehdottamia muutoksia voitonjakokelpoisia varoja koskeviin säännöksiin.

Voitonjakoon voidaan Norjan osakeyhtiölain § 12-5:n perusteella käyttää viimeksi päättyneen tilikauden voitto, edellisten tilikausien voittovarot ja vapaat rahastot. Tästä summasta on vähennettävä edellisten tilikausien tappiot ja se osa tilikauden voitosta, joka on lain tai yhtiöjärjestyksen perusteella siirrettävä vararahastoon tai jätettävä jakamatta.

Norjassa, kuten Ruotsissa, voiton käyttöä rajoittaa vararahastointivelvollisuus. (NASL § 12-1) Vararahaston on ensiksi vastattava vähintään 20 prosenttia osakepääomasta. Toisaalta vararahaston, osakepääoma ja arvonorotusrahaston yhteismäärä ei saa olla pienempi kuin yhtiön velat tilikauden lopussa. Siihen asti kun vararahasto on vähintään määrätynsuuruinen, rahastoon on siirrettävä

1. 10 % tilikauden voitosta¹¹⁹, josta on ensin vähennetty edellisten tilikausien tappioiden kattamiseen tarvittavat varat, jollei tappioita voida kattaa muulla vapaalla omalla pääomalla;
2. määrä, jonka verran tilikaudelta päätetty osingonjako ylittää 10 % tilikauden alun osakepääoman, arvonorotusrahaston ja vararahaston yhteismäärästä;
3. osakemerkinnän yhteydessä saatu ylikurssi.¹²⁰

Norjan osakeyhtiölain tarkistamistyöryhmä on ehdottanut ylimääräisten vararahastosiirtojen tekemistä yrityksille, joiden oman pääoman tarvetta nykyiset vararahastovelvoitteet eivät riitä kattamaan. Vararahastoon olisi siirrettävä yrityksen taloudellisen aseman kannalta välttämätön osa tilikauden voitosta.¹²¹

¹¹⁹ Tarkistamistyöryhmän ehdotuksen mukaan tulevaisuudessa vararahastoon olisi siirrettävä 20 % tilikauden voitosta.

¹²⁰ Jos vararahasto on vaaditun suuruinen, ylikurssia ei säännöksen sanamuodon perusteella tarvitse siirtää vararahastoon. Ylikurssi voidaan tällöin ilmeisesti kirjata vapaaseen omaan pääomaan, josta se on jaettavissa osinkoina omistajille. (KTM (1994) s. 8)

¹²¹ NOU 1992:29 s. 176

Pääsääntöisesti vararahastoa voidaan käyttää vain tappioiden kattamiseen ja rahastoantiin. (NASL § 12-2) Jos vararahasto ylittää vähimmäissuuruuden, ylimenevästä osasta yksi viidesosa voidaan käyttää muuhun tarkoitukseen, esimerkiksi voitonjakoon osakkeenomistajille.¹²²

Vaikka yritykselle jäisi voitonjakokelpoisia varoja rahasto- tai muun siirron jälkeen, voitonjaossa on huomioitava NASL § 12-5:n 2. lauseen varovaisuussäännös. Osinkoa ei voida jakaa enempää kuin varovainen ja hyvä liiketapa¹²³ mahdollistaa jaettavaksi. Tilikauden päättymisen jälkeen aiheutuneet tappiot ja odotettavissa olevat tappiot rajoittavat yrityksen voitonjakomahdollisuuksia. Myös yhtiön maksuvalmiustilanne tai pääoman tarve saattavat pienentää osingonjakoon käytettävissä olevia varoja.¹²⁴

Osakeyhtiölaissa konserniavustus rinnastetaan voitonjakoon, joten voitonjakoa rajoittavat säännökset koskevat myös konserniavustuksen antamista. Konserniavustusta voidaan antaa vain voitonjakokelpoisten varojen puitteissa. Lisäksi konserniavustusta annettaessa pitää huomioida varovainen ja hyvä liiketapa. Ellei vararahasto ole vähintään NASL § 12-1:ssä määrätyn suuruinen, vararahastoon siirrettävää määrää (10% tilikauden voitosta) laskettaessa konserniavustus on lisättävä tilikauden voittoon. Konserniavustusta voidaan kuitenkin jakaa ilman vararahastosiirtoa, vaikka osinkoa olisikin päätetty jakaa 10 % osakepääoman, arvonorotusrahaston ja vararahaston yhteismäärästä. (NASL 12-4 § 2. lause)

Norjassa konsernin oma pääoma ei lain mukaan rajoita emoyhtiön eikä muiden konserniyhtiöiden voitonjakoa. Kunkin yhtiön voitonjakokelpoiset varat lasketaan sen oman taseen perusteella. Käytännössä kuitenkin varovaisuussäännöksen vuoksi koko konsernin tilanne on otettava huomioon konserniyhtiöiden osingonjaosta päätettäessä. Tavallisesti esimerkiksi pörssiyhtiöt jakavat osinkoa vain, mikäli konsernitase osoittaa konsernilla olevan voitonjakokelpoisia varoja.¹²⁵

¹²² Bråthen s. 109

¹²³ Osakeyhtiölain tarkistamistyöryhmä on ehdottanut, että ”varovainen ja hyvä liiketapa” korvataan sanoilla ”yhtiön asema”. (NOU 1992:29 s. 178)

¹²⁴ Andenaes s. 345

¹²⁵ Kjorsvik - Krossøy

4.5 Tanska

Tanskassa oman pääoman jaottelu on EU:n neljännen yhtiöoikeudellisen direktiivin mukainen. Tilinpäätösasetuksen (Regnskabsbekendtgørelsen nro 533 af 13/6 1990) mukaan oma pääoma koostuu seuraavista eristä:

1. osakepääoma
2. emissiovoittorahasto
3. arvonkorotusrahasto
4. rahastot
 - tytäryhtiörahasto (reserve for nettoopskrivning efter den indre værdi metode)
 - omien osakkeiden rahasto
 - muut lakisääteiset rahastot
 - yhtiöjärjestyksessä määrättyt rahastot
 - muut rahastot

Tanskassa osakeyhtiöitä säätelevät säännökset on jaettu kahteen eri lakiin. Julkisia osakeyhtiöitä säätelee osakeyhtiölaki (Aktieselskabsloven DASL) ja yksityisiä osakeyhtiöitä osakkuusyrityslaki (Anpartsselskabsloven). Molempien lakien voitonjakoa koskevat säännökset ovat varsin samansisältöisiä, joten jatkossa käsitellään pääasiassa osakeyhtiölain säännöksiä.

Voitonjakoon käytettävissä oleviksi varoiksi osakeyhtiölain 110 §:ssä sanotaan tilikauden voitto, aikaisempien tilikausien voittovarot ja vapaat rahastot. Voitonjakokelpoisia varoja laskettaessa voittovaroista on vähennettävä edellisten vuosien tappiot ja määrä, joka tilinpäätöksen perusteella muuten on vähennettävä (jakokelpoisesta) omasta pääomasta sekä määrä, joka lain tai yhtiöjärjestyksen perusteella on jätettävä jakamatta. Voitonjakoon käyttökelvottomia varoja ovat osakepääoma, ylikurssirahasto, julkisten osakeyhtiöiden emissiovoittorahasto¹²⁶, tytäryhtiörahasto, omien osakkeiden rahasto sekä rahastot, joihin on siirrettävä varoja yhtiöjärjestyksen perusteella.¹²⁷ Muut rahastot ja varat ovat jaettavissa osinkoina omistajille.

¹²⁶ Yksityisissä osakeyhtiöissä emissiovoittorahasto on vapaa rahasto, joka on käytettävissä voitonjakoon.

¹²⁷ Gomard s. 279

On kuitenkin huomioitava, että aina ei voida jakaa osinkoina kaikkia voitonjakoon käytettävissä olevia varoja. Osakeyhtiölain 110 §:n 2. kohdassa on varovaisuussäännös, joka on otettava huomioon jaettaessa osinkoa. Säännöksen mukaan voitonjako ei saa ylittää yhtiön ja, emoyhtiön ollessa kyseessä, konsernin taloudellisen tilan kannalta perusteltavissa olevaa määrää. Varovaisuuteen liittyy myös vararahastointivelvollisuus. DASL 111 §:n 1. kohdan perusteella vararahastoon on siirrettävä varoja niin paljon kuin yhtiön taloudellisen aseman kannalta on välttämätöntä. Voitonjakopäätöstä tehtäessä on arvioitava lisäksi tilikauden päättymisen jälkeen syntyneiden tappioiden vaikutus voitonjakomahdollisuuksiin. Mikäli hallitus ja yhtiökokous eivät ota taloudellisen tilanteen huononemista lainkaan huomioon, päätös on laiton ja saattaa aiheuttaa teki-
jölleen vahingonkorvausvelvollisuuden.¹²⁸

Yhtiön jakokelpoiset varat arvioidaan muodollisesti vain yhtiön oman tilinpäätöksen perusteella. Osakeyhtiölain 110 §:n 2. kohdan varovaisuussäännöksessä kuitenkin määrätään, että konsernin taloudellinen tilanne on otettava huomioon konsernin emoyhtiön voitonjaosta päätettäessä. Arvioinnissa on huomioitava muun muassa sekä emoyhtiön että konsernin vakavaraisuus ja konsernin sisäisen siirtohinnoittelun vaikutus emoyhtiön tilikauden tulokseen. Jos emoyhtiön voitto on aikaansaatu toisten konserniyritysten kustannuksella, emoyhtiön voittovaroja ei voi jakaa osinkoina omistajille.¹²⁹ Tosiasiassa siten konsernin asema ja voitonjakokelpoiset varat rajoittavat emoyhtiön voitonjakoa.

4.6 Iso-Britannia

Yhtiölain tasekaavan mukaan (Schedule 4) omaan pääomaan ja rahastoihin kuuluvat:

1. osakepääoma
2. emissiovoittorahasto
3. arvonorotusrahasto
4. muut rahastot
 - pääoman takaisinmaksurahasto

¹²⁸ Krüger Andersen s. 181 ja Sneholt - Thomsen s. 347

¹²⁹ Krüger Andersen s. 182 ja Sneholt - Thomsen s. 348

- omien osakkeiden lunastusrahasto
- yhtiöjärjestyksen määräämät rahastot
- muut rahastot

5. kertyneet voittovarot

Sekä yksityisten että julkisten osakeyhtiöiden voitonjakokelpoisia varoja koskeva perussäännös on yhtiölain pykälässä nro 263(3). Sen perusteella voitonjakoon voidaan käyttää kertyneet realisoituneet tuotot, joista on vähennetty kertyneet realisoituneet kulut. Realisoituneet tuotot ovat käytettävissä voitonjakoon, sikäli kuin niitä ei ole aiemmin käytetty voitonjakoon eikä siirretty pääomaan. Kertyneet kulut on vähennettävä tuotoista, mikäli niitä ei ole aiemmin vähennetty tai siirretty pääoman vähennykseksi. Tuottoina ja kuluina otetaan huomioon sekä liiketoiminnasta aiheutuneet tuotot ja kulut että käyttöomaisuuden myynnistä aiheutuneet myyntivoitot ja -tappiot.¹³⁰

Realisoituneiden ja realisoitumattomien tuottojen ja kulujen käsitteet vastaavat pääosin kansainvälisten realisointiperiaatteiden mukaisia tuottoja ja kuluja. Tuotto on realisoitunut, kun yritykselle on syntynyt laillinen ja ehdoton määrätynsuuruinen luovutukseen perustuva saaminen toiselta osapuolelta. Kulu puolestaan on realisoitunut, kun yritykselle on syntynyt vastaanottoon perustuva maksuvelvollisuus tai kun yrityksen hallussa oleva omaisuus on menetetty tai käynyt arvottomaksi tai käyttökelvottomaksi. Yrityksen normaalit poistot tai varaston arvonalennukset samoin kuin pakolliset varaukset ovat realisoituneita kuluja.¹³¹ Myös tutkimus-, tuotekehitys ja vastaavat menot katsotaan realisoituneiksi kuluiksi.¹³²

Vain realisoituneet tuotot ja kulut otetaan huomioon voitonjakokelpoisia varoja laskettaessa. Realisoitumaton omaisuuden arvonnousu ei paranna voitonjakomahdollisuuksia. Toisaalta myöskään realisoitumatonta arvonalennusta ei lain mukaan tarvitse vähentää kertyneistä tuotoista.

¹³⁰ Morse s. 596

¹³¹ Pennington s. 422-423

¹³² Gower s. 250

Yhtiölain pykälän nro 263(3) lisäksi julkisten osakeyhtiöiden voitonjakokelpoisia varoja on rajoitettu pykälässä 264. Julkinen osakeyhtiö ei saa jakaa osinkoa, jos sen nettovarot ennen voitonjakoa tai sen jälkeen ovat pienemmät kuin osakepääoman ja jakokelvottomien rahastojen yhteismäärä. Yrityksen nettovarot saadaan selville, kun taseen vastaava puolen eristä vähennetään vastattava puolen vieras pääoma ja pakolliset varaukset. Jakokelvottomia rahastoja ovat emissiovoittorahasto, pääoman takaisinmaksurahasto, realisoitumattomat nettovoitot ja muut rahastot, joiden käyttäminen voitonjakoon on kielletty laissa, perustamissopimuksessa tai yhtiöjärjestyksessä. Julkisia osakeyhtiöitä koskevat voitonjaon rajoitukset kieltävät siten nimenomaisesti käyttämästä voitonjakoon osakepääomaa ja jakokelvottomia rahastoja. Pykälän 264 säännöksen perusteella julkisten osakeyhtiöiden on myös pienennettävä voitonjakoa, jos yrityksen omaisuuteen tai saamisiin kohdistuu realisoitumatonta arvonalennusta.

Osingonjaosta päättäessään yrityksen johdon on yhtiölakiin sisältyvien voitonjaon rajoitusten lisäksi otettava huomioon yrityksen tila. Yritys ei saa olla osingonjakohetkellä maksukyvytön eikä osingonjako myöskään saa aiheuttaa yhtiölle maksuvalmiusvaikeuksia.¹³³ Yritysjohdon on toimittava yleensäkin siten, ettei yrityksen minkään intressiryhmän (mukaan lukien rahoittajien) edut osingonjaon vuoksi vaarannu. Jos yrityksen tila sitä vaatii, osa voitosta on jätettävä jakamatta, vaikka yhtiöllä olisikin jakokelpoisia varoja.¹³⁴

Isossa-Britanniassa konsernisuhde ja konsernitilinpäätös eivät vaikuta yritysten voitonjakoon. Yhtiölakiin ei sisälly säännöksiä, joilla emoyhtiön tai jonkun muun konserniyhtiön osingonjako sidottaisiin konsernitaseesta näkyviin voitonjakokelpoisiiin varoihin. Kunkin yhtiön voitonjakomahdollisuudet arvioidaan sen oman tilinpäätöksen perusteella.

¹³³ Andersson s. 96

¹³⁴ Farrar – Furey - Hannigan s. 205

4.7 Saksa

Saksan kauppalain 266 §:n mukaan osakeyhtiön omaan pääomaan kuuluvat

1. osakepääoma
2. emissiovoitto
3. voittoon perustuvat rahastot
 - lakisääteinen vararahasto
 - omat osakkeet -rahasto
 - yhtiöjärjestyksessä määrättyt rahastot
 - muut rahastot

4. edellisten tilikausien voitto/tappio

5. tilikauden voitto/tappio.

Rajavastuuyhtiöllä (GmbH) ei ole lakisääteistä vararahastoa. Muuten sen oman pääoman erät ovat samat kuin osakeyhtiöllä.

Saksassa yhtiöiden voitonjako on tiukasti säännelty. Osakeyhtiön jakokelpoinen voitto lasketaan osakeyhtiölain 158 §:n perusteella seuraavasti:

$$\begin{aligned}
 &\text{Edellisen tilikauden voitto} \\
 &+/- \text{ aikaisempien tilikausien voitto/tappio} \\
 &+ \text{ siirto emissiovoittorahastosta} \\
 &+/- \text{ siirrot voittorahastoista/-rahastoihin} \\
 &\quad - \text{ lakimääräinen vararahasto} \\
 &\quad - \text{ omat osakkeet -rahasto} \\
 &\quad - \text{ yhtiöjärjestyksessä määrättyt rahastot} \\
 &\quad - \text{ muut voittoon perustuvat rahastot} \\
 &\hline
 &= \text{ Jakokelpoinen voitto}
 \end{aligned}$$

Osakeyhtiöllä on osakeyhtiölain 150 §:n mukaan oltava pakollinen vararahasto. Elleivät vararahasto ja emissiovoittorahasto yhteensä vastaa yhtä kymmenesosaa osakepääomasta, vararahastoon on siirrettävä 5 % voitosta, josta on vähennetty edeltävien tilikausien tappio. Yhtiöjärjestyksessä voidaan säätää lakisääteistä määrää suuremmasta vararahastovelvoitteesta.

Voitonjakoon kelvottomia oman pääoman eriä ovat osakepääoman ohella emisiovoitto, lakisääteinen vararahasto, omat osakkeet -rahasto ja yhtiöjärjestyksessä määrätty rahastot.¹³⁵ Siten käytännössä jakokelpoisen voiton laskelmaan näiden oman pääoman erien osalta sisällytetään vain jakokelpoista voittoa pienentävät siirrot rahastoihin.

Lähtökohtaisesti jakokelpoinen voitto kuuluu osakkeenomistajille. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin säätää tai yhtiökokous voi päättää voittojen rahastoinnista, jolloin voittovarojen jakoa omistajille rajoitetaan. Osakeyhtiölain 58 §:n 1. kohdan perusteella yhtiöjärjestykseen voidaan sisällyttää määräys, että enintään puolet tilikauden voitosta on siirrettävä muihin voittoon perustuviin rahastoihin. Rahastoon siirrettävissä olevaa määrää laskettaessa tilikauden voitosta on ensin vähennettävä kertyneet tappiot ja lain mukaan vararahastoon siirrettävä määrä.

Yhtiökokous voi myös oma-aloitteisesti päättää siirtää osan tilikauden voitosta voittorahastoihin. Normaalisti yhtiökokouksen päätösvalta ulottuu tilikauden voiton puolikkaaseen. Yhtiöjärjestyksessä voidaan antaa yhtiökokoukselle valtuutus suuremmastakin rahastosiirrosta päättämiseen. Valtuutusta ei voida kuitenkaan käyttää, jos muut voittoon perustuvat rahastot ylittävät ennen rahastosiirtoa tai sen jälkeen osakepääoman määrän. (AktG 58 § 2. kohta)

Rajavastuuyhtiön voitonjakokelpoinen oma pääoma muodostuu päättyneen tilikauden voitosta ja aikaisempien tilikausien voittovaroista, joista vähennetään kertyneet tappiot ja yhtiöjärjestyksen perusteella jakamatta jätettävät tai rahastoihin siirrettävät varat. (GmbHG 29 § 1. kohta) Voitonjaon jälkeenkin rajavastuuyhtiön varojen on vastattava yhtiön velkoja ja osakepääomaa. Rajavastuuyhtiöiden ei lain mukaan tarvitse siirtää varoja vararahastoon. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin rajoittaa voittovarojen jakoa osakkeenomistajille. Yhtiökokous voi myös päättää siirtää varoja voittorahastoihin tai jättää varoja jakamatta.

¹³⁵ Andersson s. 84

Saksassa tärkeintä on, että ehdotettu voitonjako on säännösten mukainen. Voitonjaosta päätettäessä yrityksen maksuvalmiustilannetta ja muuta taloudellista tilaa samoin kuin tulevaisuuden näkymiä, odotuksia ja investointisuunnitelmia ei lain mukaan tarvitse ottaa huomioon. Myöskään hallituksen jäsenten subjektiiviset mielipiteet eivät vaikuta voitonjakomahdollisuuksiin.¹³⁶

Konsernitilinpäätöksen tarkoituksena on antaa tietoja konsernista. Osingonjakoon ja osingonjakokelpoisten varojen määrittelyyn konsernitilinpäätöksellä ei sen sijaan ole vaikutusta. Voitonjaon kannalta ratkaisevia ovat konserniyhtiöiden omat tilinpäätöstiedot.¹³⁶

4.8 Yhdysvallat

Securities and Exchange Commissionin vaatiman tasekaavan mukaan oma pääoma koostuu seuraavista eristä:

- osakepääoma eli etuoikeutetut osakkeet ja kantaosakkeet
- muu maksettu oma pääoma
- kertyneet voittovarot, jotka sisältävät myös viimeisimmän tilikauden tuloksen.

Yhdysvalloissa kullakin osavaltioilla on oma lainsäädäntöoikeus. Muun muassa yhtiölainsäädäntöön liittyvistä asioista säädetään siten osavaltiokohtaisesti, minkä vuoksi eri osavaltioissa on voimassa erilaisia voitonjakokelpoisten varojen määritelmiä.

Committee on Corporate Laws on laatinut suosituksen osavaltiokohtaiseksi yhtiölaiksi (The Revised Model Business Corporation Act, 1984). Suosituksen § 6.40:ssä voitonjaolle on asetettu seuraavat edellytykset:

1. Yrityksen täytyy pystyä maksamaan voitonjaon jälkeenkin velkansa niiden erääntyessä.
2. Yrityksen varojen täytyy olla voitonjaon jälkeenkin suuremmat kuin velat ja (ellei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä) etuoikeutettujen osakkeiden osuus osakepääomasta.

¹³⁶ Schneider

Suosituksen mukaan voitonjakoon ovat siis käytettävissä kertyneet voittovarot, muu maksettu oma pääoma ja kantaosakkeiden osuus osakepääomasta. Etuoikeutettujen osakkeiden osuutta osakepääomasta ei sen sijaan voi jakaa osinkoina omistajille. Voitonjako ei kuitenkaan ole mahdollinen, jos yritys on ennen voitonjakoa tai voitonjaon jälkeen olisi maksukyvytön tai varaton.

Committee on Corporate Lawsin laatima suositus ei ole osavaltioita sitova. Osa osavaltioista on muuttanut voitonjakokelpoisia varoja koskevat säännökset suosituksen mukaisiksi; osassa osavaltioita on sen sijaan käytössä muunlaisia säännöksiä. Pääasiallisesti osavaltioiden voitonjakosäännökset sallivat voitonjakoon käytettäväksi:¹³⁷

1. tilikauden voiton (net profits tai net earnings),
2. kertyneet voittovarot (earned surplus),
3. kaiken oman pääoman osakepääomaa lukuun ottamatta (nonimpairment of capital) tai
4. yhtiön varoja, sikäli kuin yhtiö ei voitonjaon jälkeen ole maksukyvytön tai varaton (insolvency test).

Tiukimmin voitonjakoa rajoittavissa osavaltioissa ainoastaan viimeisimmän tilikauden voitto on käytettävissä voitonjakoon. Toisaalta kuitenkin eräiden osavaltioiden laki sallii viimeisimmän tilikauden voiton jakamisen omistajille, vaikka yrityksen taseessa on kertyneitä tappioita aikaisemmilta tilikausilta. Tilikauden voiton lisäksi useissa osavaltioissa yritykset voivat jakaa osinkoina myös yrityksen toiminta-aikana kertyneet jakamattomat voittovarot. Osakepääoman ja muun maksetun pääoman jakaminen osinkoina ei tällöin ole sallittua. Joissakin osavaltioissa tilikauden voiton ja kertyneiden voittovarojen ohella voitonjakoon voidaan käyttää esimerkiksi emissiovoitot ja arvonkorotukset. Myös osakepääoman alentaminen ja alennetun määrän käyttäminen voitonjakoon saattaa olla mahdollista. Ainoastaan yhtiöjärjestyksestä ilmenevää (mini-)osakepääomaa ei voida jakaa omistajille.

Osavaltioiden säännöksissä on voitu myös yhdistellä eri voitonjakosäännöksiä. Esimerkiksi yritykset saavat käyttää voitonjakoon kertyneet voittovaransa edellyttäen, että

¹³⁷ Henn – Alexander s. 889-895

yritysten maksuvalmius- ja vakavaraisuustilanne ei huonone voitonjaon vuoksi liikaa. Vaikka osavaltion lainsäädäntö ei nimenomaan vaatisikaan huomioimaan yrityksen tilannetta, voitonjako ei yleensäkään ole sallittu, mikäli se vaarantaa yrityksen maksuvalmiuden tai vakavaraisuuden. Ainakin velkojainsuojan vuoksi osinkoa jaettaessa on otettava huomioon yrityksen taloudellinen tila.¹³⁸

Yhdysvalloissa konsernisuhteella ei ole vaikutusta voitonjakomahdollisuuksiin. Yrityksen voitonjakoa koskevat samat säännökset riippumatta siitä, kuuluuko se johonkin konserniin vai ei.

4.9 Yhteenveto

Kansainvälisistä voitonjakosäännöksistä voidaan yhteenvetona esittää seuraava taulukko. Vertailun vuoksi taulukkoon on otettu tiedot myös Suomen voitonjakosäännöksistä.

Taulukko 1. Yhteenveto suomalaisista ja kansainvälisistä voitonjakosäännöksistä

	S u o m i	R u o t s i	N o r j a	T a n s k a	U K	S a k s a	U S A	E U	Huomioitavaa
vain voittovarat ja vapaat rahastot – tappiot jakokelpoisia	x	x	x	x	x	x	x ¹	x	x ¹ yksi käytössä olevista malleista, myös muita sovelletaan
voitonjakosäännöstöön sisältyy vararahastovelvoite		x	x	x ²		x			x ² vararahastovelvoite riippuu yrityskohtaisista tekijöistä
voitonjakosäännöstöön sisältyy yleinen varovaisuussäännös		x	x	x			x ³		x ³ osassa osavaltioita käytössä
yrityksen taloudellinen tila otettava muuten huomioon, esim. velkojainsuojan vuoksi					x		x		
voitonjakosäännöstö tai käytäntö täyttää insolvency testin edellytykset		x	x	x	x		x		
konsernin vapaa oma pääoma rajoittaa lain perusteella emoyhtiön voitonjakoa	x	x							
konsernin tila huomioitava varovaisuussäännöksen perusteella			x	x					

¹³⁸ Henn - Alexander s. 889

Vaikka Euroopan unionin jäsenvaltioissa, Suomea ja Ruotsia lukuun ottamatta, omaa pääomaa ei jaeta sidottuun ja vapaaseen omaa pääomaan, EU-valtioidenkin voitonjakokelpoisia varoja koskevat säännöt on tavallisesti muotoiltu siten, että yhtiöt voivat käyttää voitonjakoon vain "vapaan oman pääomansa". Tarkastelluista Euroopan unioniin kuuluvissa maissa sekä Norjassa voitonjakokelpoiset varat muodostuvat yleensä kertyneistä voittovaroista ja vapaista rahastoista, joista vähennetään kertyneet tappiot ja lain tai yhtiöjärjestyksen perusteella voitonjakoon käyttökelvottomat varat. Osinkoina ei voida jakaa osake- tai sitä vastaavaa pääomaa eikä sidottuja rahastoja. Euroopassa yhtiöiden "sidottua omaa pääomaa" pyritään suojaamaan ja estämään sen käyttö voitonjakoon. Yhdysvalloissa sen sijaan on käytössä useita voitonjakokelpoisten varojen rajoitusmalleja, joista sidotun oman pääoman suojaaminen on vain yksi.

Ruotsissa, Norjassa ja Saksassa tilikauden voiton käyttöä voitonjakoon rajoittaa pakollinen vararahastovelvoite. Ellei vararahasto ole määrätynsuuruinen, osa tilikauden voitosta on siirrettävä vararahastoon. Yleensä vararahaston on joko yksin tai yhdessä emissiovoittorahaston kanssa vastattava tiettyä osaa osakepääomasta. Varsin erikoinen vararahastosäännös löytyy kuitenkin Norjasta, jossa on määrätty, että osakepääoman, vararahaston ja arvonorotusrahaston pitää yhdessä olla vähintään yhtä suuret kuin yhtiön velat tilikauden lopussa. Tanskassa varojen siirto vararahastoon liittyy yrityskohtaiseen varovaisuuteen. Vararahastoon on siirrettävä varoja yrityksen taloudellisen aseman kannalta tarpeellinen määrä.

Tarkastelluista maista Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa yhtiölainsäädännön voitonjakokelpoisten varojen määritelmää on täydennetty yleisellä varovaisuussäännöksellä. Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa yhtiön johdon on esimerkiksi velkojain suojan vuoksi voitonjakopäätöstä tehdessään huomioitava yhtiön taloudellinen tila. Yleensä voitonjako ei ole mahdollinen, jos voitonjako vaarantaisi yhtiön maksuvalmiuden tai vakavaraisuuden tai yhtiön tilanne on huonontunut oleellisesti tilikauden päättymisen jälkeen. Ainoastaan Saksassa ja Suomessa voitonjakopäätös on laillinen, vaikka yrityksen taloudellista tilaa ei voitonjakopäätöstä tehtäessä ole arvioitu.

Suomen lisäksi Ruotsi on ainoa maa, jossa konsernin vapaa oma pääoma nimenomaan rajoittaa emoyhtiön voitonjakomahdollisuuksia. Ruotsissa tosin konsernin vapaa oma

pääoma rajoittaa myös tytäryhtiön voitonjakoa. Norjassa ja Tanskassa yleinen varovaisuussäännös vaatii käytännössä emoyhtiön voitonjakopäätöksen yhteydessä huomioimaan konsernin tilanteen. Pohjoismaiden ulkopuolella ei ole katsottu välttämättömäksi sitoa konserniyhtiöiden voitonjakoa konsernin vapaan oman pääoman määrään.

5 VOITONJAON VAIKUTUS YRITYSTEN RAHOITUKSELLISEEN ASEMAAN

Yrityksen menestyksen tärkeimpiä osa-alueita ovat kasvu, kannattavuus, maksuvalmius ja vakavaraisuus.¹³⁹ Tämän tutkielman empiirisen osan tarkastelukohteiksi on valittu yrityksen rahoituksellista asemaa kuvaavat maksuvalmius ja vakavaraisuus. Tarkoituksena on tutkia, miten voimakkaasti osakeyhtiölain sallima voitonjako vaikuttaa suomalaisten yritysten rahoitustilanteeseen. Myös OYL 12:2 §:n 3. momentin konsernirajoituksen vaikutusta tutkitaan. Mielenkiintoista olisi ollut selvittää, miten tilinpäätöksiä on mahdollisesti pyritty muokkaamaan ja mitä vaikutuksia tällä on ollut voitonjakokelpoiisiin varoihin. Tällaisia tietoja ei kuitenkaan yleensä (tai käytännössä lähes koskaan) sisälly yritysten virallisiin tilinpäätöksiin. Sen vuoksi tästä tarkastelusta on jouduttu luopumaan.

5.1 Tutkimusmenetelmät

Empiirisen tutkimuksen perustaksi on kerätty tietoja yhteensä 50 suomalaisen osakeyhtiömuotoisen konsernin ja emoyhtiön vuosikertomuksissa julkaisuista tilinpäätöksistä. Tilinpäätösten tarkasteluvuodeksi on valittu 1996, koska se on useimpien yritysten kohdalla viimeisin julkaistu tilinpäätös. Vuoden 1996 tilinpäätöksissä voitonjakokelpoinen oma pääoma on määritelty ennen 1.9.1997 voimassa olleen osakeyhtiölain voitonjakosäännösten perusteella. Uuden osakeyhtiölain mukaisia tilinpäätöksiä ei tutkimusta tehtäessä ole ollut käytettävissä.

Tutkimukseen on pyritty valitsemaan erisuuruisia ja eri toimialoilla toimivia yrityksiä. Valituista yrityksistä 40:n osakkeita noteerataan Helsingin Arvopaperipörssissä. Loput 10 yritystä ovat pörssinoteeraamattomia yhtiöitä. Yritysten valintaan on vaikuttanut

¹³⁹ Rätty – Viljaranta s. 643

konsernin vapaa oma pääoma. Puolet valituista yrityksistä on sellaisia, joissa konsernin vapaalla omalla pääomalla ei ole ollut vaikutusta voitonjakomahdollisuuksiin. Puolet yrityksistä on puolestaan ollut sellaisia, joiden kohdalla konsernin vapaa oma pääoma on rajoittanut voitonjakomahdollisuuksia. Tutkimuksen yrityksistä vain kahden (Finvestin ja Tamrockin) todellista osingonjakoa konsernin vapaa oma pääoma on rajoittanut. Tutkimukseen ei ole otettu selvästi tappiollisia yrityksiä. Joko konsernin vai emoyhtiön vapaan oman pääoman on täytynyt olla positiivinen, jotta yritys on valittu tutkimukseen.

Käytetyt tunnusluvut ja niiden laskentakaavat on esitetty seuraavassa luvussa. Valitut tunnusluvut ovat yritystutkimuksessa yleisesti käytössä. Tunnuslukujen valinnassa on kiinnitetty huomiota myös siihen, onko tunnusluvulle ollut olemassa suhteellisen selkeät arviointiperusteet. Tässä tapauksessa arviointiin on käytetty Yritystutkimusneuvottelukunta 1995:n esittämiä ohjearvoja. Tunnuslukujen arvot on jaoteltu luokkiin Yritystutkimusneuvottelukunnan ohjearvojen perusteella. Tutkimuksen tietoja on analysoitu enemmänkin kvalitatiiviselta pohjalta kuin varsinaisen tilastollisen analyysin keinoin.

5.2 Käytetyt rahoituksen tunnusluvut ja niiden laskentakaavat

Maksuvalmiudella eli likviditeetillä tarkoitetaan yrityksen kykyä hoitaa juoksevat maksunsa ajallaan ja mahdollisimman edullisesti.¹⁴⁰

Quick ration ja current ration avulla tutkitaan, kuinka hyvin yrityksen rahoitusomaisuus joko yksin tai yhdessä vaihto-omaisuuden kanssa riittää lyhytaikaisten velvoitteiden hoitamiseen.

$$\text{Quick ratio} = \frac{\text{rahoitusomaisuus}}{\text{lyhytaikaiset velat} - \text{saadut ennakkomaksut}}$$

¹⁴⁰ Yritystutkimusneuvottelukunta 1995 s. 46

Yritystutkimusneuvottelukunta on antanut quick ratiolle seuraavat ohjearvot:¹⁴¹

yli 1	hyvä
0,5 – 1	tydyttävä
alle 0,5	heikko

$$\text{Current ratio} = \frac{\text{rahoitusomaisuus} + \text{vaihto-omaisuus}}{\text{lyhytaikaiset velat}}$$

Current ration ohjearvoja ovat:

yli 2	hyvä
1 – 2	tydyttävä
alle 1	heikko

Quick ration ja current ration lisäksi maksuvalmiutta kuvaavia tunnuslukuja ovat ainakin nettokäyttöpääomaprocentti ja vieraan pääoman takaisinmaksuaika. Tunnusluvut on kuitenkin jouduttu jättämään tarkastelun ulkopuolelle, koska niille ei ole olemassa selkeitä arviointiperusteita. Nettokäyttöpääomaprocenttiin ja vieraan pääoman takaisinmaksu aikaan vaikuttavat useat yritys- ja toimialakohtaiset tekijät. Yritystutkimusneuvottelukunta ei siksi ole antanut tunnusluville yleisiä ohjearvoja. Maksuvalmiuden analysointiin voidaan käyttää myös kiertonopeuksia ja kiertoaikalukuja. Myyntisaamisten, ostovelkojen ja varaston kiertonopeus ovat kuitenkin tunnuslukuja, joihin voitonjako ei suoranaisesti vaikuta. Sen vuoksi näitä tunnuslukuja ei ole otettu tarkasteluun mukaan.

Vakavaraisuus on yrityksen kykyä selviytyä pitkällä aikavälillä veloistaan. Vakavaraisuutta kuvaavat tunnusluvut mittaavat yrityksen rahoitusriskiä.¹⁴²

$$\text{Omavaraisuusaste} = 100 * \frac{\text{Oma pääoma}}{\text{Koko pääoma} - \text{saadut ennakot}}$$

¹⁴¹ Yritystutkimusneuvottelukunta 1995 s. 47

¹⁴² Leppiniemi – Leppiniemi (1997) s. 225

$$\text{Velkaantumisaste (1)} = 100 * \frac{\text{Vieras pääoma - ennakkomaksut}}{\text{Taseen koko pääoma}}$$

$$\text{Velkaantumisaste (2)} = 100 * \frac{\text{Vieras pääoma - ennakkomaksut}}{\text{Oma pääoma}}$$

Tunnuslukuja laskettaessa omaan pääomaan on lisätty vähemmistöosuus ja arvostuserät sekä omaan pääomaan kuuluva osa kertyneestä poistoerosta ja vapaaehtoisista varauksista. Vieraaseen pääomaan puolestaan on lisätty pakolliset varaukset ja laskennallisen verovelan osuus kertyneestä poistoerosta ja vapaaehtoisista varauksista.

Omavaraisuusaste- ja velkaantumisastetunnusluvut ovat toisilleen rinnakkaisia, joten ne kuvaavat lähes samaa asiaa eri suunnista tarkasteltuna. Omavaraisuutta ja velkaantumisastetta voidaan arvioida seuraavasti: ¹⁴³

Arviointi	<u>Oma pääoma</u>	<u>Vieras pääoma</u>	<u>Vieras pääoma</u>
	Koko pääoma	Koko pääoma	Oma pääoma
Hyvä	35 – 100 %	0 – 65 %	0 – 2,0
Tyydyttävä	20 – 34 %	66 – 80 %	2,1 – 4,0
Heikko	alle 20 %	yli 80 %	yli 4,0 tai negatiivinen

Erittäin harvat tarkastelluista yrityksistä ovat käyttäneet kaikki jaettavissa olleet varat osingonjakoon. Tarkoituksena on kuitenkin nimenomaan ollut tutkia osingonjaon vaikutusta yrityksen rahoitukselliseen asemaan. Tunnuslukuja laskettaessa on tehty oletus, että yritykset ovat jakaneet kaikki jakokelpoiset varat omistajille. Tilinpäätösaineistoon on sen perusteella tehty seuraavat korjaukset:

1. Emoyhtiöiden ja konsernien vapaasta omasta pääomasta on ensiksi vähennetty konsernin voitonjakokelpoinen vapaa oma pääoma. Konsernirajoituksen vaikutusta tutkittaessa vapaasta omasta pääomasta on vähennetty emoyhtiön jakokelpoinen

¹⁴³ Yritystutkimusneuvottelukunta s. 43-44

oma pääoma. Koska vapaata omaa pääomaa on pienennetty, koko oma pääoma ja taseen loppusumma ovat vähentyneet vastaavasti.

2. Jaetut varat on oletettu maksetuksi yrityksen rahoitusomaisuudesta.

Oletuksiin liittyvän ongelman muodostavat ainakin verot. Jos yritykset jakavat runsaasti osinkoja, veroja joudutaan todennäköisesti maksamaan tilinpäätöksiin kirjattua määrää enemmän. Verojen maksu vaikuttaa kuitenkin yrityksen asemaan samansuuntaisesti kuin osingonjako: voitonjakomahdollisuudet pienenevät ja rahoitusomaisuus vähenee. Sen vuoksi laskelmissa ei ole katsottu välttämättömäksi huomioida verojen vaikutusta.

5.3 Tutkimuksen tulokset

Osakeyhtiölain salliman maksimiosingonjaon huomattiin vaikuttavan erityisesti yritysten maksuvalmiuteen. Seuraavassa taulukossa on esitetty yritysten maksuvalmius osingonjaon jälkeen:

Taulukko 2. Yritysten maksuvalmius

Arviointi	Emoyhtiöt				Konsernit			
	quick ratio		current ratio		quick ratio		current ratio	
	yritykset	%	yritykset	%	yritykset	%	yritykset	%
Hyvä	11	22 %	4	8 %	12	24 %	4	8 %
Tyydyttävä	16	32 %	18	36 %	20	40 %	28	56 %
Heikko	23	46 %	28	56 %	18	36 %	18	36 %
Yhteensä	50	100 %	50	100 %	50	100 %	50	100 %

Quick ratiolla mitattuna osingonjaon jälkeen emoyhtiöistä ja konserneista hiukan yli 20 prosentilla oli hyvä maksuvalmius. Current ratiolla mitattuna hyvä maksuvalmius oli vain 8 prosentilla emoyhtiöistä ja konserneista. Osingonjaon vaikutus näkyy myös tarkasteltaessa maksuvalmiudeltaan huonoja yrityksiä. Emoyhtiöistä heikon quick ration sai 46 prosenttia. Heikko current ratio puolestaan oli 56 prosentilla emoyrityksistä. Tämä tarkoittaa sitä, että noin puolet emoyrityksistä oli maksuvalmiudeltaan heikkoja. Tarkasteltaessa maksuvalmiutta konsernitasolla huomattiin, että konsernien maksuval-

miustilanne ei ole aivan yhtä huono kuin emoyhtiöiden. Sekä quick ratiolla että current ratiolla mitattuna heikko maksuvalmius oli 36 prosentilla konserneista.

Heikon quick ration tai current ration saaneiden yritysten ryhmästä erottuu joukko, jossa huono maksuvalmius toteutuu erittäin konkreettisesti. Tarkastelluista 50 yrityksestä 10 emoyhtiön ja 4 konsernin rahoitusomaisuus oli voitonjaon jälkeen negatiivinen. Yritysten rahoitusomaisuus ei siis riitä kaikkien osinkojen maksuun. Lisäksi yrityksillä on muitakin maksuja ja velvoitteita, jotka on pystyttävä hoitamaan. Ainakin tässä tilanteessa on todettava, että vaikka maksimisuuruinen osingonjako olisi osakeyhtiölain mukaan laillinen, ei sen maksaminen ole taloudellisesti mahdollista. Myös muiden maksuvalmiudeltaan heikkojen yritysten voitonjaon rajoittaminen on yritysten taloudellisen aseman kannalta välttämätöntä.

Voitonjako ei vaikuta yhtä voimakkaasti yritysten vakavaraisuuteen kuin maksuvalmiuteen. Seuraavassa taulukossa esitetään vakavaraisuuden tunnuslukuja.

Taulukko 3. Yritysten vakavaraisuus

Arviointi	Emoyhtiöiden vakavaraisuus					
	omavaraisuusaste		velkaantumisaste 1		velkaantumisaste 2	
	yri-tykset	%	yri-tykset	%	yri-tykset	%
Hyvä	32	64 %	32	64 %	36	72 %
Tyydyttävä	14	28 %	14	28 %	10	20 %
Heikko	4	8 %	4	8 %	4	8 %
Yhteensä	50	100 %	50	100 %	50	100 %

Arviointi	Konsernien vakavaraisuus					
	omavaraisuusaste		velkaantumisaste 1		velkaantumisaste 2	
	yri-tykset	%	yri-tykset	%	yri-tykset	%
Hyvä	23	46 %	26	52 %	26	52 %
Tyydyttävä	23	46 %	24	48 %	20	40 %
Heikko	4	8 %	0	0 %	4	8 %
Yhteensä	50	100 %	50	100 %	50	100 %

Osingonjaon jälkeen yli 60 prosenttia emoyrityksistä ja noin puolet konserneista oli vakavaraisuudeltaan hyviä. Huono vakavaraisuus oli vain noin 8 prosentilla emoyrityksistä ja konserneista. Tämän perusteella voidaankin todeta, että yritysten vakavaraisuustilanne sallii yleensä voitonjakokelpoisen vapaan oman pääoman jakamisen omistajille. Kuitenkin niiden yritysten, joiden esimerkiksi omavaraisuusaste on kovin alhainen, olisi perusteltua rajoittaa voitonjakoa maksimimäärää pienemmäksi. HYY-yhtymä on ainoana tarkasteltuna yrityksenä jakanut osinkoina koko emoyhtiön vapaan oman pääoman. Voitonjaon jälkeen HYY-yhtymän emoyhtiön omavaraisuusaste oli 13,6 %, ja konsernin omavaraisuusaste oli 12,1 %. Lukuja voi pitää melko alhaisina. Taloudellinen tarkastelu antaakin aihetta kysyä, onko voittoa jaettu yhtymän taloudelliseen asemaan nähden liikaa.

Seuraavaksi tunnuslukujen antamaa tietoa hyödynnetään arvioitaessa, kuinka monen yrityksen voitonjakomahdollisuuksia heikko maksuvalmius tai vakavaraisuus olisi rajoittanut. Seuraavan sivun taulukossa yritykset, joiden ainakin yhden tunnusluvun arvo luokitellaan heikoksi ovat saaneet arvon 1. Taulukossa on lisäksi huomioitu yritykset, joiden jonkin tunnusluvun arvo on heikon ja tyydyttävän rajalla. Jos esimerkiksi yrityksen quick ration arvo on 0,5, yritys on taulukossa saanut arvon 2. Yhteenvetosarakkeeseen on koottu emoyhtiön ja konsernin huonon maksuvalmiuden tai vakavaraisuuden voitonjakoa rajoittava vaikutus. Jos yritys on joltakin tarkastelun osa-alueelta saanut arvon 1, yritys saa saman arvon myös kokonaisarvioinnissa. Siten yhteenvedossa arvon 2 voi saada vain yritys, jonka mitään tunnuslukua ei ole varsinaisesti luokiteltu heikoksi. Ilman merkintöjä tunnuslukujen tarkastelusta selvinneen yrityksen tunnusluvut ovat vähintään tyydyttäviä.

Taulukko 4. Yritysten rahoituksellisen aseman tarkastelu

Yritykset		Emoyhtiöt				Konsernit				Yhteensä	
		maksuvalm		vakavar.		maksuvalm		vakavar.			
		1	2	1	2	1	2	1	2	1	2
1	Aamulehti					x				x	
2	A-lehdet	x		x		x				x	
3	Alko-yhtiöt		x			x				x	
4	Asko	x				x				x	
5	Aspo	x				x				x	
6	Ensto	x		x						x	
7	Fiskars	x				x				x	
8	Hartwall	x					x			x	
9	Helsingin puhelin										
10	Huhtamäki	x								x	
11	HYV-yhtymä	x		x		x		x		x	
12	Instrumentarium	x				x				x	
13	Kemira	x								x	
14	Kesko	x				x				x	
15	Kuusakoski	x		x		x		x		x	
16	Lassila & Tikanoja	x				x				x	
17	Metra	x								x	
18	Nokia										
19	Orion										
20	Rautakirja	x				x				x	
21	Santasalo-JOT										
22	Stockmann										
23	Tieto-konserni	x					x			x	
24	Tulikivi										
25	Valmet	x								x	
26	Ahlstöm	x				x		x		x	
27	Atria										
28	Cultor										
29	Edita										
30	Enso	x				x				x	
31	Finvest										
32	Hackman										
33	Honkarakenne										
34	Ingman						x				x
35	IVO-yhtiöt	x				x				x	
36	Kekkilä										
37	Larox						x				x
38	Lemminkäinen	x					x			x	
39	Neste	x				x				x	
40	Paperinkeräys	x				x				x	
41	Partek	x				x				x	
42	Rautaruukki		x								x
43	Raute										
44	Suunto					x				x	
45	Tamfelt	x				x				x	
46	Tamrock							x		x	
47	UPM-Kymmene	x				x				x	
48	Valio	x								x	
49	Valtameri	x				x				x	
50	YIT								x		x
	Yhteensä	28	2	4		22	5	4	1	32	4

Tutkimuksessa tarkastelluista 50 yrityksestä 32 yrityksellä ainakin yhden tunnusluvun arvo oli heikko. Lisäksi 4 yrityksen ainakin yksi tunnusluku oli heikon ja tyydyttävän rajalla. Yhteensä 36 yritystä eli 72 prosenttia yrityksistä oli sellaisia, joiden voitonjakoa olisi heikon taloudellisen aseman vuoksi perusteltua rajoittaa osakeyhtiölain sallimaa määrää pienemmäksi. Ainoastaan 14 yrityksen (28 %) tunnusluvut olivat vähintään tyydyttäviä. Jos vähintään tyydyttävää tunnuslukujen tasoa pidetään voitonjakomahdollisuuksien kriteerinä, näiden 14 yrityksen osalta osakeyhtiölain sallima voitonjako on mahdollinen.

Aiemmin todettiin, että maksimiosingonjako vaikuttaa enemmän yritysten maksuvalmiuteen kuin vakavaraisuuteen. Tämä näkyy selvästi myös tarkasteltaessa voitonjaon rajoittamistarpeen syitä. Heikon maksuvalmiuden vuoksi olisi tarvetta pienentää 25 yrityksen voitonjakoa. Heikko vakavaraisuus puolestaan oli vain kahden yrityksen yksinomaisena voitonjaon rajoituksen syynä. Heikko maksuvalmius ja vakavaraisuus yhdessä rajoittivat viiden yrityksen voitonjakoa.

Puolet tutkimuksen yrityksistä (edellisellä sivulla olevan taulukon yritykset 26 – 50) on sellaisia, joiden konsernin voitonjakokelpoinen vapaa oma pääoma oli pienempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma. Näitä yrityksiä koskee OYL 12:2 §:n 3. momentin konsernirajoitus. Emoyhtiöistä ei voida jakaa konsernin voitonjakokelpoista omaa pääomaa enempää osinkoja. Konsernirajoituksella pyritään estämään konsernin tuloksen ja aseman kannalta liian suuret osingonjaot. Useimmissa maissa konsernin asema ei kuitenkaan vaikuta emoyhtiön voitonjakoon. Niinpä voidaankin kysyä, tarvitaanko Suomen osakeyhtiölain voitonjakosäännöksissä todella konsernirajoitusta. Eikö konsernirajoituksen tarkoitusta pystytä muuten toteuttamaan?

Seitsemän konsernin tunnusluvut olisivat vähintään tyydyttäviä emoyhtiön vapaan oman pääoman jakamisen jälkeenkin. Tästä voisi päätellä, että konsernin asema kestää myös konsernin vapaata omaa pääomaa suuremman osingonjaon. Voitonjakoa ei olisi siten välttämätöntä rajoittaa konsernirajoituksen avulla. Kuten tutkimuksessa on aiemmin todettu, konsernin heikon maksuvalmius- tai vakavaraisuustilanteen vuoksi voitonjakoa tulisi rajoittaa osakeyhtiölain sallimaa määrää pienemmäksi.

Rahoitukselliselta asemaltaan heikkojen yritysten osalta konsernista ei voida jakaa edes konsernin voitonjakokelpoista vapaata omaa pääomaa. Konsernirajoituksella ei näissä tilanteissa ole niin ollen merkitystä. Sivulla 89 olevan taulukon perusteella konsernin heikko maksuvalmius tai vakavaraisuus rajoittaisi 11 emoyhtiön voitonjakoa. Lisäksi kolmen yrityksen maksuvalmius (Ingman, Larox ja Lemminkäinen) ja yhden yrityksen vakavaraisuus (YIT) on tyydyttävän ja heikon rajalla. Tämä aiheuttaisi jo sinällään tarvetta voitonjaon perusteiden tarkasteluun. Näiden neljän yrityksen tunnuslukuja on kuitenkin vielä tarkasteltu taulukon 5 käsittelyn yhteydessä.

Varsinaisen konsernirajoituksen tarve saattaa tulla kyseeseen taloudellisesti vahvempien konsernien kohdalla. Konsernirajoituksen tarkoituksena on estää konsernin aseman muuttuminen hyvästä tai tyydyttävästä heikoksi emoyhtiön voitonjaon vuoksi. Taulukossa 5 on tarkasteltu konsernin tunnuslukuja konsernin vapaan oman pääoman ja emoyhtiön vapaan oman pääoman jakamisen jälkeen. Tutkimuksen 25 yrityksestä neljän konsernin asema muuttuisi heikoksi, jos emoyhtiön vapaa oma pääoma jaettaisiin osinkoina. Näiden yritysten kohdalla konsernirajoitus näyttäisi olevan tarpeen.

Taulukko 5. Konsernien aseman heikentyminen

1. Konsernista jaetaan konsernin vapaa oma pääoma

Yritykset	Quick	Current	Omavar.aste	Velk.aste 1	Velk.aste 2
Cultor	0,6	1,3	24,1	75,4	3,1
Hackman	0,6	1,3	31,6	67,6	2,2
Ingman	0,5	1,1	28,6	71,4	2,5
Larox	0,5	1,1	21,9	75,8	3,6
Lemminkäinen	0,5	1,1	24,0	44,8	3,2
Rautaruukki	0,6	1,3	27,0	72,1	2,7
YIT	1,1	1,6	20,1	74,6	4,0

2. Konsernista jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma

Yritykset	Quick	Current	Omavar.aste	Velk.aste 1	Velk.aste 2
Cultor	0,3	1,0	16,7	82,7	5,0
Hackman	0,2	1,0	21,2	77,8	3,7
Ingman	0,5	1,0	27,6	72,4	2,6
Larox	0,5	1,0	19,2	78,2	4,2
Lemminkäinen	0,5	1,1	23,4	45,0	3,3
Rautaruukki	0,5	1,2	24,8	74,2	3,0
YIT	0,1	0,8	18,1	76,3	4,5

Jos tarkasteltavaksi otetaan myös emoyhtiön taloudellinen asema, voidaan huomata, ettei konsernirajoitus kaikissa tapauksissa olekaan välttämätön.

Taulukko 6. Emoyhtiön taloudellinen asema: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma

Yritykset	Quick	Current	Omavar.aste	Velk.aste 1	Velk. aste 2
Cultor	0,6	0,6	20,1	79,3	4,0
Hackman	0,7	0,7	37,0	63,0	1,7
Ingman	0,8	1,1	31,4	68,6	2,2
Larox	0,7	1,1	23,1	75,1	3,3
Lemminkäinen	-0,3	0,2	38,8	55,8	1,6
Rautaruukki	0,4	0,8	30,3	68,8	2,3
YIT	1,3	2,0	22,9	86,6	4,0

Viiden emoyrityksen ainakin yksi tunnusluku olisi heikko sen jälkeen, kun emoyhtiön vapaa oma pääoma olisi käytetty osingonjakoon. Viiden emoyrityksen joukkoon kuuluvat myös Lemminkäinen ja YIT, joiden konsernitalinpäätökseen perustuvat tunnusluvut olivat tyydyttävän ja heikon rajalla. Huono rahoituksellinen asema estää näitä emoyrityksiä jakamasta osinkoina kaikkea vapaata omaa pääomaa. Konsernirajoituksen tarkoitus toteutuu emoyhtiön taloudellisen aseman tarkastelun avulla. Varsinaista konsernirajoitusta ei siis tässäkään tilanteessa tarvita.

Ingmanin ja Laroxin emoyhtiön tunnusluvut olisivat voitonjaon jälkeen vähintään tyydyttäviä. Tilanne on jossain määrin ongelmallinen. Ellei osakeyhtiölain konsernirajoitusta olisi, konsernin huono rahoituksellinen asema ei välttämättä estäisi emoyhtiön voitonjakoa. Tällä perusteella voidaan sanoa, että varsinaista konsernirajoitusta tarvitaan rajoittamaan joidenkin taloudellisesti vahvojen emoyhtiöiden voitonjakoa. Ingmanin ja Laroxin osalta on kuitenkin huomioitava, että aiemmin jo huomattiin konsernitilinpäätöksen perusteella laskettujen tunnuslukujen olevan tyydyttävän ja heikon rajalla.

Tarkastelluista 25 yrityksestä voidaan esittää seuraava yhteenvetotaulukko.

Taulukko 7. Yhteenvedo konsernirajoituksen tarpeesta

7 yritystä	konsernin asema kestää emoyhtiön voitonjaon
11 yritystä	emoyhtiön ja/tai konsernin heikon rahoituksellisen aseman vuoksi ei voida jakaa edes koko OYL:n perusteella jakokelpoista määrää
5 yritystä	emoyhtiön rahoituksellinen asema estää jakamasta kaikkea emoyhtiön jakokelpoista vapaata omaa pääomaa
= 23 yritystä	taloudellisella tarkastelulla voidaan saavuttaa konsernirajoituksen tavoitteet
2 yritystä	konsernirajoitus ainakin osittain tarpeen, kuitenkin myös taloudellinen tarkastelu antaa viitteitä voitonjaon rajoitustarpeesta

Tarkastelun jälkeen voitaisiin esittää, ettei konsernin aseman välttämättä muodollisesti tarvitse rajoittaa emoyhtiön voitonjakoa. Voitonjakopäätöksen edellyttämään yrityksen taloudellisen aseman tarkasteluun täytyy liittyä emoyhtiön tilanteen arvioinnin lisäksi myös konsernin aseman huomioiminen. Emoyhtiön tai konsernin heikko rahoitusasema pienentävät tätä kautta emoyhtiön voitonjakomahdollisuuksia ja estävät konsernin aseman kannalta liian suuret osingonjaot.

Konsernirajoitukseen liittyvä näkökohta on myös se, estääkö konsernirajoitus tarpeettomasti emoyhtiön voitonjakoa. Esimerkkinä voidaan käyttää vaikkapa Finvestiä, jonka konsernin jakokelpoinen vapaa oma pääoma oli -6,2 miljoonaa

markkaa. Emoyhtiön voitonjako ei osakeyhtiölain mukaan ole mahdollinen. Kuitenkin sekä emoyhtiön että konsernin tunnusluvut olisivat vähintään tyydyttäviä emoyhtiön vapaan oman pääoman jakamisen jälkeenkin. Taloudellisen aseman tarkastelu puoltaisi siis emoyhtiön voitonjakomahdollisuutta konsernirajoituksesta huolimatta.

Taulukko 8. Finvestin taloudellinen asema emoyhtiön vapaan oman pääoman jakamisen jälkeen

	Quick	Current	Omavar.	Velk.aste 1	Velk.aste 2
Emoyhtiön asema voitonjaon jälkeen	1,3	1,3	36,9	63,1	1,7
Konsernin asema voitonjaon jälkeen	1,6	1,6	30,5	65,8	2,3

Yhteenvedona tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että yritysten maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden tarkasteluun tuntuu olevan tarvetta. Osakeyhtiölain voitonjakosäännökset ovat mekaanisia. Ne eivät ota huomioon yritysten erityispiirteitä ja taloudellista tilannetta. Osakeyhtiölain sallima osingonjako on useiden yritysten rahoitukselliseen asemaan nähden liian suuri. Voitonjaon vaikutuksesta erityisesti yritysten maksuvalmius muuttuu heikoksi. Taloudellisen aseman tarkastelun perusteella yritysten tulisi-kin rajoittaa voitonjakoaan osakeyhtiölain sallimaa enimmäismäärää pienemmäksi.

Emoyhtiön rahoituksellisen aseman tarkastelulla voidaan usein saavuttaa sama vaikutus kuin osakeyhtiölain 12:2 §:n 3. momentin konsernirajoituksella. Emoyhtiön heikon maksuvalmiuden tai vakavaraisuuden vuoksi kaikkea emoyhtiön vapaata omaa pää-omaa ei voida jakaa omistajille. Muodollisen konsernirajoituksen merkitys vähenee edelleen, jos taloudellista asemaa tarkasteltaessa huomioidaan myös konsernin rahoituksellinen asema.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

EU-maiden ja monien Yhdysvaltojen osavaltioiden voitonjakosäännöt sallivat yritysten jakaa osinkoina kertyneet voittovarot ja vapaat rahastot, joista vähennetään kertyneet tappiot ja lain tai yhtiöjärjestyksen perusteella voitonjakoon käyttökelvottomat varat. Voitonjakopäätöstä tehtäessä on kuitenkin yleensä joko lain tai yleisten oikeudellisten periaatteiden vuoksi arvioitava yrityksen taloudellinen asema. Jos yrityksen maksuvalmius tai vakavaraisuus vaarantuisi voitonjaon vuoksi, voitonjako ei ole mahdollinen. Myös yhtiön tilan olennainen huonontuminen tilikauden päättymisen jälkeen voi rajoittaa voitonjakomahdollisuuksia. Yhdysvalloissa ja EU-maissa, Pohjoismaita lukuun ottamatta, konsernisuhteella ei ole vaikutusta emoyhtiön voitonjakoon. Kunkin yhtiön osingonjakokyky arvioidaan sen oman tilinpäätöksen pohjalta. Tytäryhtiön vähemmistöosakkaiden ja velkojien suoja on näissä maissa perustettu lähinnä vahingonkorvauskäytäntöön.

Suomessa voitonjakokelpoisten varojen laskentaa säädellään varsin tiukasti osakeyhtiölain säännöksillä. OYL 12:2 §:n 1. momentin perusteella osakeyhtiöt voivat käyttää voitonjakoon viimeisimmän tilikauden voiton ja muun vapaan oman pääoman vähennettynä tappioilla ja muilla jakokelvottomilla erillä. Osakeyhtiöoikeudellisen velkojain-suojan kulmakiviin kuuluu sidotun oman pääoman jakokielto.¹⁴⁴ Tytäryhtiön vähemmistöosakkaiden ja velkojien suojelemiseksi OYL 12:2 §:n 3. momenttiin on lisätty säännös, jonka mukaan emoyhtiön voitonjakoa rajoittaa myös konsernin voitonjakokelpoinen vapaa oma pääoma. Voitonjakopäätös on laillinen, jos se on tehty osakeyhtiölain säännöksiä noudattaen. Yhtiön hallituksen on kuitenkin voitonjakopäätöstä tehdessään huomioitava tilikauden päättymisen jälkeen syntyneiden tappioiden vaikutus yhtiön osingonjakokykyyn.¹⁴⁵ Tämä velvollisuus aiheutuu yhtiön johdon huolellisuusvaatimuksesta. Itse osakeyhtiölakiin ei harkinnanvaraisia ohjeita ja säännöksiä sisälly.

Voitonjakosäännöksiin liittyvä kysymys on, ovatko voimassa olevat säännökset riittäviä turvaamaan yritysten toiminnan jatkuvuuden. Nykyisin yrityksen (konsernin

¹⁴⁴ HE 27/1977 vp. s. 88

¹⁴⁵ HE 27/1977 vp. s. 89

emoyhtiöitä lukuun ottamatta) on täysin sallittua jakaa osinkoina koko voitonjakokelpoinen vapaa oma pääomansa, vaikka yrityksen sidottu oma pääoma muodostuisikin vain osakeyhtiölain vaatimasta minimiosakepääomasta. Yritysten toiminta vaatii kuitenkin lähes poikkeuksetta enemmän pääomaa kuin minimiosakepääoman verran. Myöskään pelkän vieraan pääoman varassa yritys ei voi toimia. Yrityksen omistajat voivat tietysti sijoittaa yritykseen lisää pääomaa. Ellei tätä haluta tehdä, yrityksen ja sen velkojien etu saattaa vaatia osingonjaon rajoittamista, kunnes yrityksen pääomarakenne on vahvistunut. Nykyiset voitonjakosäännökset korostavat voimakkaasti sidotun oman pääoman merkitystä. Huomion pitäisi kuitenkin selkeämmin suuntautua yrityksen tilanteen ja toiminnan arviointiin. Erityisesti huomiota ansaitsee yrityksen kyky suoriutua veloistaan.¹⁴⁶

Voitonjakosäännösten muodollisen luonteen vuoksi voitonjakokelpoisen vapaan oman pääoman muodostumisella on Suomessa erittäin tärkeä asema. Mitä enemmän voitonjakokelpoista vapaata omaa pääomaa yrityksellä on, sitä enemmän osinkoja voidaan jakaa. Tämä voi antaa tilinpäätöksen laatijalle kannustimia, jotka eivät ainakaan edistä oikeiden ja riittävien tietojen esittämistä yrityksestä ja konsernista. Kirjanpito- ja verolainsäädännön sekä yhtiöoikeuden uudistuksista huolimatta yrityksille on jäänyt monia mahdollisuuksia vaikuttaa tilikauden tuloksen ja vapaan oman pääoman muodostumiseen. Myös konsernitilinpäätössäännöstöön sisältyy joustokohtia. Näin konsernin vapaata omaa pääomaa voidaan järjestellä, jotta emoyhtiön tavoiteltu voitonjako saadaan toteutettua. Lakien ja käytännön sallimat tilinpäätösten suunnittelumahdollisuudet ovat sinällään tarpeellisia. Ongelmana kuitenkin on, että ne usein suuntaavat huomiota yrityksen toimintaedellytysten kannalta toisarvoisiin seikkoihin.

Empiirisessä tutkimuksessa havaittiin, että osakeyhtiölain sallima voitonjako on useiden suomalaisten yritysten rahoitukselliseen asemaan nähden ylimitoitettu. Yritysten maksuvalmius ja vakavaraisuus eivät säily riittävinä, jos yrityksistä jaetaan koko voitonjakokelpoinen vapaa oma pääoma. Liian suuri osingonjako vaarantaa erityisesti yritysten maksuvalmiuden. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että yritysten taloudellisen aseman tarkasteluun tuntuu olevan tarvetta myös Suomessa. Rahoituksellisen aseman

¹⁴⁶ Andersson s. 138

tarkastelun vuoksi useiden yritysten tulisi rajoittaa voitonjakoaan osakeyhtiölain sallimaa enimmäismäärää pienemmäksi.

Suomen voitonjakosäännöksiin on katsottu välttämättömäksi sisällyttää konsernirajoitus, jolla emoyhtiön voitonjako sidotaan konsernin voitonjakokelpoiseen vapaaseen omaan pääomaan. Taloudellisella tarkastelulla voidaan kuitenkin useissa tapauksissa saavuttaa konsernirajoituksen tavoitteet. Emoyhtiöstä ei voisi jakaa enempää osinkoja kuin emoyhtiön ja konsernin aseman kannalta olisi perusteltua jakaa. Näin osakeyhtiölain konsernirajoitus kävisi joko lähes tai kokonaan tarpeettomaksi. Edellytyksenä konsernirajoituksen poistamiselle on, että taloudelliseen arviointiin liittyy myös konsernisiirtojen ja tuloksen tasauksen tarkastelu. Emoyhtiön jakokelpoiset varat eivät saa muodostua muiden konserniyhtiöiden kustannuksella.

Taloudellisen aseman tarkastelua voidaan kritisoida esimerkiksi siitä, että se kertoo vain yritysten tilinpäätöshetken tilanteesta. Tunnusluvut eivät välttämättä anna oikeaa kuvaa yrityksen todellisesta asemasta. Tähän liittyy myös se, millaisia arvostusperusteita tilinpäätöstietojen laadinnassa on käytetty.¹⁴⁷ Erityisesti tilintarkastajat ovat suhtautuneet varauksellisesti taloudellisiin arvioihin perustuviin voitonjakoehdotuksiin. Tilintarkastajat ovat pelänneet tilintarkastustoimintaan liittyvien riskien kasvavan.¹⁴⁸

Vaikka taloudelliseen arviointiin saattaa liittyä ongelmia, on myös huomattava, ettei nykyinen vapaaseen omaan pääomaan perustuva voitonjakomallikaan ole aina ongelmaton. Yrityksen toiminnan turvaamiseen ja tilinpäätösten sisältämiin harkinnanvaraisuuksiin liittyvät seikat lisäävät voitonjakosäännösten kehittämistarvetta. Tutkimuksen perusteella voidaankin todeta, että voitonjakokelpoiset varat tulisi määritellä entistä useammin taloudellisilla perusteilla muodollisten voitonjakosäännösten sijasta.

¹⁴⁷ Tilinpäätösanalyysin edellytyksistä ja tilinpäätösanalyysiin liittyvistä ongelmista lisää esimerkiksi Aho – Rantanen s. 58-60

¹⁴⁸ Haataja s. 88

LÄHDELUETTELO

Aho Teemu, Rantanen Hannu, Yrityksen tilinpäätösanalyysi, 11. korjattu painos, Otatieto Oy, Tampere, 1993.

Ahti Ari, Tikkanen Reino, Viljanen Juhani, Konsernitilinpäätös uusien säännösten mukaan, 2. painos, Tietosanoma Oy, Helsinki, 1995.

Airaksinen Manne, Jauhiainen Jyrki, Osakeyhtiölaki, WSOY, Helsinki, 1997.

Andenaes Mads Henry, Aksjeselskapsrett, 2. utgave, Grafisk Hus a.s, Bergen, 1992.

Andersson Edward, Ikkala Jarmo, Elinkeinoverolainsäädännön kommentaari, Kauppakaari Oy, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 1996.

Andersson Jan, On vinstutdelning från aktiebolag - en studie av aktiebolagsrättsliga skyddsregler, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1995.

Blummé Nils, Karhu Kim, Palvi Mauri, Osakeyhtiölaki tilinpäätöksessä ja verotuksessa, WSOY, Helsinki, 1997.

Bråthen Tore, Oversikt over selskapsretten, NKS-Forlaget, Oslo, 1993.

Bökmark Jan, Svensson Bo, Aktiebolagslagen - kommentar och lagtext, 11:e upplagan, Tholin & Larsson, Göteborg, 1991.

Cairns David, A Guide to Applying International Accounting Standards, Annountancy Books, 1995.

Farrar J.H., Furey N., Hannigan B., Farrar's company law, 2. edition, Butterworths, London, Dublin and Edinburgh, 1990.

Gomard Bernhard, Aktieselskaber og anpartsselskaber, 2. omarbejdede udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 1992.

Gower L.C.B., Gower's principles of modern company law, 5. edition, Sweet & Maxwell, London, 1992.

Haataja Tauno, "Konsernin jakokelpoiset varat", Konsernin oma pääoma ja voitonjako, Weilin+Göös, Helsinki, 1995, s. 77-88.

HE 27/1977 vp., Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi, Helsinki 1977.

HE 111/1992 vp., Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kirjanpitolain, osakeyhtiölain 11. ja 12. luvun sekä osuuskuntalain muuttamisesta, Helsinki, 1992.

HE 89/1996 vp., Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta, Helsinki, 1996.

HE 173/1997 vp., Hallituksen esitys Eduskunnalle kirjanpitolaiksi sekä laeiksi osakeyhtiölain 11 ja 12 luvun ja osuuskuntalain 79 c §:n muuttamisesta, Helsinki, 1997.

Henn Harry G., Alexander John R., Laws of Corporations and Other Business Enterprises, 3. ed., West Publishing Co., St. Paul Minnesota, 1983.

Järvinen Risto, Prepula Eero, Riistama Veijo, Tuokko Yrjö, Uudistettu kirjanpitolainsäädäntö, 3. painos, Weilin+Göös, Helsinki, 1995.

Karhu Kim, "Konsernitilinpäätöksen itsenäisyys", Konsernin oma pääoma ja voitonjako, Weilin+Göös, Helsinki, 1995, s. 67-75.

Kauppa- ja teollisuusministeriö (1993), Kauppa- ja teollisuusministeriön päätös konsernitilinpäätöksen laatimisesta, Helsinki 22.10.1993.

Kauppa- ja teollisuusministeriö (1994), Oma pääoma -työryhmän raportti, Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 6/1994, Helsinki, 1994.

Kedner Gösta, Kommentar till aktiebolagslagen och bokföringslagens regler om årsbokslut, 8. upplagan, Studentlitteratur, Lund, 1991.

Kedner Gösta, Roos Carl Martin, Skog Rolf, Aktiebolagslagen, del II (10-19 kap.) med kommentarer, 5:e upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 1996.

Kirjanpitolain uudistamistyöryhmä 1995, Kirjanpitolain uudistamistyöryhmä 1995:n raportti, osa I, Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 8/1996, Helsinki, 1996.

Kirjanpitolautakunta (1993a), Yleisohje hyödykkeen hankintaan ja valmistukseen liittyvien kiinteiden menojen lukemisesta hankintameno, Helsinki, 15.3.1993.

Kirjanpitolautakunta (1993b), Yleisohje konsernitilinpäätöksen laatimisesta, Helsinki, 1.11.1993.

Kirjanpitolautakunta (1993c), Yleisohje pitkän valmistusajan vaativasta suoritteesta syntyvän tulon kirjaamisesta tuotoksi valmistusasteen perusteella, Helsinki, 20.12.1993.

Kirjanpitolautakunta (1993d), Yleisohje suunnitelman mukaisista poistoista, Helsinki, 31.5.1993.

Kirjanpitolautakunta (1993e), Yleisohje ulkomaanrahan määräisten saamisten sekä velkojen ja muiden sitoumusten muuttamisesta Suomen rahaksi, Helsinki, 14.6.1993.

Kirjanpitolautakunta (1994), Yleisohje suunnitelman mukaisista poistoista pienille kirjanpitovelvollisille, Helsinki, 20.6.1994.

Kjørsvik Jørgen ja Krossøy Sissel, Vastaus SVH Coopers & Lybrand Oy:n kyselyyn, Coopers & Lybrand A/S, Oslo, 11.1.1994, (julkaisematon).

Komiteamietintö 1990:45 (Kirjanpitolainsäädännön uudistamiskomitean mietintö), Kauppa- ja teollisuusministeriö, Helsinki, 1990.

Koski Pauli, Konsernit ja osakeyhtiölaki, Suomen lakimiesliiton kirjasarja n:o 65, Psycolaw kustannusyhtiö, Pirkkala, 1980.

Koski Pauli, af Schultén Gerhard, Osakeyhtiölaki selityksin II, 3. uudistettu painos, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 1991.

Koski Pauli, Sillanpää Matti, Yhtiöoikeus (jatkuvatäydenteinen kansio), WSOY Tietopalvelut, Helsinki, 1988.

Krüger Andersen Paul, Aktie- og anpartsselskabsrett, 4. udgave, 1. oplag, Munksgaard/Rosinante, København, 1994.

Kyläkallio Juhani, Iirola Olli, Kyläkallio Kalle, Osakeyhtiö, Oy Edita Ab, Helsinki, 1997.

Leppiniemi Jarmo (1985), Liikekirjanpito (jatkuvatäydenteinen kansio), WSOY:n tietopalvelut, Helsinki, 1985.

Leppiniemi Jarmo (1987), "Jakokelpoiset varat ja osingonjako konsernissa", Konsernijuridiikkaa, Lakimiesliiton koulutuskeskuksen julkaisusarja n:o 46, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki, 1987, s. 16-29.

Leppiniemi Jarmo (1993a), "Oikeat ja riittävät tiedot", Kirjanpitolaki käytännössä, Tietosanoma Oy, Helsinki, 1993, s. 11-30.

Leppiniemi Jarmo (1993b), "Tilinpäätöksen sisältö ja tarkoitus", Kirjanpitolaki käytännössä, Tietosanoma Oy, Helsinki 1993, s. 31-52.

Leppiniemi Jarmo (1995), Hyvä kirjanpitolapa: mikä on sallittua, mahdollista, kiellettyä?, 6. uud. painos, WSOY, Helsinki, 1995.

Leppiniemi Jarmo (1996), Tilinpäätös ja verosuunnittelu, 6. uud. painos, WSOY, Helsinki, 1996.

Leppiniemi Jarmo, Leppiniemi Raili (1995a), Hyvä tilinpäätöskäytäntö, 2. uud. painos, WSOY, Helsinki, 1995.

Leppiniemi Jarmo, Leppiniemi Raili (1995b), Oikeat ja riittävät kirjaukset, WSOY, Helsinki 1995.

Leppiniemi Jarmo, Leppiniemi Raili (1997), Tilinpäätöksen tulkinta, WSOY, Helsinki, 1997.

Morse Geoffrey, Charlesworth & Morse Company Law, 15. ed., Sweet & Maxwell, London, 1995.

Norri Matti, Osakeyhtiö - käytännön käsikirja, 4. täysin uudistettu painos, Rakennuskirja Oy, Helsinki, 1997.

NOU 1992:29, Lov om aksjeselskaper, Norges offentlige utredninger 1992:29, Justisdepartementet, Oslo, 1992.

Pennington Robert R., Pennington's company law, 6. edition, Butterworths, London, Dublin and Edinburg, 1988.

Pitkänen Ilkka, "Kirjanpitolainsäätäjän tavoitteet", Konsernin oma pääoma ja voitonjako, Weilin+Göös, Helsinki, 1995, s. 41-66.

Riistama Veijo, Prepula Eero, Tuokko Yrjö, Järvinen Risto, Konsernitilinpäätös, Weilin+Göös, Helsinki, 1995.

Rodhe Knut, Aktiebolagsrätt, 17:e upplagan, Norstedts Juridik / Fritzes Förlag AB, Stockholm 1995.

Rouvala Martti, Konserniyhtiöiden keskinäisen omistuksen vaikutus konsernin vapaaseen omaan pääomaan, laskentatoimen pro gradu -tutkielma nro 5432, Helsingin kauppakorkeakoulu 1992.

Räty Päivi, Viljaranta Juha, Kirjanpidon käsikirja, Yrityksen tietokirjat Oy, Helsinki, 1994.

Schneider Brigitte, Vastaus SVH Coopers & Lybrand Oy:n kyselyyn, Coopers & Lybrand GmbH, Frankfurt am Main, 30.12.1993 (julkaisematon).

Simola Anna-Maija, "Konsernin oma pääoma", Konsernin oma pääoma ja voitonjako, Weilin+Göös, Helsinki, 1995, s. 11-40.

SOU 1994:17, Års- och koncernredovisning enligt EG-direktiv, Statens offentliga utredningar 1994:17, Delbetänkande av Redovisningskommittén, del II, Justitiedepartementet, Stockholm, 1994.

Sneholt Lone, Thomsen Niels, Aktieselskabsloven med ændringer senest af 23. december 1992, 5. reviderede udgave, G.E.C. Gad, København, 1994.

Suomela Eero, Palvi Mauri, Karhu Kim, Tilintarkastuslaki, WSOY, Helsinki, 1995.

Tikka Kari S., Nykänen Olli, Yritysverotus I (jatkuvatäydenteinen kansio), WSOY Tietopalvelut, Helsinki, 1985.

Yritystutkimusneuvottelukunta 1995, Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi, Gaudeamus, Helsinki, 1996.

Tutkimuksessa tarkastellut yritykset

1	Aamulehti-yhtymä
2	A-Lehdet
3	Alko-yhtiöt
4	Asko
5	Aspo
6	Ensto
7	Fiskars
8	Hartwall
9	Helsingin puhelin
10	Huhtamäki
11	HYY-yhtymä
12	Instrumentarium
13	Kemira
14	Kesko
15	Kuusakoski
16	Lassila & Tikanoja
17	Metra
18	Nokia
19	Orion
20	Rautakirja
21	Santasalo-Jot
22	Stockmann
23	Tieto-konserni
24	Tulikivi
25	Valmet
26	Ahlström
27	Atria
28	Cultor
29	Edita
30	Enso
31	Finvest
32	Hackman
33	Honkarakenne
34	Ingman
35	IVO-yhtiöt
36	Kekkilä
37	Larox
38	Lemminkäinen
39	Neste
40	Paperinkeräys
41	Partek
42	Rautaruukki
43	Raute
44	Suunto
45	Tamfelt
46	Tamrock
47	UPM-Kymmene
48	Valio
49	Valtameri
50	YIT

Yritykset, joiden konsernin vapaa oma pääoma on suurempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
Emoyhtiön tilinpäätös: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma

	Yhtiöt	Luvut	Rah.om	Vaihto-om	LyhytVPO	Ennakot	OPO	VPO	Taseen ls
1	Aamulehti-yhtymä	tmk	389942	0	302816	10	451172	627429	1078601
2	A-Lehdet	tmk	19323	0	80198	0	15768	85555	101323
3	Alko-yhtiöt	mmk	517	0	527.5	0	671.8	841.7	1513.5
4	Asko	mmk	-427.9	28.5	521.5	0.7	1274.3	1478.3	2752.6
5	Aspo	tmk	-7156	0	72462	0	158803	164765	323568
6	Ensto	tmk	35913	5877	154178	0	20784	167757	188541
7	Fiskars	mmk	-482.1	0.4	380.7	0.2	494.5	845.1	1339.6
8	Hartwall	mmk	295.5	303.7	723.1	0	633.3	1015.2	1648.5
9	Helsingin puhelin	mmk	823.9	78.9	590.4	0	1624.6	1438.8	3063.4
10	Huhtamäki	mmk	92.4	142.1	571.8	0	2493	1256.6	3749.6
11	HYV-yhtymä	tmk	1744	0	17942	1018	17250	110866	128116
12	Instrumentarium	tmk	18402	186922	300032	14858	733305	507677	1240982
13	Kemira	mmk	1500.4	0	1718.5	0	2839.4	3511.1	6350.5
14	Kesko	mmk	2387	948.6	4986.3	28.7	3378.9	6390.1	9769
15	Kuusakoski	tmk	33911	103024	157420	0	37755	244461	282216
16	Lassila & Tikanoja	tmk	-199536	0	185600	0	165131	314097	479228
17	Metra	mmk	89.8	0	518.9	0.2	2565.6	1414.3	3979.9
18	Nokia	mmk	5740	6	4869	16	6469	6547	13016
19	Orion	mmk	460	491.7	754.4	0.7	1476.7	1410.4	2887.1
20	Rautakirja	mmk	114.8	73.6	464.3	0.2	275.2	633.9	909.1
21	Santasalo-Jot	tmk	34021	0	15710	0	158928	154556	313484
22	Stockmann	mmk	608.9	597.5	836.6	0	1177.8	1614.5	2792.3
23	Tieto-konserni	tmk	164699	1854	364141	1013	507659	409246	916905
24	Tulikivi	tmk	25472	11714	28004	0	67433	44494	111927
25	Valmet	mmk	1600	147	2261	0	2336	3040	5376

Yritykset, joiden konsernin vapaa oma pääoma on pienempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
Emoyhtiön tilinpäätös: jaetaan konsernin vapaa oma pääoma

			Rah. Om.	Vaihto-om	LyhytVPO	Ennakot	OPO	VPO	Taseen ls
26	Ahlström	mmk	-1239.9	6.5	730.7	7.2	983.6	2197.8	3181.4
27	Atria	tmk	222066	112520	305766	0	663590	650923	1314513
28	Cultor	tmk	1193286	29085	1100972	27315	1416915	3318135	4735050
29	Edita	tmk	48246	19554	56057	2575	215549	78171	293720
30	Enso	mmk	2350.7	1384.9	8385.9	2.6	7935	19458	27393
31	Finvest	mmk	275.1	0	199.9	0	420.3	678.4	1098.7
32	Hackman	mmk	502.2	0	364.4	0	584	601	1185
33	Honkarakenne	tmk	39697	92806	96400	30822	100631	158331	258962
34	Ingman	tmk	172689	65221.5	203624	0	286676	600076	886752
35	IVO-yhtiöt	tmk	-140514	860316	4614598	1241	5555512	10376039	15931551
36	Kekkilä	tmk	33650	22668	16256	0	72606	44097	116703
37	Larox	tmk	51261	23272	65657	3542	39907	118861	158768
38	Lemminkäinen	tmk	-62335	159812	354939	84610	351427	622854	974281
39	Neste	mmk	43	2105	6608	34	6614	16765	23379
40	Paperinkeräys	tmk	5515	15052	27271	0	28362	71490	99852
41	Partek	mmk	-173.2	0	468.9	0	1377.1	1072	2449.1
42	Rautaruukki	mmk	1018.2	894	1999	136	3535.2	7502	11037.2
43	Raute	tmk	87440	0	54731	0	127968	124729	252697
44	Suunto	tmk	39188	17318	43020	0	87462	73632	161094
45	Tamfelt	tmk	-108613	120530	111588	6279	242626	154026	396652
46	Tamrock	mmk	1072.6	0	110.1	7.1	967.4	1426.3	2393.7
47	UPM-Kymmene	mmk	2017	2579	13318	379	18333	28102	46435
48	Valio	tmk	915477	641523	1670099	4152	1332409	2523136	3855545
49	Valtameri	tmk	-49450	4524	4315	0	51690	33603	85293
50	YIT	tmk	1295685	1011463	1091901	131875	606813	2262293	2869106

Yritykset, joiden konsernin vapaa oma pääoma on suurempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
 Konsernitilinpäätös: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma

	Rah.om	Vaihto-om	LyhytVPO	Ennakot	OPO	VPO	Taseen ls
Aamulehti-yhtymä	125731	41758	440562	44201	557128	908240	1465368
A-Lehdet	122699	17853	170480	0	116647	218277	334924
Alko-yhtiöt	851.9	243.7	1188.6	1.5	1294.5	2035.1	3329.6
Asko	505.1	1300.4	2111	10.1	1292	4261.1	5553.1
Aspo	7484	94874	219826	5529	333578	619651	953229
Ensto	173753	150992	244757	2791	278848	454494	733342
Fiskars	-314.2	467	571.1	0.4	737	1129.3	1866.3
Hartwall	383.8	384.4	780.2	2.5	833.6	1078.7	1912.3
Helsingin puhelin	853.7	107.1	656.7	0	1710.4	1533.1	3243.5
Huhtamäki	2112	720.5	2498.1	0	2353.8	3384.3	5738.1
HYY-yhtymä	150491	8050	180738	46143	35346	302574	337920
Instrumentarium	114570	436956	443324	21281	803017	711494	1514511
Kemira	3115.7	2400.2	3952.3	144.5	3652.7	9520.4	13173.1
Kesko	2127.7	2403	5505.3	86.7	4784.8	7162.5	11947.3
Kuusakoski	69414	124967	203285	4135	76090	315979	392069
Lassila & Tikanoja	-59057	108483	272856	0	223062	669261	892323
Metra	2663	2738.5	4749.3	281.1	3322.9	7219.8	10542.7
Nokia	14467	6423	14462	338	11554	17745	29299
Orion	747.6	818.8	629.2	0.9	2547	1475.2	4022.2
Rautakirja	63.9	267.3	568.1	3.9	423.4	768.5	1191.9
Santasalo-Jot	132469	100119	170194	474	252234	590614	842848
Stockmann	821.1	825.7	841.8	0	1496.9	1676.9	3173.8
Tieto-konserni	410507	16882	436360	6785	626379	499939	1126318
Tulikivi	28824	14217	36491	0	70212	59905	130117
Valmet	3427	388	3379	0	2300	5019	7319

Yritykset, joiden konsernin vapaa oma pääoma on pienempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
 Konsernitilinpäätös: jaetaan konsernin vapaa oma pääoma

	Rah.om.	Vaihto-om	LyhytVPO	Ennakot	OPO	VPO	Taseen ls
Ahlström	2343.6	1640.7	5596.6	563.9	1976.2	9415.7	11391.9
Atria	224790	115707	315375	0	659402	663557	1322959
Cultor	1093066	1202842	1728557	40688	1593034	5048287	6641321
Edita	51713	32339	60757	2614	215154	84588	299742
Enso	2856.7	4088.8	10073.2	8.1	11487.8	24242.4	35730.2
Finvest	793.1	110.7	560.1	90.9	521	1223.3	1744.3
Hackman	379.5	492	670.5	19.6	550.3	1210	1760.3
Honkarakenne	62673	98958	110878	30844	107715	189442	297157
Ingman	133115	130003	243019	0	278147	695884	974031
IVO-yhtiöt	1061843	1188135	7502501	161596	8256346	17230408	25486754
Kekkilä	27489	27814	20108	0	73168	59038	132206
Larox	38210	46011	75971	5073	35160	130812	165972
Lemminkäinen	191465	1132745	1203695	822523	284814	1722257	2007071
Neste	2276	3017	8441	40	7841	19208	27049
Paperinkeräys	8187	16840	30891	0	31055	78533	109588
Partek	584.5	810.5	1506.4	76.1	1428.3	2675.7	4104
Rautaruukki	1707.2	2109	2900	148	3196.2	8803	11999.2
Raute	189812	77541	216518	59132	114700	338578	453278
Suunto	27125	70673	85924	0	70117	137263	207380
Tamfelt	-9402	146559	111642	6280	188593	155442	344035
Tamrock	1707.8	1259.1	1321.9	82.1	747.6	3259.8	4007.4
UPM-Kymmene	7474	8132	21222	1226	20413	43495	63908
Valio	1073428	771482	1663133	14872	1283559	2634056	3917615
Valtameri	-48030	14008	4650	0	65490	36038	101528
YIT	1475466	1078145	1556404	220380	618831	2679943	3298774

Yritykset, joiden konsernin vapaa oma pääoma on pienempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
 Konsernitilinpäätös: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma (ei sallittua OYL:n mukaan)

	Rah.om.	Vaihto-om	LyhytVPO	Ennakot	OPO	VPO	Taseen ls
Ahlström	2136.1	1640.7	5596.6	563.9	1768.7	9415.7	11184.4
Atria	220458	115707	315375	0	655070	663557	1318627
Cultor	505359	1202842	1728557	40688	1005327	5048287	6053614
Edita	44493	32339	60757	2614	207934	84588	292522
Enso	2799.6	4088.8	10073.2	8.1	11430.7	24242.4	35673.1
Finvest	769.9	110.7	560.1	90.9	497.8	1223.3	1721.1
Hackman	148.8	492	670.5	19.6	319.6	1210	1529.6
Honkarakenne	58034	98958	110878	30844	103076	189442	292518
Ingman	120860	130003	243019	0	265892	695884	961776
IVO-yhtiöt	932476	1188135	7502501	161596	8126979	17230408	25357387
Kekkilä	27314	27814	20108	0	72963	59038	132001
Larox	33024	46011	75971	5073	29974	130812	160786
Lemminkäinen	181626	1132745	1203695	822523	274975	1722257	1997232
Neste	1702	3017	8441	40	7267	19208	26475
Paperinkeräys	7133	16840	30891	0	30001	78533	108534
Partek	367.3	810.5	1506.4	76.1	1211.1	2675.7	3886.8
Rautaruukki	1370.1	2109	2900	148	2859.1	8803	11662.1
Raute	150391	77541	216518	59132	75279	338578	413857
Suunto	8136	70673	85924	0	51128	137263	188391
Tamfelt	-66647	146559	111642	6280	131348	155442	286790
Tamrock	1500	1259.1	1321.9	82.1	539.8	3259.8	3799.6
UPM-Kymmene	6396	8132	21222	1226	19335	43495	62830
Valio	1009021	771482	1663133	14872	1219152	2634056	3853208
Valtameri	-48139	14008	4650	0	65381	36038	101419
YIT	140886	1078145	1556404	220380	545251	2679943	3225194

Emoyhtiön tilinpäätös: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma (ei sallittua OYL:n mukaan)

	Rah.om.	Vaihto-om	LyhytVPO	Ennakot	OPO	VPO	Taseen ls
Ahlström	-1447.4	6.5	730.7	7.2	577.1	2197.8	2973.9
Atria	217734	112520	305766	0	659258	650923	1310181
Cultor	605579	29085	1100972	27315	829208	3318135	4147343
Edita	41026	19554	56057	2575	208329	78171	286500
Enso	2293.6	1384.9	8385.9	2.6	7877.9	19458	27335.9
Finvest	251.9	0	199.9	0	397.1	678.4	1075.5
Hackman	271.5	0	364.4	0	353.3	601	954.3
Honkarakenne	35058	92806	96400	30822	95992	158331	254323
Ingman	160434	65221.5	203624	0	274421	600076	874497
IVO-yhtiöt	-269881	860316	4614598	1241	5426145	10376039	15802184
Kekkilä	33445	22668	16256	0	72401	44097	116498
Larox	46075	23272	65657	3542	34721	118861	153582
Lemminkäinen	-72174	159812	354939	84610	341588	622854	964442
Neste	-531	2105	6608	34	6040	16765	22805
Paperinkeräys	4461	15052	27271	0	27308	71490	98798
Partek	-390.4	0	468.9	0	1159.9	1072	2231.9
Rautaruukki	681.1	894	1999	136	3198.1	7502	10700.1
Raute	48019	0	54731	0	88547	124729	213276
Suunto	20199	17318	43020	0	68473	73632	142105
Tamfelt	-165858	120530	111588	6279	185381	154026	339407
Tamrock	864.8	0	110.1	7.1	759.6	1426.3	2185.9
UPM-Kymmene	939	2579	13318	379	17255	28102	45357
Valio	851070	641523	1670099	4152	1268002	2523136	3791138
Valtameri	-49560	4524	4315	0	51580	33603	85183
YIT	1222105	1011463	1091901	131875	533233	2262293	2460112

Konsernin vapaa oma pääoma on suurempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
Emoyhtiön tilinpäätös: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma

Yhtiöt	Quick	Current	Omavar.	Velk. as.1	Velk.as.2
Aamulehti-yhtymä	1.3	1.3	41.8	58.2	1.4
A-Lehdet	0.2	0.2	15.6	84.4	5.4
Alko-yhtiöt	1.0	1.0	44.4	55.6	1.3
Asko	-0.8	-0.8	46.3	53.7	1.2
Aspo	-0.1	-0.1	49.1	50.9	1.0
Ensto	0.2	0.3	11.0	89.0	8.1
Fiskars	-1.3	-1.3	36.9	63.1	1.7
Hartwall	0.4	0.8	38.4	61.6	1.6
Helsingin puhelin	1.4	1.5	53.0	47.0	0.9
Huhtamäki	0.2	0.4	66.5	33.5	0.5
HYY-yhtymä	0.1	0.1	13.6	85.7	6.4
Instrumentarium	0.1	0.7	59.8	39.7	0.7
Kemira	0.9	0.9	44.7	55.3	1.2
Kesko	0.5	0.7	34.7	65.1	1.9
Kuusakoski	0.2	0.9	13.4	86.6	6.5
Lassila & Tikanoja	-1.1	-1.1	34.5	65.5	1.9
Metra	0.2	0.2	64.5	35.5	0.6
Nokia	1.2	1.2	49.8	50.2	1.0
Orion	0.6	1.3	51.2	48.8	1.0
Rautakirja	0.2	0.4	30.3	69.7	2.3
Santasalo-Jot	2.2	2.2	50.7	49.3	1.0
Stockmann	0.7	1.4	42.2	57.8	1.4
Tieto-konserni	0.5	0.5	55.4	44.5	0.8
Tulikivi	0.9	1.3	60.2	39.8	0.7
Valmet	0.7	0.8	43.5	56.5	1.3

Konsernin vapaa oma pääoma on pienempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
Emoyhtiön tilinpäätös: jaetaan konsernin vapaa oma pääoma

	Quick	Current	Omavar.	Velk.as.1	Velk.as.2
Ahlström	-1.7	-1.7	31.0	68.9	2.2
Atria	0.7	1.1	50.5	49.5	1.0
Cultor	1.1	1.1	30.1	69.5	2.3
Edita	0.9	1.2	74.0	25.7	0.4
Enso	0.3	0.4	29.0	71.0	2.5
Finvest	1.4	1.4	38.3	61.7	1.6
Hackman	1.4	1.4	49.3	50.7	1.0
Honkarakenne	0.6	1.4	44.1	49.2	1.3
Ingman	0.8	1.2	32.3	67.7	2.1
IVO-yhtiöt	0.0	0.2	34.9	65.1	1.9
Kekkilä	2.1	3.5	62.2	37.8	0.6
Larox	0.8	1.1	25.7	72.6	2.9
Lemminkäinen	-0.2	0.3	39.5	55.2	1.5
Neste	0.0	0.3	28.3	71.6	2.5
Paperinkeräys	0.2	0.8	28.4	71.6	2.5
Partek	-0.4	-0.4	56.2	43.8	0.8
Rautaruukki	0.5	1.0	32.4	66.7	2.1
Raute	1.6	1.6	50.6	49.4	1.0
Suunto	0.9	1.3	54.3	45.7	0.8
Tamfelt	-1.0	0.1	62.2	37.2	0.6
Tamrock	10.4	9.7	40.5	59.3	1.5
UPM-Kymmene	0.2	0.3	39.8	59.7	1.5
Valio	0.5	0.9	34.6	65.3	1.9
Valtameri	-11.5	-10.4	60.6	39.4	0.7
YIT	1.3	2.1	22.2	74.3	3.5

Konsernin vapaa oma pääoma on suurempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
 Konsernitilinpäätös: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma

Yhtiöt	Quick	Current	Omavar.	Velk.as.1	Velk.as.2
Aamulehti-yhtymä	0.3	0.4	39.2	59.0	1.6
A-Lehdet	0.7	0.8	34.8	65.2	1.9
Alko-yhtiöt	0.7	0.9	38.9	61.1	1.6
Asko	0.2	0.9	23.3	76.6	3.3
Aspo	0.0	0.5	35.2	64.4	1.8
Ensto	0.7	1.3	38.2	61.6	1.6
Fiskars	-0.6	0.3	39.5	60.5	1.5
Hartwall	0.5	1.0	43.6	56.3	1.3
Helsingin puhelin	1.3	1.5	52.7	47.3	0.9
Huhtamäki	0.8	1.1	41.0	59.0	1.4
HYY-yhtymä	1.1	0.9	12.1	75.9	7.3
Instrumentarium	0.3	1.2	53.8	45.6	0.9
Kemira	0.8	1.4	28.0	71.2	2.6
Kesko	0.4	0.8	40.3	59.2	1.5
Kuusakoski	0.3	1.0	19.6	79.5	4.1
Lassila & Tikanoja	-0.2	0.2	25.0	75.0	3.0
Metra	0.6	1.1	32.4	65.8	2.1
Nokia	1.0	1.4	39.9	59.4	1.5
Orion	1.2	2.5	63.3	36.7	0.6
Rautakirja	0.1	0.6	35.6	64.1	1.8
Santasalo-Jot	0.8	1.4	29.9	70.0	2.3
Stockmann	1.0	2.0	47.2	52.8	1.1
Tieto-konserni	1.0	1.0	56.0	43.8	0.8
Tulikivi	0.8	1.2	54.0	46.0	0.9
Valmet	1.0	1.1	31.4	68.6	2.2

Konsernin vapaa oma pääoma on pienempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
 Konsernitilinpäätös: jaetaan konsernin vapaa oma pääoma

	Quick	Current	Omavar.	Velk.as.1	Velk.as.2
Ahlström	0.5	0.7	18.3	77.7	4.5
Atria	0.7	1.1	49.8	50.2	1.0
Cultor	0.6	1.3	24.1	75.4	3.1
Edita	0.9	1.4	72.4	27.3	0.4
Enso	0.3	0.7	32.2	67.8	2.1
Finvest	1.7	1.6	31.5	64.9	2.2
Hackman	0.6	1.3	31.6	67.6	2.2
Honkarakenne	0.8	1.5	40.4	53.4	1.5
Ingman	0.5	1.1	28.6	71.4	2.5
IVO-yhtiöt	0.1	0.3	32.6	67.0	2.1
Kekkilä	1.4	2.8	55.3	44.7	0.8
Larox	0.5	1.1	21.9	75.8	3.6
Lemminkäinen	0.5	1.1	24.0	44.8	3.2
Neste	0.3	0.6	29.0	70.9	2.4
Paperinkeräys	0.3	0.8	28.3	71.7	2.5
Partek	0.4	0.9	35.5	63.3	1.8
Rautaruukki	0.6	1.3	27.0	72.1	2.7
Raute	1.2	1.2	29.1	61.7	2.4
Suunto	0.3	1.1	33.8	66.2	2.0
Tamfelt	-0.1	1.2	55.8	43.4	0.8
Tamrock	1.4	2.2	19.0	79.3	4.3
UPM-Kymmene	0.4	0.7	32.6	66.1	2.1
Valio	0.7	1.1	32.9	66.9	2.0
Valtameri	-10.3	-7.3	64.5	35.5	0.6
YIT	1.1	1.6	20.1	74.6	4.0

Konsernin vapaa oma pääoma pienempi kuin emoyhtiön vapaa oma pääoma
 Konsernitilinpäätös: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma (ei sallittua)

	Quick	Current	Omavar.	Velk.as.1	Velk.as.2
Ahlström	0.4	0.7	16.7	79.1	5.0
Atria	0.7	1.1	49.7	50.3	1.0
Cultor	0.3	1.0	16.7	82.7	5.0
Edita	0.8	1.3	71.7	28.0	0.4
Enso	0.3	0.7	32.1	67.9	2.1
Finvest	1.6	1.6	30.5	65.8	2.3
Hackman	0.2	1.0	21.2	77.8	3.7
Honkarakenne	0.7	1.4	39.4	54.2	1.5
Ingman	0.5	1.0	27.6	72.4	2.6
IVO-yhtiöt	0.1	0.3	32.3	67.3	2.1
Kekkilä	1.4	2.7	55.3	44.7	0.8
Larox	0.5	1.0	19.2	78.2	4.2
Lemminkäinen	0.5	1.1	23.4	45.0	3.3
Neste	0.2	0.6	27.5	72.4	2.6
Paperinkeräys	0.2	0.8	27.6	72.4	2.6
Partek	0.3	0.8	31.8	66.9	2.1
Rautaruukki	0.5	1.2	24.8	74.2	3.0
Raute	1.0	1.1	21.2	67.5	3.7
Suunto	0.1	0.9	27.1	72.9	2.7
Tamfelt	-0.6	0.7	46.8	52.0	1.1
Tamrock	1.2	2.1	14.5	83.6	5.9
UPM-Kymmene	0.3	0.7	31.4	67.3	2.2
Valio	0.6	1.1	31.8	68.0	2.1
Valtameri	-10.4	-7.3	64.5	35.5	0.6
YIT	0.1	0.8	18.1	76.3	4.5

Emoyhtiön tilinpäätös: jaetaan emoyhtiön vapaa oma pääoma (ei sallittua)

	Quick	Current	Omavar.	Velk.as.1	Velk.as.2
Ahlström	-2.0	-2.0	19.5	73.7	3.8
Atria	0.7	1.1	50.3	49.7	1.0
Cultor	0.6	0.6	20.1	79.3	4.0
Edita	0.8	1.1	73.4	26.4	0.4
Enso	0.3	0.4	28.8	71.2	2.5
Finvest	1.3	1.3	36.9	63.1	1.7
Hackman	0.7	0.7	37.0	63.0	1.7
Honkarakenne	0.5	1.3	42.9	50.1	1.3
Ingman	0.8	1.1	31.4	68.6	2.2
IVO-yhtiöt	-0.1	0.1	34.3	65.7	1.9
Kekkilä	2.1	3.5	62.1	37.9	0.6
Larox	0.7	1.1	23.1	75.1	3.3
Lemminkäinen	-0.3	0.2	38.8	55.8	1.6
Neste	-0.1	0.2	26.5	73.4	2.8
Paperinkeräys	0.2	0.7	27.6	72.4	2.6
Partek	-0.8	-0.8	52.0	48.0	0.9
Rautaruukki	0.4	0.8	30.3	68.8	2.3
Raute	0.9	0.9	41.5	58.5	1.4
Suunto	0.5	0.9	48.2	51.8	1.1
Tamfelt	-1.6	-0.4	55.6	43.5	0.8
Tamrock	8.4	7.9	34.9	64.9	1.9
UPM-Kymmene	0.1	0.3	38.4	61.1	1.6
Valio	0.5	0.9	33.5	66.4	2.0
Valtameri	-11.5	-10.4	60.6	39.4	0.7
YIT	1.3	2.0	22.9	86.6	4.0